



**PUBLICAȚIE SAPTĂMINALĂ EDITATĂ DE  
GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL**

**ANUL II • NR. 15 (65) • 19 APRILIE 1991**

● Mircea Dinescu:

**DIN  
SUMAR:**

Lozuri in plic

● Bedros Horasangian:

Masacrarea kurzilor

pagina 3

● Ileana Mălăncioiu:

Prietenul meu prizonierul

pagina 8

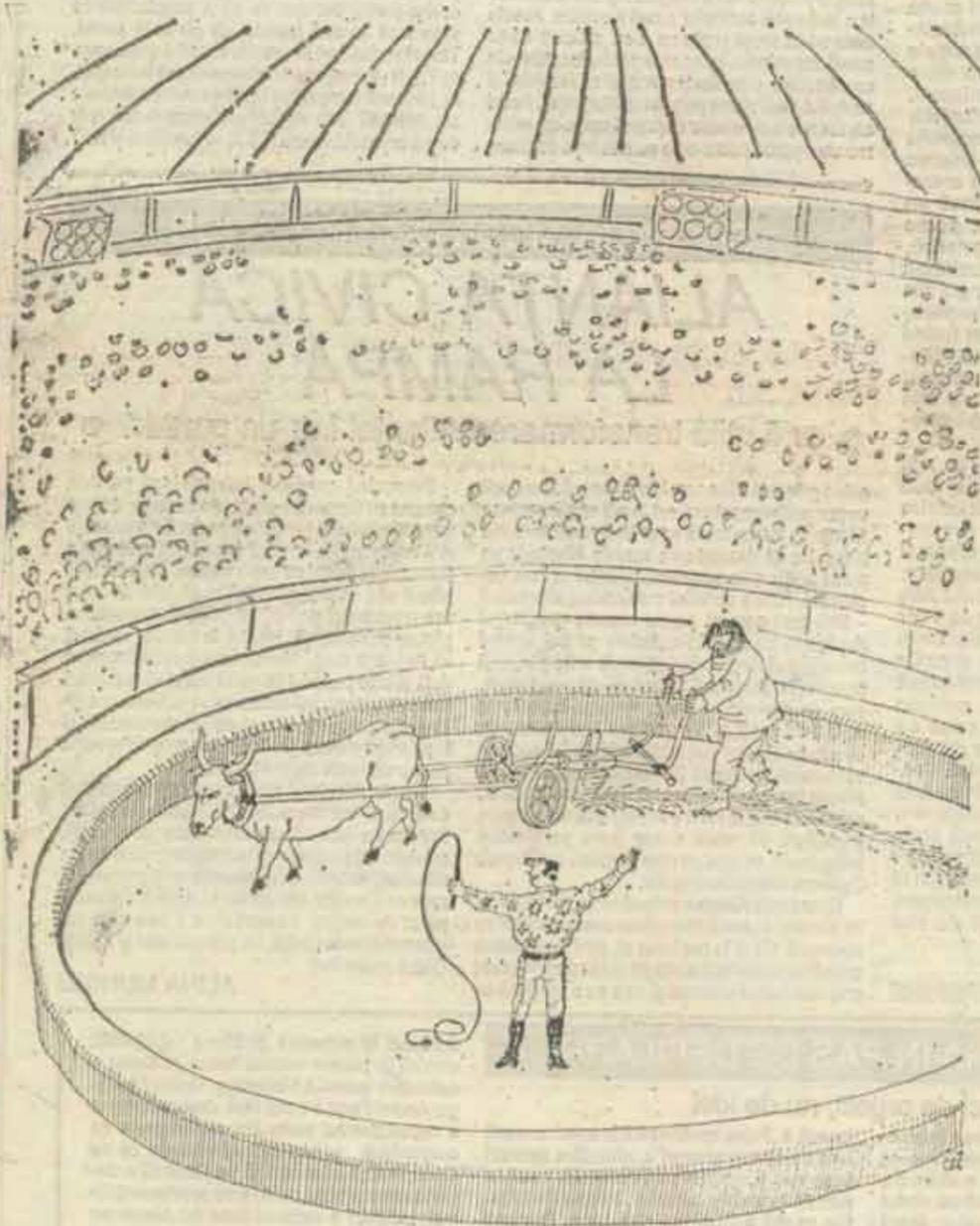
● Pavel Câmpeanu:

Societatea civilă in intimitate

● Bogdan Ghiu:

Realitete (II)

pagina 13



Caricatură de V. SISOIEV

**„Acest eclecticism al românilor  
în politica lor externă se bate cap  
în cap cu severitatea care a rămas  
să conducă politica lor internă“**

**(FRANÇOIS MITTERRAND, 1971)**

## ROMÂNIA ȘI CENTRUL LUMII

Modul diferit în care poți percepe așezarea României în lumea mi l-au reamintit câteva întâmplări politice recente. Mai întâi, întoarcerea victorioasă în Polonia a președintelui Walesa, încercat de daruri pentru țara sa. (În ciuda rezervelor formulate în ultimul an la adresa comportamentului, ori a noii lui echipe de consilieri, tratutul său continuă să-l recomande ca o emblemă a Poloniei și retorica i s-a dovedit convingătoare.) În al doilea rând, interviul din New York Times, prin care președintele I. Iliescu a sugerat că America ar fi vinovată pentru că României nu i se acordă credite. (Evident, trecind cu vederea peste faptul că, lipsit fiind de o recomandare specială în fața istoriei, precum Walesa, domnia sa și-a fixat imaginea — și, odată cu ea, pe cea colectivă, a noastră — în memoria publică doar prin votul suspect de mare și prin violențele care i-au precedat și i-au succedat. Gen de violențe cu totul nepăcute pentru ochiul occidental; citi despre ochii noștri, pe linia binecunoscută a înaintașilor săi, pare-se că se poate, încă, face cu destulă ușurință abstracție, contînd pe ignoranță, pe uitare, pe dezinformare. În al treilea rând, anunțul că primul-ministru P. Roman, tele-rant în țară față de diversiunea naționalistă, dar european plurilingv în exterior, urmează să întîlinească între 15-17 aprilie, la Washington și New York oameni politici americani și reprezentanți ai cercurilor industriale și de afaceri. Aceste întâmplări din înaltele cercuri politice m-au făcut automat să mă gîndesc la poșta și la telefoanele dinspre România spre America (și invers): să se fi schimbat situația în ultimul timp? — m-am întrebat, cu oarecare neîncredere. Pentru că mă copleșiseră amintirile nepăcute din lunile octombrie, noiembrie și decembrie, cînd trimiteam și așteptam scrisori, cînd încercam să vorbesc la telefon din mijlocul „patriarhal” al Americii — Iowa City, spre România. Ținînd seama și de diferența de fus orar, s-ar putea, măcar în parte, imagina ce înseamnă să fomezzi, ore întregi, mecanic, numărul de telefon și să auzi necontenit aceeași voce egală a robotului-femeie: toate liniile de telefon spre țara dumneavoastră sînt ocupate acum. Închideți și încercați din nou. În acele ore din noapte (și ce ușor poți imagina, noaptea, catastrofele într-o țară bogată în asemenea surprize cum a fost România ultimului an) mi s-a întîmplat de mai multe ori să mă gîndesc, la posibilități (discuțate și discutabile, încă, la acea oră) oameni de afaceri americani care s-ar fi pregătit să-și investească un capital în România. Oare ei cum s-ar putea descurca? — mă întrebam nedumerit. Bineînțeles, aveau secrete și telefoanele (bonale pentru S.U.A.), cu dispozitiv care să-ți repete numărul căutat, dar totuși... Totuși, nu se putea întîmpla ca, văzînd că România e atât de departe pe harta lumii, încît telefoanele nu pot s-o ajungă, dintr-o comoditate și un egoism pe care nu le mai puteam găsi condamnabile, să opteze, cu proiectul lor de afaceri cu tot, pentru una dintre țările mai apropiate de centrul universului — cum ar fi Cehoslovacia, Ungaria, Polonia? (Colegii cehi, unguri sau slovaci telefonau acasă la fel de ușor cum ar fi telefonat în Iowa City: refăcuse cineva între timp liniile telefonice din țările lor? Sau nu se mai străduia nimeni să-i asculte? Întrebări fără răspuns, ca toate cele esențiale ce ni le putem pune, referitoare la „secretele” societății românești, comparată cu celelalte societăți est-europene.) Și, un argument în plus, pentru posibila fugă a capitalului, pe care noaptea îl făcea mai acut, era că aceste țări, foste prietene, nu păruseră a se afla în ultimul an sub riscul unei „mineriede”, nici al unei lupte de stradă ca la Tg. Mureș, ceea ce înseamnă că dacă ai investi în România bani (ce să mai vorbim de sentimente!) și-ai putea asigura o doză zilnică de stress. E drept, cam de la începutul lui noiembrie și pînă la sfîrșitul lui decembrie, am început să mă gîndesc tot mai rar la oamenii de afaceri americani pregătiți să debarce în România: pur și simplu, n-am mai reușit să străpung barajul de „telefon ocupat” și am înțeles că nu mai puteam conta decît pe telepatie, ca să transmit, sau să primesc vreun mesaj de acasă. Cit despre scrisori, ele aveau o notă desuetă, aproape postumă, intervalul dintre cea pe care o expediei tu și răspunsul rapid pe care îl primeai variînd între o lună jumătate și două. Vorbînd despre lucruri, „depășite” demult, ele se constituiau în variante de non-comunicare, neputînd decît să-mi mărească neliniștea, pentru că nu-mi puteam reprimă întrebarea: dar acum, ce se întîmple acum, azi — ieri, în România? Plecasem (pare ipocrit, dar așa este) cu regret din țară

GABRIELA ADAMEȘTEANU

Continuare în pag. 15

## ÎN LOC DE CRONICA PARLAMENTARĂ

# La „Izvorul tămăduirii”

- Ce mai faceți, domnule deputat?  
- Tocmai am încheiat colectivizarea, vine răspunsul, și mi-e greu să discern ce era doar ironie și ce era constatare amară.  
Pentru cititorii noștri să spunem că majoritatea a votat săptămîna trecută „Legea privind societățile agricole și alte forme asociative din agricultură”, care re-lansează, practic, C.A.P.-urile, în forme noi, desigur, liber consimțite. Asocierii agricole vor putea apărea pe diferite criterii dar, așa cum se arată la art.79, „Numai societățile constituite și funcționînd în conformitate cu prezenta lege pot adopta în denumire (firmă) calificativul «societate agricolă» și se pot bucura de avantajele acordate prin dispoziții legale societăților agricole”. În art.28 al Legii fondului funciar, existau deja prevederi care favorizau asociațiile constituite pe nucleul fostelor C.A.P.-uri, animalele, grajdurile și utilajele devin, potrivit legii, proprietatea acestor asociații „dacă ele se vor înființa”. Ultima lege însă îndeamnă și chiar constrînge la înființarea acestor asociații prin discriminările legitime. Opoziția a votat împotriva, dar, așa cum știm, fără nici un efect.

Am așteptat apoi, în zadar, două zile la rînd începerea discuțiilor asupra Legii audiovizualului amînată cu încă o săptămîină. În Cameră deci liniște și monotonie și nici măcar o mică aluzie la manifestația Alianței Civice care va pune în discuție însăși legitimitatea actualei componente a Parlamentului. Tăcere strategică sau doar surzenie și cecitate? Desigur că strada și Parlamentul au tot dreptul să se ignore reciproc, dar ultima înființare a celor două „puteri” ne îndeamnă să credem că Parlamentul a adoptat acum o tăcere încărcată de resentimente. În ziua în care cartelul sindical Alfa a organizat un marș de protest împotriva noilor decizii guvernamentale, o parte dintre manifestații a urcat dealul Mitropoliei și și-a strigat acolo nemulțumirea. Cartoane goale de ouă s-au agitat simbolic, iar copiii, la vîrsta la care inteligența pare un miracol, purtau pancarte cu rime îndulcitoare. Poliția nu i-a oprit, căci biserica Mitropoliei poate fi un motiv (sau un pretext) pentru oricine urcă dealul. Alina doar că sistemul de pază al Parlamentului a interzis deputaților să iasă în stradă sau să apară la ferestre. După ideea simplă că în fața zidurilor mute oamenii își vor descoperi repede inutilitatea gestului. Numai domnul Petrișor Morar de la Timișoara a țîșnit pe ușă și a spus ceva manifestațiilor, care s-au întors din drum întîlnindu-și strigătele contestatere. Mai tîrziu se va alege cu o mulțime de reproșuri. Înapoi zidurilor, deputații părăsesc sala de ședințe ca la incendiu și caută ferestrele de la fațadă, privind hojește ca să vadă și să nu fie văzuți. Ca o gazdă pîndind din dosul perdelelor pe oaspetele nedorit, care zgîlție insistent cordonul de la intrare. Parlamentarii fesenții își pierd răbdarea, uită regulile ospitalității și fac semne ostile de la ferestre. „Ar trebui împărțiați cu bestoanele!” - vociferază ei la adăpostul zidurilor și mai scapă și alte cuvinte pe care nu le reproduc din decență. Cei din stradă care ceruseră pînă atunci demisia guvernului și a președintelui cer acum și demisia Parlamentului.

S-a creat un dialog neașteptat al semnelor, ca dovadă că un dialog autentic nu este cu puțință. Comandantul pazel a fost indignat de purtarea parlamentarelor și le-a făcut reproșuri fățișe: „ei nu au avut nimic cu voi, dar au văzut semnele de la ferestre, data vîltoare, dacă se mai întîmplă, o să-i reped pe parlamentarii!”. După plecarea manifestațiilor, ușile se deschid, în fine, și „aleșii poporului”, dintr-un obscur sentiment belicos, ocupă locul eliberat prin retragerea contestatarilor. Lucrările se reiau foarte tîrziu.  
În ultima săptămîină a fost liniște în dealul Mitropoliei. Nu au mai urcat dealul decît cei care mergeau la „Izvorul tămăduirii”. În sala de ședințe alte trei proiecte de lege fără o semnificație deosebită (Legea privind concediul de odihnă al salariaților, Legea privind organizarea și funcționarea ministerelor și funcționarea societăților comerciale din domeniul asigurărilor). Vineri după-amiază, însă, liderii grupurilor de opoziție au fost în

stradă alături de manifestații.  
Crearea aripii de stînga a F.S.N.-ului (gruparea F.S.N.-20 Mai, exclusă, așa cum știm, din cadrul partidului) a creat în sîrul Parlamentului o împotrivire la reformă ce a plasat partidele de opoziție într-o situație incomodă. Refuzul - considerat strict formal - al programului guvernamental, venit alături din „stînga” cit și din „dreapta” ar putea crea F.S.N.-ului imaginea convenabilă a unei politici echilibrate „de centru”. Pentru partidele tradiționale, solidarizarea cu stînga populistă, fie și întîmplătoare și realizată în gestul mecanic al votului, este însă inacceptabilă. Nu știm dacă cineva a gîndit anume această sciziune pentru a crea profitabile confuzii, dar efectul odată produs trebuie luat în considerație. Cu atît mai mult cu cît inițiativa opoziției au fost mereu strîvite în mașina de vot fesențistă cum s-a întîmplat și cu Legea fondului funciar și cu legea malignă a societăților agricole. Ideea retragerii din Parlament (de altfel mai veche și mereu amînată și rediscuțată) a părut acum să se impună cu mai multă claritate ca niciodată. Opoziția din Parlament s-a arătat în problemele esențiale aproape inutilă și n-a făcut decît să ofere credibilitate unui partid dominant. Constituția e plină de sechele comuniste, iar cîteva legi mari se opun unei veritabile liberalizări a vieții economice. Alinierea partidelor tradiționale la opoziția extraparlamentară nu poate rămîne însă un simplu gest simbolic. Orice act politic trebuie gîndit în perspectivă pragmatică, iar ezitarea manifestată după efulziunea de vineri după-amiază - la mîngui din Piața Palatului - este pe deplin explicabilă. Retragerea din Parlament ar trebui să antreneze o mutație în structura puterii, lucru realizabil însă numai cu un amplu sprîjin de masă. Alianța Civică se află mereu gata să organizeze forțele interesate în evoluția democrației, iar ultima manifestație a fost printre altele și un test al propriilor posibilități. E acesta însă momentul cel mai potrivit pentru o hotărîre fără întoarcere? Au înțeles oare sindicatele care le sînt adevăratele interese și vor fi ele capabile să renunțe, fără ezitare, la „pudoarea lor apolitică”? Cartelul Alfa este un exemplu pe care sperăm că îl vor urma și celelalte grupări sindicale. Deocamdată s-a înfăptuit un lucru: opoziția parlamentară și cea extraparlamentară și-au manifestat public și fără echivoc solidaritatea de atitudine și - ceea ce contează mai mult - identitatea de program politic. Parlamentarii (ărăniștii, liberalii, social-democrații au ieșit în stradă alături de Alianța Civică și de sindicate. Cronica Parlamentului nu se mai scrie doar la sala Omnia și în dealul Mitropoliei. Dar este oare suficient? Nouă cel puțin ni se pare împede că momentul retragerii din Parlament nu mai poate și nu mai trebuie amînat foarte mult.

HORAȚIU PEPINE

## MASS-MEDIA ÎN PAS DE DEFILARE

### Polemici de orgolii, nu de idei

• despre minunatul stadiu în care o îndelungată evoluție a împins caracterul românului - în numărul 13 al revistei Contrast • aflăm din acest număr că eroii noștri în Golf au vindut arme înseriate și amestec de Pepsi cu alcool izopropilic fiind mai aproape de benzina decît de Scotch, doi cumpărători au devenit victime pe teatrul de operațiuni • singura victimă din România, o asistentă sanitară de vîrstă fragedă, a avut un sfîrșit dubios • cu alte cuvinte, încă se discută dacă decesul se datorează intoxicației sau hemoragiei cauzate de violul a 25 de camarazi • toate aceste persoane au fost selecționate să ne reprezinte în Golf • doi arestați, cercetași • în același număr al revistei studenților din Constanța, o informație de senzație: toți revoluționarii care îl înconjurau pe domnul Ilescu în studioul 4 în ziua de 22 decembrie au voluntariat în Golf • ei sînt ofițeri superiori al Armatei Române • la Succava apare o publicație de opoziție scrisă de tineri, curajoasă și cu simțul umorului, Tinerii Revoluției • din cuprinsul numărului 22, spiculum dintr-un interviu cu lector ing. Daniel Condurache, redactor-șef al revistei Opinia studen-

țescă • „Presa românească în acest moment este o presă de amatori” • sînt clișva gazetari buni, însă ei aproape nu se observă în marea asta de amatori • continuă să apară combativa gazdă a domnului Nica Leon, Revanșa • sub titlul „Un om în decembrie”, dl. Nica Leon își publică amintirile din revoluție • amintirile sale sînt ca și revoluția, interesante dar confuze • polemica Mircea Bunea (Adevărul) - Silviu Brucan se înscrie în registrul minor • ca mai toate polemicele noastre, e o luptă de orgolii, nu de idei • dacă avem mai multe orgolii decît idei... • tot în Moldova, la Iași mai precis, a apărut revista Convorbiri mondene, subtitulată „organ de pătrundere în Europa” • interviuri cu Mircea Dinescu, Ana Blandiana • la televiziune, multe reclame • foarte bine • odată cu reclamele, poate se dezvoltă și tehnica clișului • în mare suferință video-tromănesc • cadre prea lungi • montaj leneș • efecte speciale foarte bune la emisiunea de varietăți „Aventura într-o gară mică” • emisiunea redacției „Viața spirituală” despre culpabilitate a avut parte de o imagine și un montaj foarte bune • a mai fost bună ideea generală • ca interlocațiune însă, d-na Mona Nicolau a fost firavă

Exact în perioada în care zvonurile insistență, mai cu seamă în urma Conferinței de la Timișoara, atrag atenția asupra unei iminente transformări a Alianței Civice într-un partid politic, lideri de extremă credibilitate ai Alianței - Mihai Șora și Ana Blandiana - dezminț propriu-zis această. La Timișoara, pe de altă parte, se vorbește despre emanarea unei formațiuni din Alianța care să devină partid politic, Alianța rămînd ceea ce este actualmente. Într-un interviu acordat revistei Express, Gabriel Andreescu precizează că o asemenea hotărîre nu poate fi luată decît de o Conferință Națională. Să facem abstracție de poziția bine nuanțată a liderilor și filiaților Alianței: ca și la Conferința din noiembrie, se consideră probabil că o unitate în ambiguitate poate aduce mai multe succese decît una în claritate. Este posibil. Din acest motiv noi nu vom discuta despre ceea ce liderii Alianței declară fiecare în parte, ci doar despre argumentele pro și contra transformării Alianței în partid, care există în afara lor.

Să începem prin a preciza ce a fost Alianța în cele cîteva luni de la înființare. Este lesne de observat că nu este ușor să fi precis în această chestiune, Alianța fiind o formațiune destul de originală. Cu certitudine, a fost un nume generic sub care s-au exteriorizat forțele opoziției ori de cîte ori au dorit-o face. În afara acestor exteriorizări însă, concretizate mai ales în mari mîngurii populare, este destul de dificil de precizat dacă Alianța s-a comportat ca un partid sau ca un forum civic. S-au organizat filiale după modelul unui partid, dar aceste filiale sînt constituite în bună parte din membrii altor partide. De altfel, organizarea de filiale în orașele mari a fost prima și ultima activitate a majorității partidelor noastre politice. Aceste filiale nu au reușit și nici nu s-au străduit să fie adevărate centre de dispersie pentru localitățile în care se aflau, ci au funcționat doar ca receptori ai centrului, stații ultime pe traseul informației. Astfel că, dacă este elementar că primul pas în organizarea unui partid politic este constituirea de filiale,

deși este bine nici pînă astăzi. De ce este necesară această formațiune zisă civică într-o țară în care lupta politică este îngăduită și pluripartidismul are deja un an și jumătate de experiență? Pentru că un recent sondaj IRSOP ne arată Frontul ca fiind în continuare cel mai popular partid al țării, deși a pierdut 35 de procente, pierderea de popularitate caracterizînd de asemenea P.N.L., principalul partid de opoziție. Ceea ce este însă necesar la această oră este un partid puternic, credibil, cu un program coerent, care să ia sub aripa sa celelalte partide la vîltoarele alegeri. O asemenea formațiune trebuie să fie destul de puternică, încît celelalte partide să nu poată evita alianța cu ea, de teamă să nu-și piardă aderenții. A devenit între timp limpede că numai de teamă opoziție se va strînge laolaltă. (După întrunirea Forumului Antitotalitar, liderii principalelor partide de opoziție au dat comunicate care ne-au convins că fiecare a rămas cu părărea lui.) Din acest punct de vedere, este bine că partidele tradiționale sînt mereu ușoara dar ferma presiune a Alianței.

Dacă Alianța ar deveni un partid, ce fel de partid ar fi? Să nu uităm că alianțele ei nu prea se potrivesc una cu alta. Cartelul sindical Alfa și consilierul său economic Cojocaru sînt mai curînd stînga social-democrată, P.N.T.-c.d. și P.N.L. nu pot fi și nu are rost să fie altceva decît dreapta, eventual neoliberală. Sintconciabile aceste puncte de vedere? Și care program economic îl va adopta Alianța, cel social-democrat, cel liberal, sau ceva între ele?

Principala argument al Alianței este împede că nu este cel economic. Este unul de ordin psihologic. În exterior lumea nu înțelege de ce Alianța nu devine partid, dar cota de 13 % popularitate se datorează tocmai faptului că nu este partid. Transformîndu-se, ar avea de suport comparația cu F.S.N., formațiune la fel de ambiguă la început. Ar fi această comparație fatală șanselor electorale ale Alianței? Sau dimpotrivă, mecanismul naiv care a acționat în cazul F.S.N. ar funcționa și aici?

Propunînd candidații independenți pe lista comună cu Convenția pentru Democrație, Alianța va reuși să obțină și votul altora decît al celor care ar fi votat opoziția oricum? Experiența în alegeri a G.D.S. este destul de importantă. Oamenilor li-a plăcut să-i asculte pe intelectualii, dar de votat i-au votat totuși pe Rațiu și Cîmpeanu pentru că păreau profesioniști. Nevoia de concret continuă să fie foarte mare, electoratul s-a simțit înșelut și dată și este probabil că se va vota într-o măsură mai mare programul decît persoana. Ceea ce este bine din perspectiva maturizării electoratului și îngrijorător cînd ne gîndim cît s-a pregătît opoziția pentru vîltoarele alegeri locale.

ALINA MUNGIU

## CRONICA IDEILOR POLITICE

# ALIANȚA CIVICĂ LA RAMPĂ

• ar fi utilă transformarea Alianței într-un partid? •

este o greșeală să se considere drept altceva decît un pas preliminar altora, cei mențiți să diferențeze Alianța de marea masă a partidelor care ființază la noi. Un alt element care apropie Alianța de un partid politic este programul enunțat în luna decembrie. Fără a constitui o adevărată alternativă - fiind prea general pentru aceasta - programul depășește cu mult în extindere pe cel al unei formațiuni civice, cuprînzînd, pe de altă parte, mult prea puține propuneri de acțiuni civice concrete, care de altfel nici nu s-au întreprins în perioada de la înființare și pînă în prezent. Rezultatul este, deci, o formațiune mai mult partid, fără o doctrină economică prea clară (la Timișoara se afirmă că Alianța are alternativă economică, dar faptul nu este confirmat la nivel central), fără un program pedagogic de masă măcar într-o perspectivă îndepărtată, un aliat pe care partidele tradiționale îl găsesc deseori neliniștitor.

Cu toate că Alianța continuă să fie pentru fiecare altceva, această formațiune este deosebit de necesară. Ca și la nașterea ei, cînd necesitatea era alături de mare încît a obligat-o să apară în acest chip mai curînd informal și care nu a reușit să se

invitații își pusese problema culpabilității cam cît își pusese domnul Ilescu pe aceea a denunțării pactului Ribbentrop-Molotov • singur Andrei Fleșu a vorbit bine, deși cam sumar • departamentul teatru-film ne năucește cu subproducții antebelice sau preluate de pe Canal France Internațional • păcat că a dispărut seara filmului politic • se terminaseră filmele politice? • emisiuni bune fac Alexandru Mironov și echipa de la studioul economic de vineri seara • după sondajul IRSOP, nu îi urmărește însă aproape nimeni • Gaudemus-ul și Simpozionul literar-artistic au coborît ștacheta • Gaudemus-ul are operatori buni, dar a intrat în criză de subiecte. Simpozionul are subiecte dar nu are operatori • ziarul Adevărul își face profesia de credință după plecarea lui Dariu Novăcescu • Rămîn același, sau poate chiar mai buni • este titlul unui editorial de Sergiu Andon • rămîneți mai buni, dacă tot e pe alete • altfel, guvernul obstrucționează și va obstrucționa în continuare privatizarea ziarului Adevărul • sfătuiesc pe ziarștii de la Adevărul să se prezinte cu jaloa la François Mitterrand, că așa se vor hotărî toate • același Sergiu Andon recunoaște într-un interviu acordat lui George Pruteanu că Adevărul nu a fost „prompt și exact” în relatarea evenimentelor din 13-15 iunie • șase morți au răsuflat ușurați auzind această tardivă recunoaștere • (A.M.)

MIRCEA DINESCU

LOZURI ÎN PLIC

PREA MULȚI CIVILI, PREA PUȚINI POLITIȘTI

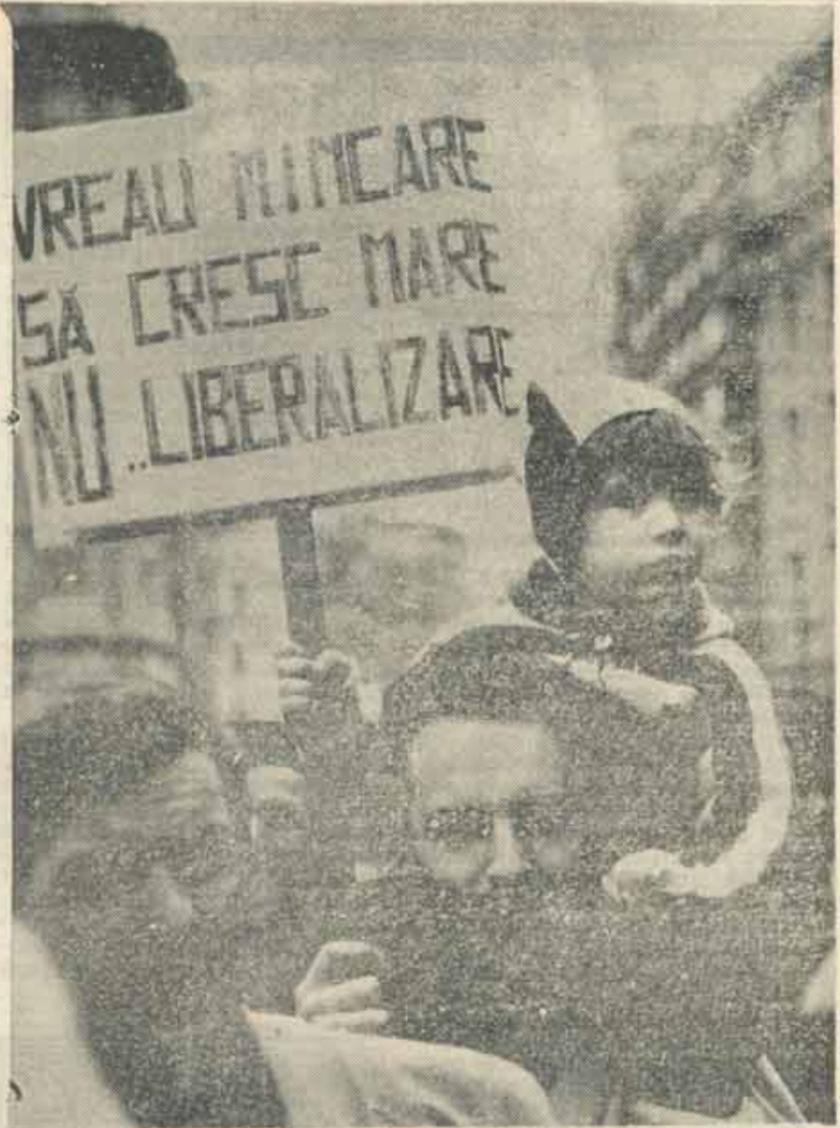
Unde nu există legi există nelegiure. Cea mai bine crescută piine turcească se coace, nu întimplător, în zona Tribunalului, unde legea refuză să crească din lipsă de drojdie și maia. Herghelia de tropăitori din Parlamentul României joncă în continuare bătuta românească. În loc să ne fi dăruit de Sfintele Paști Sfânta Constituțiune, au tropăit telegenic și au aplaudat un pogrom. Televiziunea, imparțială ca de obicei, pe programul său pe pogromul unu, incuraja mistic „arderea de tot” a cetățenilor parțial color. Cine-i de vină că brațul înarmat al legii, destinat să anore sau să pedensească, pare cuprins de o moleșeală orientală? Cine ar fi crezut că o să li se facă românilor dor de un milițian? Corul serafic al poliției, în frunte cu solistul Viorei Ursu, cântă de vreun an de zile Gaudeamus igitur. Mai ieșiți, bre, de prin bibliotecă, că oricum is prea mulți intelectuali pe cap de locuitor! Să vă văză lumea și pe străzi, nu numai la teva. Nu de alta, dar pe ulițele Bucureștilor e inflație de civili melomani. Ei nu cîntă, ei ascultă ce cîntăm noi. Domnule profesor Măgureanu, felicitări, felicitări!

Fără imaginile dramatice transmise de reporteriile televiziunilor din întreaga lume, opinia publică internațională nu ar fi fost atât de impresionată. Secvențele prezentate sunt în directă relație cu evenimentele ce se derulează rapid, accentuând stăruie noastre emoționale. Cu puțină sau mai multă bună-stiință, în ce scop? De a sensibiliza atenția, de a atrage atenția asupra unei noi tragedii careia îi suntem martori nepăsători, de a se lua, totuși, măsuri concrete, rapide, eficiente? Situația Kurdistanului și a kurzilor e complexă și necesită multe amănunte, detalii și mănșări pentru a înțelege bine ceea ce se întimplă azi. Revolta popuștii kurde vizată de puterea centrală de la Bagdad nu e de dată recentă. Dar un apărut interes al celor implicați în situația din Orientul Mijlociu, iar kurzii au fost cei care au avut de pierdut la fiecare aranjament. Recentele lupte dintre miscările de rezistență care animă Frontul Kurdistanului și trupele loiale lui Saddam Hussein au consecințe dramatice. Animată discret și pe diferite canale de puierile occidentale, prezența sau absența în Conflictul din Golf, situația de ultimă oră a depășit calculele inițiale. Încheind armistițiul și acceptând rezoluțiile Consiliului de Securitate, Saddam Hussein a căpătat mină liberă pentru a-și rezolva treburile interne. Asmutindu-și Garda Republicană împotriva șefilor revoltați din Baas și sudul Irakului ori a kurzilor așezați în elmpurile petroliere dintre Kirkuk și Mosul în nordul țării. Prin în propria lui cămăna, Saddam Hussein nu a ezitat să folosască împotriva populației civile bombe cu napalm și fosfor. Mii de morți. Și sute de mii de refugiați, irakieni sau kurzii, încearcă să se salveze trecînd granițele țării. Ce fac în aceste condiții puterile occidentale adunate sub umbrela protecției a computerelor de la Pentagon? Ezită. Fac socoteli, încearcă să-și menajeze propriile interese. Un popor de aproximativ 25 de milioane este așezat pe un teritoriu împărțit între Turcia, Siria, Iran, Irak și U.R.S.S. Lucrurile sunt mai vechi și sfiorle trase mai lungi. Cine își mai aduce aminte azi că în 1916 faimoasele acorduri Sykes-Picot făceau o primă împărțire între francezi și britanici a teritoriilor cucerite în Palestina, prin tăierea în două, Transjordania pentru arabi — ceea ce va conduce în 1946 la crearea Jordaniei de azi — și teritoriul de dincolo de Jordan care se va concretiza abia în 1948 prin crearea și recunoașterea internațională a statului Israel. Premisele pentru viitoare conflicte erau deja puse. Dezmembrarea Imperiului Otoman după primul război mondial, tratatele de la Versailles și Lausanne, planul

esant, din partea, și prezențarea american Wilson — au dus la realizarea unei situații geopolitice în concordanță cu interesele și strategiile geopolitice ale puterilor învingătoare în primul război mondial. Asta nu înseamnă că Germania sau Italia renunțau la interesul lor pentru treburile Orientului Mijlociu. Canalul de Suez, dominarea mărilor sau căilor de acces spre locurile Sfinte erau mai importante decât petrolul care azi domină de departe lista de interese. Arabia Saudită, Emiratele Arabe sau Kuveitul nu nu conținuau în predecesiile de petrol. În schimb Kurdistanul — da, Mosul și Kirkuk fiind dintre cele mai vechi zone exploantate. Ironia istoriei și a surilor leze ca un

BEDROS HORASANGIAN MASACRAREA KURZILOR

armean din Londra, faimosul Rahasi Galbenkian, să obțină consensul acestor cispuri interesele politice ale Londrei s-au combinat cu abilitatea financiară a acestui magnat al petrolului. Și așa, pe fondul tragediei poporului Kurd Vrem, nu vrem, ne vedem obligați să pomenim și de drama armenilor. Ceea ce se întimplă azi cu mii și sutele de mii de refugiați kurzi obligați să-și părăsească în grabă căminele s-a petrecut și cu populația armeană din teritoriile turcești, începînd cu 24 iunie 1915. Sub pretextul evacuării unei populații ostile aflate în spațiile frontului, două milioane de civili — femei, copii, bătrîni — toată suflarea de pe mii de kilometri pătrați a fost adunată și strămutată cu forța în Der-Zor, în desertul sirian. Daar citeva sute de mii au scăpat cu viață. Era război, Germania Imperială avea nevoie de sprijinul Turciei, televiziunea nu exista, despre tragedia s-a aflat. S-a scris, s-au încercat măsuri recuperatorii, eforturi de a se face dreptate. Dar, dar, englezii și francezii atunci, americanii azi au privit lucrurile nu din punct de vedere al dreptului în absolut, ei în funcție de situația conjuncturală. Kurzii au fost folosiți în mare măsură de autoritățile turcești împotriva populației civile armenesti. Ca astăzi călăii de lezi să stevină în rîndul lor victime. Se deschide aici o largă paranteză despre ei: stim unii despre călăii: creștini sau musulmani, evrei sau arabi, șiți sau



Fotografie de EMANUEL PĂRVU

sunții. Diferențele religioase, de multe ori, au fost doar pretext pentru a învrăjbi, divide și domina. Privind pozee colorate prin reviste sau imagini-soc la televizor nu putem trece decât superficial peste ce înseamnă kurd sau palestinian. Să-i considerăm în afara istoriei ar fi o mare greșeală. Avansul tehnologic al Occidentului nu înseamnă neapărat că el a găsit și a clădit o lume mai bună. Lumea arabă sau cea aflată azi sub dominația Islamului are propriile valori, propriile ierarhii, o cultură veche și un alt fel de a vedea existența. Știm prea puțin, înțelegem și mai puțin. Conflictul din Golf este o confruntare ce tîne de mii de ani. După moartea lui Mahomed în 632 și pînă în secolul XIII, arabii au fost o prezență sedvă pe scena po-

nală? Stabilită de cine, în interesul cui? Care nu cumva devenim patetici și sensibili doar cînd sunt puse în joc propriile noastre interese? Care nu cumva cîntăm adînc de atîtea ori în istoria ultimilor decenii exprimă fidel disperarea noastră de a trăi lipsiți de orice fel de emoții? Dincolo de manipularea informațională, de protestele intelectualilor, de activitatea altor organizații internaționale, ațintinduri bine intenționate, kurzii sunt sacrificii azi din rațiunii de stat. Generalul Schwarzkopf nu vede cu mînă la lozuri: elicopterele irakiene vindecă oameni nevoințai în aviația aflată nu poate interveni decît dacă acordul somnol o împede. Oare chiar nu se putea prevedea că Saddam nu va respecta regulile jocului? Chiar credem vreun analist de la Pentagon că aviația Bagdadului va transporta medicamente și ajutorare populației civile? Grațioz crezut. Și atunci? Atunci amarăciunaa se imbină cu revolta nepușnică. Am fost și am rămas simpli pînă pe tabla de șah a istoriei. În aceste zile de primăvară, sute de mii de oameni încearcă să nu moară sub privirile binevoitoare ale lumii. Fericită că a văzut la televizor plîbi zim-băreți, avioane sofisticate și că dușmanul cel rău a fost învins. Un fel de a spune: Washingtonul își respectă obținerul de la Moscova. Care nu are interes în nici un chip să dezmembreze Irakul. Un Irak dezarmat și anihilat ar strica jocurile. Irakul ar deveni prea puternic, opoziția unui Kurdistan — sau, de ce nu, Armenia — ar avea implicații grave la Ankara și Damasc. Nimeni nu e interesat. Se încearcă menținerea statu quo-ului. O Sirie ocupînd Libanul ar fi periculoasă, iar Turcia modernă cu baze militare puse la dispoziția N.A.T.O. — mai mult decît necesară. Inginerul Turgut Ozal a învățat bine lecția real-politik. Ieș germane. Și, să recunoaștem, a făcut destule pentru naștina turcă aflată pe drumul modernizării și progresului. Sansa lumii arabe și a kurzilor ar fi ca acei conducători de azi, de la Hussein pînă la președintele Mubarak și premierul Shamir să găsească o cale de înțelegere pentru rezolvarea tuturor termenilor de conflict. Tragedia de azi a poporului kurd este un avertisment. Un avertisment și bun cunoscător al lumii arabe, de talia lui Samir al-Khalil consideră că un nou început este încă posibil. Interzicînd spațiile trecutului nu putem merge înainte cu ochii inchisi. Creștii ale lumii a „treia” postcoloniale, lideri precum Khomeini sau Saddam Hussein vor trebui să dispară de pe echichierul politice. Responsabilitățile sunt clare ca și consecințele, care sunt suportate de milioane de oameni nevoințai. Încă o dovadă că într-o lume cu rachete și computere se trăiește cu singe și moarte. Cu oameni. Să credem că se mai poate face ceva chiar și atunci cînd n-a mai rămas nici o speranță.

# ACCENTE 22

Vasile Dan

## ● S.O.S. — revistele de cultură!

După evenimentele din 16-22 decembrie 1989 — trebuie să o spunem pe șleau — am căzut din lac în puț: și cultura română și, odată cu ea, noi, scriitorii. Dacă înainte de data amintită Puterea comunistă ne întorcea spatele, când nu ne arăta prin poliția ideologică (cenzură, armată de activiști cu propagandă, Securitate), când nu ne arăta, zic, pumnul și palma, ne consolam totuși cu un mare aliat, de fapt un prieten mut, Marele public. Acesta era nu doar de partea noastră (și nu a Puterii totalitare), dar se și identifica cu noi, transformându-ne, pe unii, cei mai vrednici, în vedete, când nu în mituri vii. Literatura era spațiul cel mai puțin ideologic, scăpa, într-o măsură mai mare măsură, perversității propagandistice comuniste și a cultului Conducătorului. Ca atare scriitorii erau singurii citibili (mă refer la cei adevărați, nu la lichele și rinoceri), într-un cenusiu altfel compact al vieții românești. Literatura ținea și de mamă și de tată: satisfăcea oarecum nevoia de presă adevărată, de istorie națională nemistificată, de Decalog moral și transcendentă, de sociologie, de viață politică cit de cit credibilă. Ne-am amăgit ani în șir să credem că sîntem citiți nu din aceste unghiuri ci ca poeți, ca prozatori, ca eseisti și critici literari. Ne dăm seama acum, cu amărăciune, că nu, nu prin asta interesam în primul rînd.

Așadar, ce se întîmplă acum? Acum Puterea fesenistă, descinzînd mai degrabă direct din precedentă, cea comunistă, decît negînd-o, ne întoarce la fel de hotărît spatele. Nu ne mai arată ce-i drept pumnul și palma ci, cum ar spune un hîtru, doar bîta. Dar ceea ce e cu adevărat dureros e că acum am pierdut, în mare măsură, și publicul. Oferindu-i-se o presă relativ liberă (dublă de una de scandal, satisfăcînd frivolitățile de toate gradele, abjectă nu doar în stil, ci mai ales în idei, odorînd atmosfera publică pînă la a o face irrespirabilă, alegîndu-și victimele mai ales din rîndul nostru, al scriitorilor, în frunte cu disidenții, spre a elimina orice criterii, repere și direcții morale), oferindu-i-se aceleiași public un contact mai bun cu istoria națională reală și cu personalitățile ei (deși contrazis și acest contact, din cînd în cînd, zgomotos și perfid — vezi cazul mistificării originii partidelor istorice și a rolului lor în ultimul secol, vezi cazul expulzării de Crăciunul '90 a Regelui, vezi cazul marginalizării în continuare a Bisericii unite din Transilvania ș.a.m.d.); deci, publicul românesc, după o hibernare politică de patru decenii, trezindu-se brusc, cu peste 150 de partide în față — care mai degrabă îl zăpăcesc decît îl clarifică lăuntric — pare că a uitat cu desăvîșire de noi. Scriitorul e mai singur ca orînd, trîntit la pămînt material de o putere îngrată care a ajuns unde e și datorită lui, scriitorului, poate singurul intelectual credibil moral venind din regimul trecut (și se adaugă, firește, colegii din celelalte arte). Scriitorul este trîntit oficial la pămînt, dar și călcat în picioare de uriașii miriapod care așteaptă colidian și docil, în fața teighelelor improvizate direct pe asfalt, noile ediții ale foilor politice, în frunte cu cea "mare",

Căderea incredibilă a tirajelor unor reviste de cultură importante (în Ardeal: Familia, Vatra, Transilvania, Astra, Orizont, Tribuna, Steaua), imposibilitatea celor noi de a se impune decisiv nu au nimic de-a face cu ținuta lor uneori excepțională, cu materialele valoroase care, nu puține, erau pînă mai ieri de neimaginat nu doar în țară ci chiar la popularele (încă) posturi de radio ("Europa liberă", "France International", "Vocea Americii", "B.B.C.").

Se pare că vremea revistelor de cultură a trecut și încă nu a venit, ca să-l parafrazez pe un prieten. Înșă, oare, va mai veni? În formele lor cunoscută, mă tem că nu. Vor trebui explorate alte căi prin care, fără a se anula ori diminua caracterul lor de fond — cultural, spiritual —, să nu se ignore suportul pecuniar.

Sesizînd ori încasînd pur și simplu criza actuală, mulți scriitori au coborît, cu tot harnașamentul, la ziare. Scriu politică. Lucrul era inevitabil și, în fond, în anumite limite, el trebuie salutat. Și în revistele de cultură "politicul" e un ingredient degustat copios, un colorant. Politicul intră firesc în metabolismul actului de cultură, nu-i neapărat un element alogen ca în comunism (unde era pură



propagandă). A l te consacra însă definitiv e o opțiune dramatică, dacă nu o abdicare spirituală. Între cultură și politică a existat întotdeauna un mariaj dubios. În termeni absoluți nici acum lucrurile nu stau altfel.

Ca atare sîntem constrînși — noi cei care mai avem nebulina de a scoate reviste de cultură — să privim bărbătește lucrurile în față: nu revistele noastre sînt proaste ori vetuste prin substanță, ci adresabilitatea lor s-a subțiat sever. Personal apreciez că dintre cititorii frecvenți de ziare, doar 1-2 la o sută sînt interesați de cultură. Poate în viitor lucrurile se vor schimba. Să dea Dumnezeu însă asta-i situația acum. Ideea că am scrie pentru "cei mulți" ne-a fost inoculată și ne vine greu să renunțăm la ea. Or, vai, nu scriem pentru cei mulți, să recunoaștem. Scriem pentru puțini ori pentru foarte puțini. Să dau un singur exemplu: în Arad puterea de observație culturală revulsivă (municipiul are aproximativ 250.000 de locuitori, din care cititori activi sînt cel mult 80-100.000) este de 500-800 de persoane, adică cel mult 5-8 cititori la 1000 de cumpărători de ziare. Cum și hîrtia a atins prețuri inadmisibile pentru un standard de viață european, rezultă că sîntem somați la tiraje confidentiale, minime. În aceste condiții prețul de cost al unei reviste lunare de cultură (16-20 pagini) este între 38-40 de lei. Desfacerea (vînzarea) întregului tiraj nu salvează financiar revista. Toate drumurile duc spre subvenții (subst-

dii, sponsorizare etc.). Alternativă: falimentul! Tot ce spun este dureros de familiar. Ce-i de făcut?

Să privim spre parlamentul actual al României! Pe cîți dintre cei 515 vi-i imaginați citind o revistă de cultură? Nici de Romulus Vulpesco nu mai sînt sigur. În schimb mi-i imaginez foarte ușor cu "România Mare" în buzunare ori comentînd-o bucurînd pe furis, chicotînd pe la colțuri. Sînt cei mai mulți cititorii ei și trebuie să ne consolăm doar cu gîndul că unii dintre ei erau și ai "Săptămîinii".

Ca atare a fost amînat sine die un proiect de lege privind facilități (ori scutiri) la impozit pe venit pentru agenții economice care sponsorizează cultura profesionistă și sportul. Iar ideea d-lui ministru Andrei Pleșu referitoare la înființarea unei Bănci pentru cultură avînd drept sursă doar unu la sută din cîștiguri (salarii), mă tem că va avea aceeași soartă. Să dea Dumnezeu să ne înșelăm!

Pînă una-alta, soarta revistelor de cultură (în special a celor din Ministerul Culturii) e pusă în grea cumpănă. S.O.S.! Dispariția lor ar echivala cu un "genocid" cultural (noțiunea tot e pe tapet). Conservarea și perpetuarea lor nu sînt facultative. Ele, revistele de cultură, sînt bunuri de valoare națională. Iar rețeaua lor — în condițiile unui pitoresc publicistic atît de deșantat — e o gură bună de oxigen într-o atmosferă publică viciată și încărcată de tensiuni, o școală de igienă, prestigiu moral și refuz al servitutiilor de orice fel. În comunism revistele de cultură ne-au conservat sufletul. Acum pot să dispară?

Preot Ion Buga

## ● Teologia secolului XXI

Într-o retrospectivă de secol și mileniu, imaginile nu dau nici o nădejde. În timp ce Apusul a perfectat procesul morții lui Dumnezeu, în Răsărit s-a ucis masiv Omul. Fiara apocaliptică a pustit ca un taifun devastator nesfîrșitele cîmpii orientale, în timp ce marea desfrînată a desăvîrșit untergang-ul Abendlandes-ului. La granița "veacului ce va să vină", cei doi cavaleri ai Apocalipsului încep să cocheteze: marea desfrînată se lasă purtată în triumf printre buncărele morții, iar fiara simte nevoia unei mingii ca orice crunt soldat aflat într-o scurtă permisie. În Apusul civilizației perfecte, Dumnezeu nu mai are ce face; în Răsăritul sîmpitric nici Dumnezeu nu mai are ce face. În Răsărit, Diogene caută printre ruine un om, iar apusenii aleargă prin Australia să descopere vreo urmă divină; ultima oară s-ar fi semnalat ceva la Camberra. Patriarhul ecumenic abia mai respiră la Poarta lui Allah; în timp ce Papa face liturghii cosmice în aer liber prin jungla amazoniană, împărțînd urbi et orbi binecuvîntări cu rază universală de acțiune.

Protestanții încurajează cu cel mai dezinteresat zîmbet creștin ecumenismul care stă să sucumbă de atîta alergătură între Nairobi și Vancouver; cel mai trist lucru este că nici măcar nu cunosc precis pentru ce anume aleargă.

Ithac și Ismail își reamintesc cu o recrudescență apocaliptică de frăția lor vitregă conform proverbului esperanto: *ira de hermanos, ira de diablos*.

Modestele ortodoxii naționale, de teama acestui uragan macondian, s-au cantonat în nuanțe cu specific local, ofcînd în tăcere o nădejde dusă pînă la capăt. Istoria se repetă cu mici diferențe: prin veacul cinci, ultimul mare mistic păgîn, Proclu, încheia onorabil slăvita antichitate greco-romană în grota de la Heliopolis într-o ultimă oficiere de misticism neoplatonic.

Lumea a treia religioasă, respectiv indo-



chino-niponică, contemplantă cu toată bunăcuviința tabloul creștin și dacă au priceput ceva din Tatăl și din Fiul, mărturisesc cu o dezamantă candoare că nu pricep deloc "Venerabila Pasăre". Creștinii le-ar explica bucurînd, dar tocmai Sfîntul Duh le lipsește și lor fiindcă, trebuie să recunoaștem, prin lumea creștină de mai bine de un secol bîtuie alte duhuri, cu rezultate specifice. Ultima întîlnire consemnată documentar între Sf. Serafim de Sarov și Sf. Duh s-a întîmplat pe la jumătatea veacului trecut, după cum ne asigură Motovilov.

La funeraliile veacului XX, care se vor lungi probabil tot secolul XXI, avînd în vedere dimensiunile colosale ale mortului, va asista cu solemnitate și lumea a treia, și un cor de preoți din exil va cînta prohodul și veșnica pomenire pe un text scris de filozoful speranței, Emil Cioran.

Destinul lui Dumnezeu în istorie a fost întotdeauna împletit intim cu cel al libertății, aceasta înțelegîndu-se la modul plin și nu doar politic și social. Așa cum libertatea și-a aflat cel mai fragil și nesigur loc în lume, și divinus este supus mereu la aceeași riscuit.

Istoria mare ne-a arătat că după orice dezastru se ia totul de la capăt. Apocatastaza necesară acum va fi direct proporțională cu dezastrul panoramic ce se arată din ce în ce mai clar la orizontul veacului următor. În cazul în care lumea va înțelege că soluțiile adevărate pentru pămînt se găsesc doar în cer, răpus de mușcăturile inveninate ale marilor rătăcări, poporul din viitorul pustit va căuta iarăși în sus, spre Cel răstîgnit cu două milenii în urmă la răscrucea aceluiași nedezi-gate tragedii umane. Nevoile cultice ale omului contemporan mai sînt încă parțial împlinite de evenimentele politice, sportive și tehnice. Dar cine nu știe că păcatul, și mai ales acesta, obosește, fiindcă toate trei au purtat în inima lor locul mindriei, al performanței cu orice preț, al dominării, și tot ceea ce poartă amprenta angelismului, mai curînd sau mai tîrziu va împărtași soarta celui care înainte de timpul lumii noastre a declanșat rivalitatea și inevitabila prăbușire. După ce omul va obosi de luptă și de crimă în numele a tot solul de împărtași care s-au dovedit mereu iluzorii sau efemere, înțins pe crucea atîtor grele pătimiri va căuta spre Cel care ne-a avertizat demult că împărtași nu-i în această lume și, ostenit și împovărat, ova cere de la Cel ce stăpînește peste cel morți și peste cel vii. Desigur, aceasta ar fi varianta autentică. Mai ales că ecologistii prevăd transformarea iminentă a acestei lumi într-un maidan acoperit de gunoi, la propriu și la figurat, iar omului nu-i va rămîne decît poziția unui lov plin de rîni și de umilință. Poate să existe însă și soluția lui perez mundus fiat justitia, resemnarea clinică de tip diogenic, stoicismul luciferic, deci iadul acceptat cu "demnitate", situație surprinsă cu forță de Malraux și Camus, în contrast cu soluția doștolevskiană.

În lumea lui Dumnezeu, marile soluții poartă neapărat chipul minunii. Dar și acest proces trebuie să fie ascendent, fiecare etapă cerînd un consum sport de minune. Cea de acum o mie de ani astăzi nu mai rezistă, așa cum surprinde un

# ACCENTE 22

# ACCENTE

proverb starea de eroziune a sesizării minunatului: „minunea ține doar trei zile”. Ne aflăm la nivelul unei enorme șanse ori al unui imens eșec.

De pe platforma unei civilizații de tip occidental, acolo unde Dumnezeu nu mai este obligat să se introducă în justificarea și soluționarea problemelor politice și economice, s-ar putea ținti un nivel teologic-religios de o superioritate și anvergură incomparabil cu cel în care Dumnezeu trebuia să fie mai mult omenesc decât divin. Odată realizat aproape perfect chipul uman, s-ar putea face un salt miraculos în cel divin. Există aceste două alternative amețitoare: transformarea lumii într-un topos divin sau într-un loc unde nu se mai întâmplă nimic esențial. Deși distanța între cele două alternative se poate deschide abisal, punctul de plecare se ascunde într-o secundă revelațională. Aruncarea zarurilor durează o clipă. Rezultatul rămâne definitiv. Pariul lui Pascal încă nu s-a încheiat.

Ateismul s-a dovedit un recul uriaș în vederea unui salt pe măsură. Incordarea supremă în care stăm se referă la direcția acestui elan. Prăbușirea este inevitabilă: la picioarele Crucii ori de pe cornișă templului la picioarele Ispitorului; veacul următor poartă în pintecele lui un mare răspuns.

Pe lângă nivelul tehnic de-a dreptul miraculos la care se desfășoară viața în anumite zone ale pământului, care pot constitui o premisă pentru tot globul, ceea ce constituie un rezultat de cea mai autentică valoare este creșterea cuvântului la dimensiuni și posibilități uimitoare.

În acest punct se află cea mai importantă șansă pentru om, acesta fiind capabil să se apropie și să capteze în cuvânt bogății ale sensului fundamental aproape nelimitate. Revelația se poate oferi astăzi în vase ale cuprinderii nestingherite și nemărginite. Dacă pe Tabor, slava divină se descoperă ucenicilor „pe cât îi se putea”, înțelegerea fiind condiționată de stadiul elementar al cuvântului, astăzi veșmintul verbal care să îmbrace orice sens este atolcuprinzător. N-ar fi nimic

mai tragic decât un instrumentar verbal adus la o maximă perfecțiune, rămas inutil sau impropriu. Dacă hierogamia dintre cuvânt și sensul divin nu se produce, ceea ce ar putea să devină sărbătoare supremă s-ar putea transforma într-un dezastru înfricoșător. Nimic nu este mai tragic decât un imens cimitir al cuvântului, care s-a zămislit cu atita osteneală într-o efervescență bimilenară. Semne îngrijorătoare ale acestui fenomen apocaliptic au apărut deja în dreptul poeziei. Să nădăjduim că nu-i decât o elemeră derută.

Marea criză actuală reproduce la scară universală procesul individual ce se desfășoară în viața fiecărei persoane.

Există o vîrstă, un moment anume în viața noastră cînd chiar și cei care au



moștenit credința de la părinți au o criză, un fel de chenoză și, în cazurile fericite, urmează o convertire personală, un început al credinței ca rezultat al unei decizii în criză. Pentru umanitate, pragul

acestei elucidări se produce deja de mai bine de un secol și încă nu putem aprecia exact cât va mai dura; oricum, tensiunea este într-o vibrație aproape insuportabilă, încît iminența unei desprinderi se percepe tot mai pregnant în atmosferă. Să sperăm că omul este o ființă suficient de robustă, astfel încît să nu cedeze nici nebuniei, nici sinuciderii. Destinul lui vine de dincolo de el și-l va purta prin sine dincolo de sine. Omul nu poate fi decât o etapă în drumul asemănării și marea înfrînire va avea loc negreșit la ora prestabilită.

Este adevărat că cerurile deschise cîndva la începutul erei creștine, oferind unui Sf. Ștefan și altora ca el, morți cu chipul luminat de „toute soleil”, o priveliște divină înefabilă, și-au lăsat puțin câte puțin storurile, și ochiul universal ce ne privea și în care se oglindea o lume primară fericită s-a acoperit cu o pleoapă grea și impenetrabilă. „Le monde clos” transformată într-un uriaș pintece în care implacabilul Chronos își mistuie fiul a căpătat aspectul unei închisori geniale al cărei temnicer a murit luind cu el în veșnicie secretul cifrului de la poarta nădejdi.

Strigătul cel mai sfîșietor din istorie: Elohî, Elohî, lamah sabahtani nu era decât deviza ce avea să fie scrisă pe frontispiciul acestei închisori, de altfel mult mai grăitoare decât poetica: lascaie ogni speranza... al lui Dante. Formula voltaireană „dacă Dumnezeu nu ar fi existat, trebuia inventat” exprimă lapidar starea pe care filozoful ireligios o trăia singular într-un devans de aproape jumătate de mileniu și care situație un timp viitor o va confirma în masă.

Argumentul ontologic al necesității existenței lui Dumnezeu trece astăzi din sfera speculației în sfera necesității vitale ca răspuns la cumplita foamă de Dumnezeu. Anunțată profetic de Amos cu trei milenii mai devreme. Singura nădejde izbăvitoare este aceea revelată de Scriptură, că și Dumnezeu are aceeași foamă pentru om și strigătul sfîșietor al Celui ce murea pe Cruce la plinirea vremii nu era decât ecoul stîns de durere al unui strigăt divin adresat din început omului fugăr: Adame, unde ești?



Căci, pe cît de înspăimîntătoare este o temniță fără stăpîn pe atît de absurd este un temnicer căruia i-au murit toți prizonierii. Dumnezeu l-a făcut pe om prizonier definitiv al iubirii Lui – „Te-am făcut pentru Mine, Israele!” – și de aceea se poate spera oricînd că nu poate să existe moarte din care să nu ne scoată iubirea Lui credincioasă, fiindcă „iubirea e ca moartea și marea nu o poate stînge”. Într-o despărțire dintre tată și fiu, cel care suferă mai mult este întotdeauna tatăl și, după cum ne asigură Sf. Ambrozie, „nu poate pieri fiul altor lacrimi”, mai ales cînd acestea sînt dumnezeiești.

Lumea este invitată la Ospățul Stăpînului și, indiferent pe ce cale și oricît de tîrziu, flămînd și însetat, ostenit și împovărat, omul va ajunge la casa Tatălui său, unde sînt multe locașuri din totdeauna pregătite pentru Marele Rătăcitor.

Așadar, marea întrebarea a veacului viitor va fi nu dacă există sau nu Dumnezeu – acest retorism hamletian fiind deja depășit –, ci una cu mult mai adîncă: dacă Dumnezeu ne iubeste.

# ACCENTE

## DREPTUL LA REPLICA • DREPTUL LA REPLICA

### Reformă și adevăr

În legătură cu articolul „Privatizarea în bulestru” apărut în nr. 14 al săptămînalului nostru, ni s-a adus la redacție:

„Andreea Pora epuizează într-o pagină de revistă etapele unei curse de 8 luni parcursă „în bulestru” de specialiștii Agenției Naționale pentru Privatizare, în căutarea unor soluții practice pentru problemele reformei. Succesiunea ideilor este surprinzător de bine construită ținînd seama de faptul că autoarea nu s-a informat de la sursă. De aici o concluzie optimistă: iată că nu sîntem chiar alît de singuri cum ne credem. O serie de inexactități, explicabile de altfel, ne determină să ripostăm totuși pentru a nu lăsa în derută pe cititorii revistei:

Așa dar, stîmătă A.P., la data apariției articolului toți agenții economici au încheiat acțiunea de inventariere și sînt în situația de a executa primele gesturi ale privatizării efective. Așteaptă legea privatizării.

Proiectul legii privatizării, elaborat de specialiștii din Agenția Națională pentru Privatizare este înaintat guvernului – ce-i drept într-un mod cam abrupt – la data de 22 martie 1991 și se așteaptă lumina verde pentru o confruntare sportivă a ideilor.”

Raluca Bejan

### DOMNULE REDACTOR-ȘEF,

În numărul 12 din 29 martie 1991 al săptămînalului „22” pe care îl conduceți, a apărut articolul „Albania, mon amour”. Autorul însinuirilor din articol, Bedros Horasangian – care numai de dragoste față de Albania nu poate fi acuzat – s-a aflat în preajma mea la prînzul oferit de domnul Mircea Dinescu, în clădirea Uniunii Scriitorilor din Calea Victoriei, delegației, compusă din trei persoane a Ligii Scriitorilor din Albania, cu ocazia semnării Convenției dintre cele două foruri scriitoricești.

Fusesem solicitat, prin secretariatul Uniunii Scriitorilor din România, să fiu translator, cunoscînd, în afara limbii materne, albaneza, și limbile: italiană, română, turcă, franceză, rusă și engleză. Cu acest prilej, președintele Uniunii Scriitorilor din România mi-a oferit ultima sa carte cu dedicația: „Prietenului Kopi Kycyku, poetului și traducătorului cu speranțe de viitor”.

Nu înțeleg cu ce scop dorește să învenineze Bedros Horasangian prietenia tradițională româno-albaneză, prin articolul mai sus menționat? El a înțeles greșit mărturia mea: „Bunica, din partea tatălui, este armîncă”, deci armîncă, nu armeană, cum a scris dînsul în articol. Mulțumesc redacției revistei „22” că îmi oferă prilejul să mă prezint cititorilor săi.

M-am născut în 1943 și sînt cercetător științific la Academia de Științe din Tirana. Sînt membru al Ligii Scriitorilor din Albania din anul 1967 și doctor în științele istorice. Am început studiile superioare în România în anul 1960. În anul 1961,

din cauza ruperii relațiilor diplomatice dintre țara mea și Uniunea Sovietică, m-am înapoiat în Albania. Am absolvit trei facultăți: Geologie (1965), Filologie (1974) și Istorie (1979). Am atestate pentru cunoașterea a șase limbi străine.

Considerînd că singura cale de a face cunoscut cîte ceva din spiritualitatea popoarelor ale căror limbi le-am învățat este să traduc în limba mea maternă, albaneza, scrierile reprezentative ale acestora, am tradus și am prezentat mai multe personalități, printre care Eminescu, George Călinescu, Eftimiu, Nichita Stănescu, Bolintineanu, S. Georgescu-Sergent (1859-1922), un scriitor pușin știut și în țara sa, dar care într-o dramă în versuri prezintă poporul albanez și înfrățirea româno-albaneză etc. Am scris studii despre relațiile româno-albaneze, articole de critică literară și istorice, sînt autorul a 16 cărți pentru adulți și copii între care și o monografie dedicată lui Mustafa Kemal Atatürk. Poate prezentarea acestui lider al poporului turc nu îi este pe plac domnului B. Horasangian.

Mă aflu în România ca bursier al statului român ca să mă documentez în opera și exegeza eminesciană. Cu cîteva zile în urmă am prezentat, în limba franceză, o comunicare la semicentenarul Nicolae Titulescu. Profesorul Mircea Malița, secretar general al A.D.I.R.I. – unde am fost ales membru de onoare – mi-a dăruit cartea sa Diplomatie, cu dedicația: „Domnului profesor Kopi Kycyku, distins reprezentant al școlii europene de cercetări internaționale și eminent istoric...” Am ținut prelegeri la Universitatea „Columna” și sînt invi-

tat să predau la Universitatea „Ate-neul” din București.

Din interviul meu, publicat în România liberă, B. Horasangian a ținut acolo unde a crezut că a găsit „călcîiul lui Achile”. Cînd am afirmat că albanezii acum au mai multe libertăți, am în vedere, între altele, faptul că ei pot să călătorească, să lucreze și chiar să trăiască în străinătate, să formeze partide și organizații politice, să-și practice liber religia etc.

Dar schimbări și prefaceri radicale într-un răstimp de 24 de ore nu se pot realiza. Și România, pe care o consider ca a doua patrie, la mai bine de un an și jumătate după Revoluție, își caută încă drumul spre democrație.

Domnul B. Horasangian afirmă în articolul său că eu răstălmăcesc realitatea „din țara balcanică, nici măcar nu știu cît de prietenă”, adăugînd că „habar nu avem de multe lucruri ce s-au petrecut în interiorul istoriilor noastre”.

Răspund, nu ca istoric, printr-o cugetare din înțelepciunea armeană: „Ca să fi erudit, drumul cel mai drept și cinstit este să-ți cunoști propria ignoranță. E regretabil, că problemele care trebuie rezolvate cu condeiul savantului sînt tăiate, de multe ori, cu foarfece croitorului”.

Voi încheia invitîndu-l pe domnul Bedros Horasangian în Albania, unde îl asigur că îl voi trata ca pe un oaspete, pentru a-i prezenta țara mea așa cum este, cu umbre și lumini. Acolo, de la studenții Universității din Tirana, unde de mai mulți ani predau stilistica limbii italiene, va afla „cît de profesor” universitar sînt eu și îl asigur că noi albanezii știm să ne respectăm oaspeții.

Cu stimă,  
KOPY KYCYKU

București, 30.03.1991

Convorbire  
cu domnul  
TÖKÉS LÁSZLÓ,  
Episcopul Bisericii  
Reformate din Oradea

● Ar trebui să dau în judecată  
ziarul „Corriere della Sera”

— Cu câteva luni în urmă, în ziarul italian „Corriere della Sera” a apărut un interviu cu dumneavoastră, textul fiind tradus și preluat de câteva publicații din România. În urma acestui interviu, în Parlamentul României s-a pus problema trimiterii dumneavoastră în judecată, considerându-se că prin afirmațiile pe care le-ați făcut, ați adus grave prejudicii popoului român și țării. Atât prin presa scrisă, cât și prin cea audio-vizuală ați contestat interviul. Totuși, după părerea mea, lucrurile nu au fost foarte bine puse la punct. Au fost rostite doar jumătăți de adevăruri, fapt deosebit de periculos... poate mai periculos decât o minciună bine gândită, logică și invulnerabilă. Ca atare, pentru majoritatea celor care vă urmăresc activitatea politică, în jurul acestui interviu planează un nor de mister care învâluie adevărul. Domnule Episcop, fiți amabil și rezumați „istoria” acestui interviu.

— Poate că multă lume nu mă va crede, dar pur și simplu nu știu despre acest interviu, despre acest Michael Crammer care a consemnat răspunsurile mele din „Corriere della Sera”. În primul rând îmi fac reproșuri mie însumi că, fiind atât de ocupat, accept totuși să dau interviuri în fugă, fără să știu de fapt cine sînt persoanele care mă interviuează. După ce de atâtea ori am fost provocat, după ce afirmațiile mele au fost interpretate altfel decât au fost spuse de mine, ar fi timpul să fiu mai precaut. Zilnic sînt foarte solicitat, zilnic mi se propun interviuri, încît nu reușesc să am un inventar al celor care îmi pun întrebări. De aici pornește toată problema. Eu nu-mi aduc aminte să fi acordat o interviu acestui ziar italian. Probabil că răspunsurile mele își au originea într-o conferință de presă pe care am acordat-o în spitalul din din Ungaria, unde am stat mai multe luni imobilizat în urma accidentului de mașină, anul trecut, conferință de presă unde știu că au participat mai mulți ziaristi de la mai multe publicații, dar nu știu exact cine și de unde. Este doar o presupunere. Cum la fel presupun că în Italia, acest interviu a fost publicat în mod voit, textul avînd toate elementele realului. Subliniez, doar elementele. Deci, eu aș fi putut spune ceea ce s-a publicat în „Corriere della Sera”, dar nici într-un caz în felul în care s-a publicat. În concluzie, în felul în care a apărut interviul, nu-mi aparține. Pot aprecia că reporterul italian care a semnat interviul cunoaște foarte bine textele mele anterioare, modul meu de gîndire și ca atare a interpretat toate acestea după bunul său plac. Pornindu-se de la convingerile mele, de la afirmațiile mele făcute cu alte ocazii, acestea au fost deformat și falsificate. Dacă aș avea acum textul în față, aș putea demonstra care dintre afirmațiile și părerile mele îmi aparțin și care nu, care sînt speculații. De exemplu, este cu totul străin de mine gîndul — și ca atare este străin de mine și afirmația — că și dacă voi fi bolnav și nu mă voi putea mișca, voi conduce o nouă Revoluție. În schimb este adevărat că am susținut și susțin că avem nevoie de continuitatea Revoluției în toate sferile vieții economice, sociale, culturale, dar nici într-un caz nu m-am gîndit și nu mă gîndesc la o mișcare populară singeroasă pe care să o conduc eu. Este absurd, este în contradicție cu misiunea mea de preot. Ei, aici intervin denaturările și speculațiile în legătură cu afirmațiile mele. Din păcate, sînt prezentate și acum în publicațiile extremiste, la fel cum eram prezentat pe vremea lui Ceaușescu și a regimului trecut... În acel decembrie '89, cînd se spune că Tökés, un preot reformat din Timișoara, a introdus în țară agenți străini și arme, că el însuși este agent, că a înșel și huliganii... Din păcate și astăzi există această tendință de a fi interpretate greșit, de a fi denaturate afirmațiile mele, ceea ce sînt

# „SĂ NU NE PIERDEM VOM APUCA SĂ TRĂIM ȘI ÎNTELEGERE ȘI



eu de fapt, tocmai din dorința de a mă discreditat în fața popoului român.

— Nu v-ați gîndit să dați în judecată ziarul „Corriere della Sera”?

— Am înaintat deja Parlamentului României o declarație explicativă. Ar trebui să deschid proces împotriva ziarului „Corriere della Sera”. M-am interesat și la Ambasada Italiană de la București, dar nu am prea fost încurajat. Ambasadorul Italiei mi-a spus că în primul rînd costă foarte mult și să nu-mi pun prea mari speranțe într-un asemenea proces, șansele de câștig fiind destul de reduse. Ziarul ar transfera răspunderea asupra gazetarului respectiv, pe care eu nici nu-l cunosc. Ca atare ar fi un proces dus la nesfîrșit, fără nici o șansă de clarificare a lucrurilor. Să nu uităm că ziarul „Corriere della Sera” este principalul organ de presă al cercurilor financiare din Italia. Nu aș dori să intru într-o cursă. În schimb voi da o declarație acestui ziar, o declarație prin care voi dezminți acest interviu care mi-a provocat o mare mihnire. Pînă acum nu am avut efectiv timpul fizic. Nu pot face față tuturor solicitărilor. Ații au o întregă aparatură, eu sînt aproape singur, atît pe plan bisericesc cît și pe plan politic. Sînt suprasolicitat. Știu că acest lucru nu mă scuză dacă fac greșeli. Știu că trebuie să răspund și să clarific și alte atacuri din presă, și ca atare voi da curs acestor răspunsuri. Deocamdată n-am timp suficient nici pentru a mă pregăti pentru predici... le pregătesc mai mult în mașină, în mare grabă. Dar să revenim la presă. De atunci am auzit că a apărut încă un articol în care sînt prezentat tendențios, în ziarul „La Repubblica”, tot în Italia. Acest lucru întărește presupunerea mea, și anume că parcă în Italia ar exista o tendință anume în acest sens. Sînt sigur că rămășițele propagandei ceaușiste mai există încă în toată lumea... În Italia trăiește de altfel și domnul Iosif Constantin Drăgan, multimilionar, despre care, recent, cu ocazia unui proces au fost dezvăluite o serie de aspecte mai puțin cunoscute pînă acum de marele public. S-a aflat cine a fost și cine este în prezent, cu ce anume s-a ocupat și cu ce se îndeletnicește în prezent.

● Naționalismul exacerbă a fost întotdeauna cartea preferată a forțelor antidemocratice

— Este adevărat că sînteți contestat și chiar atacat de cercurile extremiste maghiare?

— Da. Cît am stat în spital în Ungaria, am

fost contactat de ziaristi de la publicația „Sfînta Coroană”, un ziar al extremiștilor maghiari. Nu am stat de vorbă cu dîșii, nu le-am acordat nici un fel de interviu. În drumurile mele, mai ales în America, am fost de mai multe ori contactat și provocat de astfel de oameni, de ziaristi de la publicațiile extremiste. Întotdeauna l-am refuzat, și drept urmare am fost atacat în presă. Chiar dacă nu mi s-a spus în față că aș fi trădat cauza maghiarilor, extremiștii și-au exprimat nemulțumirile față de mine și față de atitudinea mea. Tot timpul am conflicte directe sau indirecte, de exemplu, cu membrii „Uniunii Transilvănene” din Apus, o uniune care promovează iredentismul. Felul lor de a gîndi este totalmente străin de poziția mea, de crezul meu, de convingerile mele. Eu consider că doar democrația reală este singura soluție și cale de rezolvare a tuturor problemelor cu care ne confruntăm în toate privințele, deci și în privința minorităților etnice. Și nu numai în România, ci în toată Europa. Este deci de la sine înțeles că aceste cercuri extremiste nu sînt mulțumite de mine... ba mai mult, în viziunea acestora, domnii Domokos și Szócs Géza sînt adevărați trădători și prezentați ca atare. Ceea ce mie mi se spune voaleț, dar suficient de inteligibil, dumnealor le este adresat clar și răspicat în față.

— Călătorii foarte mult și implicit veniți în contact cu multe persoane, cu multe fenomene. Ce părere aveți, presa extremistă din lume — pentru că se știe că există și o astfel de presă — are influență asupra oamenilor care peste cîțiva ani vor păși în secolul XXI?

— În primul rînd trebuie să precizez că această presă extremistă nu are o pondere mare. De exemplu, în presa maghiară, în afară de revista „Sfînta Coroană”, care apare într-un tiraj foarte mic, eu personal nu știu să existe o altă publicație extremistă mai însemnată. Poate că există, dar eu nu știu. În diaspora maghiară, mai ales în America, sînt mai multe publicații extremiste, dar fără să fie citite de un public însemnat. Aceste publicații au audiență doar în cercuri restrînse, insularizate.

— În concluzie, sînteți atacat atît de extremiștii români, cît și de extremiștii maghiari. Dacă ați pleda pentru cauza și drepturile altor grupuri minoritare care trăiesc în Cehoslovacia, U.R.S.S., Iugoslavia, Polonia, Bulgaria... așa cum pledați pentru cauza și drepturile minorității maghiare din România, probabil că ați fi atacat și de extremiștii din țările respective, pentru că, din păcate, asistăm la o mișcare extremistă în toată Europa, mai

cu seamă în partea ei estică. A reînviat naționalismul exacerbă care nu conduce la nimic bun, dimpotrivă, în trecut a fost piatra de hotar pentru fascizare, în timp ce noi avem nevoie de toleranță, respect reciproc, liniște și prosperitate întru pace. Care este părerea dumneavoastră despre această stare de lucruri?

— Să nu uităm că, în această parte a Europei, popoarele abia acum au pășit pe drumul democratizării, abia acum au ieșit de sub stăpînirea totalitaristă. Naționalismul exacerbă a fost întotdeauna cartea preferată a forțelor antidemocratice. Consider că această carte este jucată — conștient sau nu — împotriva democrației, în general. Deci, din acest punct de vedere, naționalismul trebuie privit și tratat ca fiind o problemă foarte serioasă, pentru că naționalismul manipulat conștient împotriva democrației este foarte periculos. Cu cei care au gîndurile și ființa întunecate și ca atare cred cu toată puterea lor în naționalism, nu avem ce să facem, nu-l putem vindeca, dar avem obligația și datoria să instaurăm un sistem democratic puternic și real, în care aceste naționalisme exacerbate să devină inoperante. Deci, în viața unei țări, în rîndul maselor populare, naționalismul manipulat în scopuri politice este extrem de periculos. Altfel se pune problema cu naționalismul sănătos, propriu-zis. Consider că în viața fiecărui popor trebuie să existe un naționalism sănătos, o mîndrie națională — care este o trăsătură importantă a democrației. Pericolul constă în faptul că din anumite scopuri politice, acest naționalism sănătos este denaturat și manipulat în general de către extremiști, iar sistemul democratic nu este încă suficient de consolidat pentru ca această manipulare să nu aibă ecouri repercutante și efecte negative în rîndul populației. Pledînd pentru cauza și drepturile minoritare din țările pe care le-ați amintit, precum pledez pentru cauza și drepturile maghiarilor din România — de fapt eu pledez pentru un sistem democratic deschis și real —, cu siguranță că aș fi atacat la o adică și de către extremiștii cehi, ruși, polonezi, bulgari și așa mai departe. Împotriva democrației, numai extremiștii folosesc și manipulează naționalismul exacerbă, numai cei care regretă regimurile totalitare și dictatoriile din care au ieșit la lumină țările din această parte estică a Europei.

— Credeți că trebuie să trecă mult timp pentru a depăși această fază, hai să-l spunem tranzitorie? Oare vom putea ieși în adevăratul înțeles al cuvîntului la lumina unei democrații reale?

— Într-adevăr, în prezent trăim într-o perioadă tranzitorie. Ne este foarte greu, dar avem toate șansele să leșim din această criză a naționalismului exacerbă și manipulat în scopuri politice. O regresie semnificativă din punct de vedere politic nu se mai poate face. Este o perioadă grea și va mai dura încă, cel puțin după părerea mea, dar va trebui să avem puterea să supraviețuim... măcar pentru viitorul copiilor noștri. Eu sînt optimist. Consider că și în România s-au lămurit multe lucruri, a început să se potolească atmosfera de naționalism exacerbă, numai că, din păcate, tot timpul acest fenomen este susținut de unele cercuri care manipulează acest sentiment. Dar oamenii încep să-și dea seama de acest joc și nu se mai lasă așa ușor păcăliți. Important este să se consolideze o democrație reală, un sistem democratic deschis. Analizînd lucrurile din perspectivă europeană, din perspectiva relațiilor internaționale noi care se încheagă în prezent, eu cred că vom depăși actuala stare conflictuală, care după părerea mea este întreținută artificial, tocmai pentru că democrația în țara noastră nu este încă suficient consolidată.

# CREDINȚA ÎN DUMNEZEU. ZILE SENINE, ÎN BUNĂ RESPECT RECIPROC”

● O masă rotundă cu participarea celor care au contribuit la apariția cărții „With God for the People” ar lămurii multe aspecte

— În ziarul „România liberă” din 15 și 16 februarie a.c. a fost publicată o scrisoare deschisă adresată dumneavoastră, sub titlu „Memoria selectivă”, semnată de domnul Gabriel Gafița, scriitor care, lucrând ca redactor foarte mulți ani la Editura „Kriterion” — în prezent domnia sa face parte din echipa de consilieri guvernamentali — a contribuit la editarea în limba română a unor importante opere literare aparținând scriitorilor maghiari. Această scrisoare deschisă are ca punct de plecare cartea dumneavoastră „With God for the People”, apărută la Londra în 1990, în limba engleză. Vă sînt implicate o serie de aspecte legale de textul cărții, aspecte exemplificate cu citate mai mult sau mai puțin lungi. Ce ne puteți spune în legătură cu toate acestea?

— Accept părerea domnului Gabriel Gafița, aceste păreri fiind sprijinite și cu argumente juridice. Din moment ce am dat titlu acestei cărți și este specificat că David Porter and Tókes László sînt deținătorii Copyright-ului, sînt răspunzător față de tot ce a apărut în această carte. Aceasta este problema principală pentru mine. Deci eu port toată răspunderea, ceea ce nu schimbă starea de fapt pe care am susținut-o în interviul meu apărut în „România liberă” din 6 februarie a.c. și anume că eu nu am cunoscut textul în forma finală, înainte de a fi tipărit. A fost o mare responsabilitate din partea mea și ca atare îmi fac autocritica. Pe planul conștiinței am suferit și sufăr enorm. Adevărul este că sînt foarte epuizat. Cînd domnul David Porter a trimis textul și mi l-a trimis, din cauza lipsei de timp eu l-am dat fratelui meu care trăiește în America. El l-a citit și l-a corectat doar din punct de vedere al gramaticii limbii engleze. De exemplu, eu nu am știut nimic despre introducerea, care a fost o surpriză pentru mine. Majoritatea reproșurilor mi se fac tocmai în legătură cu această introducere, pe care eu nu am scris-o și nu aș fi scris-o niciodată. Dar măcar dacă aș fi citit-o... Cu siguranță că l-aș fi oprit apariția, pentru că nu exprimă poziția mea privind istoria Transilvaniei. Din păcate, domnul David Porter s-a informat în privința problemelor de istorie a Transilvaniei de la alții, necunoscuți de mine. Aș dori să inițiez o masă rotundă, cu participarea celor care au contribuit la apariția cărții, unde să fie prezent și domnul David Porter, dacă s-ar putea, chiar în redacția ziarului „România liberă”, tocmai pentru că în această publicație, pe care personal o apreciez foarte mult, s-a scris despre cartea în cauză. Acest dialog ar fi binevenit și ar lămurii multe aspecte. S-ar clarifica ce am spus eu, ce a fost altfel interpretat decît am spus eu, ce aparține altora și așa mai departe. Poate că nu mă va crede nimeni, dar în forma finală, deci după ce s-a pus în vânzare, eu nici în ziua de azi nu am citit cartea. Am aflat despre ea și despre ce conține — mai ales introducerea — din scrisoarea deschisă a domnului Gabriel Gafița. Constat cu amărăciune că lipsește empatia. Prisma prin care sînt privit și interpretat este cu totul nefavorabilă și de multe ori denaturază toată atitudinea și părerea mea. Indiferent ce spun, ce gîndesc, cum mă manifest... toate sînt prezentate și interpretate printr-o prismă străină. Din păcate, acest lucru se poate generaliza. Este un lucru pe care nu-l pot depăși. Și toate acestea conduc la o comunicare defectuoasă între partea maghiară și partea română. Eu cred că multe lucruri nu pot fi clarificate tocmai din cauza lipsei de dialog. După altă timp de conviețuire în aceeași patrie natală, nu am reușit să pătrundem încă unii în ființa celorlalți... nu simțim esența ființei române și respectiv

a celei maghiare. Dacă am reuși acest lucru, am putea spune că am făcut un pas mare și foarte important spre reconciliere. Ar fi foarte bine dacă ne-am putea debarasa alt unii cît și ceilalți de toată gama prejudecăților și suspiciunilor. Dar pentru asta trebuie să ne cunoaștem în adevăratul înțeles al cuvîntului, să fim toleranți unii cu ceilalți, pietrele de temelie ale conviețuirii viitoare — pentru că indiferent că ne place sau nu, e vorba de conviețuirea a două etnii diferite ca temperament, pe același pămînt natal — să fie reprezentate de elemente bune, frumoase, pure, așa spune, din ambele părți.

sincer și cinstit să aducem un real aport la ieșirea țării din criză, la definirea unei democrații reale, fără să milităm sau să apărăm drepturile maghiarilor. Eram conștienți că, în condițiile unei democrații adevărate, vom avea acele drepturi care ni se cuvin. Subliniez, nu privilegiu, doar drepturi. După aceea, cînd am văzut că reînvie naționalismul exacerb, am fost nevoiți să ne ocupăm de problemele noastre speciale, să ne apărăm. Înainte, am dorit să contribuim la rezolvarea problemelor generale ale țării, și acestea nu sînt puține, dar am fost silii să ne restrîngem la problemele specifice



● Noi, maghiarii nu avem posibilități prea mari să comunicăm cu cititorii români

— Domnule Epliscop, în calitate de președinte de onoare al U.D.M.R., ce ne puteți spune, și-a schimbat această formațiune politică platforma enunțată imediat după Revoluție?

— Poziția și atitudinea politică a U.D.M.R. sînt condiționate de situația în care trebuie să-și desfășoare activitatea. Poziția inițială a U.D.M.R. a exprimat dorința noastră sinceră de reconciliere, fără nicio condiție. Am fost priviți cu suspiciune. Din păcate, cred că am pierdut marea ocazie de a deschide un nou capitol în relațiile româno-maghiare, mai exact între majoritatea românească și minoritatea maghiară din țara noastră, dar consider că acest lucru nu a depins de noi. Transfer această responsabilitate asupra celor care au definit de atunci încoace politica țării, pentru că U.D.M.R. nu a putut avea un rol în formarea acestei politici. U.D.M.R. a fost folosită drept țintă antidemocratică de regimul vechi care de fapt s-a reinstaurat într-un fel. În această situație, U.D.M.R. a fost tot mai mult nevoită să se apere și nu a putut contribui în mod pozitiv la instalarea unui climat democratic. Noi am dorit pur și simplu,

minorității maghiare. Cred că așa ar fi procedat oricine. Acest lucru se poate remarca de altfel la o analiză a scrierilor și interviurilor mele apărute imediat după Revoluție și apoi după evenimentele din martie '90, de la Tîrgu Mureș. După Revoluție și înainte de martie, am abordat aspectele generale ale țării, aspectele democratizării, apoi... am devenit tot mai mult un „fundamentalist maghiar”, cum spune domnul Gafița, deoarece „problema” maghiarilor devenise de nepăsit mai ales din presa extremistă, iar eu a trebuit să reprezint în primul rînd interesele etniei mele. A existat o cenzură care s-a pus chiar în timpul vizitelor mele în Statele Unite ale Americii, cînd în țară aveau loc evenimentele de la Tîrgu Mureș. Pînă la acel moment, pînă în martie '90, presa americană m-a confundat de multe ori cu un etnic român. Nu se făcea nici un fel de deosebire. Se scria despre mine: „Pastor românian - Pastor László Tókes”, deci nu era nici o diferență. Abia după 20 martie '90 a început manifestarea mea mai accentuată ca maghiar, ca reprezentant al minorității maghiare din România... Dar acestea sînt deja de domeniul trecutului. Pentru viitor, noi dorim să contribuim la realizarea unui climat de democrație, dorim să ne postăm interesul și problemele și interesele generale ale țării... dar de multe ori, mie de exemplu,

mi s-a spus să nu mă amestec, ce vreau, de ce reprezint țara, să mă ocup de ei mei... Altă dată mi s-au adus reproșuri tocmai că nu reprezint interesele țării carele aparțin... Deci nu a fost bine nici așa, nici așa... nu a fost bine niciun. Desigur, eu nu neg că în domeniul politicii nu am comis greșeli. Și unui politician de profesie îi este greu să evite anumite greșeli, să găsească drumul cel mai bun, cu altă mai greu a fost și îmi este mie să acționez. Îmi este greu să în echilibru pe terenul alunecos al politicii. Mi s-a reproșat că fiind preot, de ce mă ocup de politică... să mă ocup de credincioșii mei. Se face oare abstracție de faptul că preoții, cultele au avut întotdeauna un rol important în derularea istoriei? Vețeți, U.D.M.R. este un partid de opoziție, dar fiind un partid al maghiarilor este foarte vulnerabil și poate fi neutralizat pe plan național. Este adevărat că și celelalte partide de opoziție sînt atacate, dar în cazul nostru se mai pune și problema etnică. Toată opoziția, toate forțele care doresc o democrație reală sînt atacate, adăugîndu-li-se și acuza că ar fi filo-maghiare... Acest lucru ne doare și împiedică într-un fel U.D.M.R. să militoze pentru legături mai strînse în rîndul opoziției. Este păcat. Păcat alți pentru noi cît și pentru celelalte partide de opoziție, pentru toate forțele care doresc o democrație reală. Nu știu de ce planează impresia că dacă participăm și noi, U.D.M.R., la consolidarea democrației, această cauză ar fi „compromisă”. Dar noi sîntem conștienți că numai într-o democrație reală vor fi asigurate drepturile minorității maghiare... altă șansă nu avem. Iarși subliniez, este vorba de drepturi și nu de privilegii. Nu este o speculație, ci o realitate. Tocmai de aceea are un caracter alit de democratic platforma U.D.M.R.. Dacă am putea depăși obstacolele naționalismului exacerb, manipulate din umbră, parcă de forțe oculte, nu ar fi nici o problemă în edificarea legăturilor mai strînse cu opoziția și forțele democratice din țară. Eu sînt convins că sînt multe forțe democratice în țară, dar deocamdată nu avem experiența democratică de a le uni. Aceste forțe sînt dispersate în mod manipulativ și este foarte greu să găsim numitorul comun. Există încă o mare doză de suspiciune, de dezinformare prin mass-media, se spun încă de prea multe ori doar jumătăți de adevăruri. Dar nu putem și nu avem dreptul să renunțăm la a căuta și a găsi noi forme de a ne uni toți cei care dorim să trăim într-o țară cu o democrație reală.

— Aveți vreo idee concretă pentru coagularea forțelor democratice din țară?

— Publicitatea ar fi, după părerea mea, deocamdată, o cale sigură pentru strîngerea rîndurilor. Atîta timp cît cea mai mare parte a presei este monopolizată pe scară națională de actuala putere, nu prea putem înainta pe acest tărîm. Noi, maghiarii, nu prea avem mari posibilități să comunicăm cu cititorii români. Dumneavoastră mă ascultați, probabil că ziarul pentru care veți scrie acest interviu va publica textul, dar consider că pentru multitudinea de gînduri și idei pe care dorim să le comunicăm, pentru dorința noastră sinceră de a ne prezenta cititorilor români, un singur ziar sau doar câteva, sînt încă prea puține. Alți ziaristi mă ascultă cu destule rezerve, alții interpretează după bunul plac cele spuse de mine, de noi... deci calea sigură, liberă și garantată de comunicare cu cititorii români este deocamdată anevoioasă. În altă ordine de idei, am fost alit de mult calomniat de către presa extremistă, înct cititorii nu mai știu ce să creadă. Cele spuse de noi, indiferent în ce domeniu, sînt privite cu o anumită suspiciune. Dar să sperăm că vom învinge aceste piedici pe care eu le consider artificiale. Tot în privința găsirii unui numitor comun între forțele democratice, avem de gînd să stabilim și contacte interpersonale mai strînse cu liderii celorlalte partide de opoziție, cu liderii forțelor democratice. Parlamentarii U.D.M.R. își care au posibilitatea să se întâlnească la București cu liderii partidelor de opoziție vor face pași concreți și rapizi în acest sens. Oricum, altă cale pentru o conviețuire pașnică nu este. Să nu ne pierdem credința în Dumnezeu. Vom apuca să trăim și zile senine, în bună înțelegere și respect reciproc. Măcar la bătrînețe.

Interviu realizat de

ANAMARIA POP

Satu Mare, 1 martie 1991

# DESTRAMAREA COVORULUI

## Prietenul meu prizonierul

Aurel State — la a cărui condamnare pe viață mă gândeam când am scris povestirea Prietenul meu prizonierul (publicată în ultimul număr al Vieții Românești apărut înainte de revoluție) — s-a născut, ca și mine, în comuna Godeni din județul Argeș. El a absolvit cursurile Școlii normale din Cîmpulung Muscel atunci când România intra în război în speranța că astfel va redobîndi Basarabia. Cu elanul vârstei de 20 de ani pe care o avea, a plecat voluntar pe front, unde soarta a făcut ca nu peste mult să fie amestecat cu pămîntul, să scape ca prin miracol și să primească medalia Mihai Viteazu. Tot soarta a făcut apoi ca sfîrșitul războiului să-l găsească într-un lagăr sovietic în care prizonierii nu erau tratați ca niște prinși de război, ci ca niște criminali.

În ciuda a tot ce s-a întîmplat, el nu s-a dezis niciodată de elanul cu care a plecat să lupte pentru reîntregirea țării și nu a putut trece în tabăra celor care s-au întors îmbrăcați în uniformele învingătorilor din războiul pe care l-au pierdut împreună. A preferat să rămînă în Siberia unde a fost condamnat la moarte. Această pedeapsă, dată împotriva legilor internaționale, a fost ulterior comutată într-o condamnare de 25 de ani, și ea fără-de-lege.

La data la care s-a anunțat oficial că în lagărele sovietice nu mai există prizonieri români — deși cei condamnați asemenea lui, pe motiv că au luptat cu partizanii, se aflau încă în Siberia — Aurel State a făcut de mai multe ori greva foamei și a suportat samavolnicia de a fi hrănit, împotriva voinței sale, cu furtunul.

După mai bine de 11 ani — în care nu s-a lăsat înfrînt și nu a încetat nici o clipă să aștepte eliberarea — s-a întors, în sfîrșit, în țară, îngrozit că încă de la Ungheni au fost preluați de oficialitățile românești în vagoane închise, pázite de Securitate. Ajuns acasă, nu înainte de a deveni obiectul unui nou dosar, a aflat că preluarea lor cu atîta grijă s-ar datora faptului că li se acordă o mare șansă: aceea de a schimba medalia Mihai Viteazu cu Steaua Republicii. Numai că pentru asta trebuia să se îmbrace și să se fotografieze în uniformă de ofițer sovietic și lui îi era imposibil să accepte travestiul propus. Ca urmare, după un scurt intermezzo, petrecut în sanatoriul de la Moreni, unde spera să scape de cavema cu care se întorsese din Siberia, a fost arestat, sub pretext că a organizat ceremonia funerară a unui dinte prietenii cu care fusese condamnat dincolo. A trecut astfel și prin experiența Aludului și a Piteștiului și a altor închisori și aresturi românești.

Dacă în lagărele sovietice avea obsesia că omul trebuie să trăiască frumos, indiferent cum va trebui să plătească pentru asta, în închisorile de la noi — organizate după același model — a căpătat o altă obsesie: aceea că omul poate să moară îngrozitor de urt.

În urma unei morți care l-a zguduit mai mult decît tot ce văzuse pînă atunci, în timp ce (sau soarta) a făcut ca un gardian să lase pentru cîteva clipe ușa celei întredeschisă și prin ea să se vadă o scară de incendiu. „Măcar dacă ar fi putut să se urce pe scara asta, să se arunce de pe acoperiș” gîndea obsesiv, alături de unul dintre cei care nu mai putuseră să rabde și sfîrșise prin a se îneca în bîldul cu supă de mazăre. Și nu peste mult, atunci cînd ușa celei a rămas iarăși deschisă pentru cîteva clipe, a reușit să ajungă el la scara aceea, deși pînă atunci nu se gîndise niciodată să se sinucidă.

În ciuda nenumăratelor fracturi și a condițiilor în care a fost operat, a supraviețuit. Mai mult decît alții, a reușit să-și învingă căderea și să-și ia viața de la început. La propriu, învățînd din nou cum îl cheamă și de unde vine, învățînd din nou mai întîi să meargă, apoi să vorbească, să scrie și să citească. După noua eliberare și-a continuat studiile întrerupte de douăzeci de ani, urmînd cursurile Facultății de limba germană din București.

Deși îl știam de acasă și aflasem de la oamenii din sat povestea vieții lui, abia după 1964, ca studenți, ne-am cunoscut mai bine. Atunci îmi impunea prin detașarea cu care vorbea — ca despre o străină viață — despre nenorocirile prin care a trecut, iar mai tîrziu, prin tenacitatea cu care o lua de la capăt cu formularele pentru examenul de traducător, în care figura întrebarea: ați fost condamnat? Răspundea cu un DA clar, scris cu litere mari de tipar și apoi completa, la fel de clar, motivul: Crimă împotriva orînduirii socialiste. Firește, examenul era automat pierdut, iar el trăia mai departe hrînindu-se cu piine și cu apă. În acest timp medita gratuit copii care intrau la facultate și le vorbea cu entuziasm despre Tolstol și despre Cehov, pe ale căror cărți învățase rusește în lagăr. Ades acești copii erau fiii unor medici celebri și eu îi întrebam contrariat: bine, dar de ce nu le iei bani, sînt înfini mai bogați decît tine?! „Eu datorez mult medicinei”, îmi răspundea invariabil și într-adevăr îi datora foarte mult. Totuși, în cele din urmă, nici medicina nu l-a mai putut ajuta. A murit, nu chiar de moarte bună, ci de ulcer — în măsura în care despre cineva care a fost hrănit împotriva voinței

sale cu furtunul și a fost toată viața călcat în picior se poate spune că a murit de ulcer. Oricum, acesta a fost diagnosticul stabilit de Spitalul de urgență, nu mult după ce fusese tîrît din nou prin beciurile Securității și bătut pînă la sînge pentru că a trimis în străinătate o carte în care cuteza să-și povestească viața așa cum a fost: cu elanul cu care a plecat de bună voie la război pentru eliberarea Basarabiei, cu sărbătoarea primei victorii, cu înfrîngerea și cu toate condamnările prin care a trecut pentru că nu și-a putut schimba ideile și amintirile în funcție de ceea ce avea să urmeze. A fost scos din spital sub pază, transportat în satul natal sub pază, înmormîntat sub pază, așa cum a trăit toată viața. Acum, cînd alții oameni care pînă nu demult s-au împăcat cu tot și cu toate se bat cu pumnii în piept că ei sînt dușmani ai orînduirii socialiste, mă gîndesc că, dacă l-ar mai vedea, un om ca State s-ar putea răsuci în mormînt. Deși, orgoliul său pe care nimic nu l-a putut înfrînge și faptul că istoria îi dă dreptate l-ar putea face la fel de bine să ierte pe toată lumea. Fiindcă, în ciuda a tot ce a fost, el a păstrat pînă la capăt nostalgia vremii trăite înainte ca oamenii acestui pămînt să fi fost despărțiți în două și făcuți să treacă unii peste ceilalți: vremea cînd toți erau uniți în durerea și speranța cu care se gîndeau la frații lor de dincolo de Prut.

ILEANA MĂLĂNCIOIU



Celula infirmeriei, o încăpere boltită din aripa sudică a forului, era situată între carcere și celula zero, în care-și așteptau condamnații la moarte drumul spre Valea Piersicilor, unde avea loc execuția.

Bolnavii, înghesuți pe paturile suprapuse, ajungeau aici epave, după ce boliseră îndelung pe secții sau în reduit. Un singur pat era neatăjat, cel din dreapta intrării. Pe el zăcea, fără saltea, un bărbat între două vârste cufundat parcă într-o meditație adîncă. Nimic din crampnarea jalnică de viață a conștiențelor nu-l ajungea. Peretele, deasupra patului, pînă sub tavanul scund, era pătat cu sînge și mucozități galbene. Văzîndu-mă adînc în imaginea neobișnuită, Radu Lecca, noul meu vecin, începu să mă inițieze:

— E Romilă. Nu vede, nu aude. Nu-și simte picioarele; în schimb, restul corpului e de o sensibilitate bolnavă. Atîns și cu un pai, se ridică în așternut, apărîndu-și alarmat cu ambele mîini fața și capul, la care a fost crunt lovit. Dacă se repetă un minut atingerea, panica ce-l scutură toată ființa se dezlănțuie în epilepsie. Torturat la anchetă, a fost aruncat acum cîțiva ani în această stare pe patul de la intrare și acolo a rămas. Nu are saltea, fiindcă ar putezî sub el. Specialiștii condamnații, care au trecut pe aici, spun că undeva la baza craniului sau în zona de legătură a acestuia cu fosele nazale e un proces purulent. Reflex, el încearcă să-și dreneze focarul de infecție și strînută uneori în salve scurte improșcînd în jur. Ceea ce captează peretele e tabloul istoriei lui; restul, invizibil, e respirat de cei din jur. S-au găsit printre aceștia puțini să-l ajute dezinteresat. Cel mai în putere îi luau tain din porție.

— Dar cum mîncîncă?

— I se pune în starea de agitație pominită, prin atingere, lingura în mînă. O apucă posesiv și începe s-o miște mecanic, în plan orizontal, între gură și pînă unde ajunge. Tot ce poate căra din sursa de hrană, plasată astfel ca să poată fi încărcată în lingură, e deșertat vorace în gură și înghițit nemestecat. Prin scoaterea castronului din planul mișcării brațului, se creează pauzele, pentru a nu se îneca. Bineînțeles că mîncarea trebuie să fie fărîmîțată și terciuită în prealabil.

— Mă ajutați și pe mine să ajung la oficiu? Dreapta mi-e teafără. Cînele mi-au fost oprite la ușa, dar, sprijinit de paturi, ajung la el. Asta o să mă ajute să-mi rezolv propria-mi problemă, adăugai eu, ca să-i spulber mîna sceptică. După săptămîni doaream fierbinte un singur lucru: Romilă să fie așezat în mijlocul ședinței solemne a Adunării Națiunilor, unde se discută neîntrerupt despre condiția umană în secolul XXI!

— Povestea „prietenului dumitale” are un epilog, reluă vecinul altă dată. Într-o zi, acum doi ani, după ce fusese scuturat de un acces, Romilă s-a ridicat în așternut și a vorbit!

Și-a anunțat teza pe care intenționa să ne-o expună: „Perspectivile unei alianțe”. Începu ca la catedră, citînd din proza politică a lui Mihai Eminescu: cine se aliază cu Rusia se sinucide, după care, cu matură competență, se opri asupra articolelor lui C. Stere despre fatalitatea istorico-geografică a românilor, despre postura de insulă pusă-n calea lătrii puterii din Rusia — indiferent de cine o conduce — în visul ei de stăpînire a lumii.

Știrea pătrunsese ca o alarmă în toată închisoarea și stăpînirea se înghesuie cît ai bate din palme la fereastra de dincolo de gratii. Dizertația fu tulburată. Un ofițer îl chemă la fereastră. Romilă înțelese însă că nu mai poate umbla și se tulbură privindu-și picioarele oloage. Comentariile gardienilor îl făcuseră să constate cu răceală că nu e obișnuit cu asemenea ton și manieră.

Larma oficialității îl îmbrînci în sine și neobișnuita ieșire se stînsese într-un spasm epileptic. Între șefii mărunți de organizații ai fostelor partide, tărănesc și liberal, condamnați pentru că-și ajutaseră familiile deportate, se aflau în celulă și țărani din munte, închiși, fiindcă dăduseră înîmplător o bucată fugărilor. Un bătrîn baci de lîngă Nucșoara figurase în jurnalul fraților Arnăuțoiu, în lungul pomelnic al celor ce îi ajutaseră, așa că fusese și el închis. Tîrît cu greu prin ușa celei — în clipa cînd deținuții, mînați înapoi cu injurături, îl scăpasera din mîini — ciobanul mort scoase din coșul pieptului, presat în cădere, un oftat greu. Temnăcerii albiră la față și cei rămași își făcură cruce. Uneori, din celula vecină auzeam zornăitul de

# FERMECAT

lanțuri. Părea o rostogolire de zaruri satanice.

— N-ai încercat să luați legătura cu condamnații la moarte? Îmi întrebam repetat vecinul.

— Ce să mai aibă de spus despre această lume care le ia viața și le face din răgazul ce-l mai au un infern? Iarna trecută le-au scos geamurile din ferestre. Gardienii își începeau schimbul prin a tăbări asupra lor. Cît așteaptă? Uneori luni de zile... Ce să spună? Coridorul spre celula noastră e zidit. S-a mai aflat câte ceva de la cei cărora li se comutaseră pedeapsa capitală în închisoare pe viață. Doi tineri din grupul Lugoianu, transportați unul câte unul în celulele de dincolo de poartă cu brancarda, ca să nu zornăie lanțurile pe coridoare, au povestit cum își așteptau rîndul. Un camion dubă începuse să-i ducă pe rînd spre Valea Piersicilor. La intervale scurte, cam de zece minute, auzeau deja bizăitul motorului apropiindu-se. Grupul de militari pătrundea în celulele de așteptare, verificînd în șoaptă identitatea următorului care mai avea de trăit decît cel mult zece minute. Ceirămăși urmăreau încordați zgomotul motorului care se stîngea, semn că acolo, în golul dintre pauze, moartea reteza firul unei vieți netrăite. Și iarăși bijbitul motorului îi căuta, apropiindu-se, și din nou, un altul își scoate pentru ultima dată hainele, și numai în rufărie de corp, însoțit de oameni ca el, începea o călătorie neverosimilă spre o Vale a Piersicilor, fără miresme și fără lumină. Căleul ținea în ceață cu pistolul fără zgomot și cel ce nu mai știa dacă visează sau dacă trăiește aievea, aluneca în gol. Vecinul meu, Radu Lecca, reușise să-și păstreze mintea întreagă și uimea, cînd izbuteam să-l stîrnesc, prin cunoștințe și mai ales prin stilul elevat în care minuia limbile de circulație universală, de parcă nu se interpusese golul început în 1944. Zăcea de ani de zile, dar nu se plîngea de nimic. Impiedicat în mișcări, țînindu-se de paturi, călca anevoios, pînă la tînetă, fără să primească ajutor, pe virtul picioarelor înțepenite. Nu se amesteca din dispreț în viața celorlalți intelectuali care, obsedați de propria soartă, pierduseră sensul contactului uman, și nu mai știau decît să pretindă. Pentru oamenii simpli, chinuți de inactivitate și înghesuială, era însă mai ușor. Cornel Corcoțoiu, editorul nostru din lagărul de la Gorki, cel care, vorba lui Mihai Răducanu, se scâlțimăba ca să nu plîngă, trecuse prin celula infirmeriei, înainte de eliberare, și-l înviorase hotărît.

— Fără el aș fi renunțat să mai lupt contra anchilozei articulațiilor. Acum exersam împreună: eu fără măsură, el doar ca un exercițiu zilnic. Cu toate acestea nu reușisem să-l determin să-și spună povestea, deși pe-a altora o asculta atent. Între timp însă tot mai aflasem câte ceva. Ridicînd imediat după arestarea de la palatul regal a mareșalului Antonescu, fusese dus împreună cu principalii criminali de război la închisoarea Lubliana din Moscova.

— Ne-au anchetat numai ofițeri inferiori pentru a-și menaja grandomania și a-și sublinia ostentativ dezinteresul față de noi. Cu toate acestea, din tensiunea anchetatorului se putea simți că cel mari ne urmăreau nevăzuți. Mareșalul și-a păstrat însă tot timpul siguranța și demnitatea unui conducător de țară, asumîndu-și singur răspunderea deplină pentru a fi ordonat trecerea Prutului și continuarea războiului după eliberarea Basarabiei și Bucovinei. (...)

Locotenentul Ștefan, o brută roșcată, strînsă în uniformă nou-nouță, înainta cu voită agilitate, jucîndu-și — încîntat de sine și de teama pe care o degaja — umeri,

piept, spate, mîini. Apoi, arcuindu-se ca pentru luptă și micșorîndu-și și mai mult oonii porcini, se apropie de figurile supte și decolorate. Inventariînd colecția de priviri sticloase, se opri asupra mea, rînjînd satisfăcut.

— Cît ai să mai faci agitație, banditul... dumnezei și nașterea...! Deșchisei gura pentru protest, dar, cu un pumn înfipt sub barbă, mă înghesu în intervalul strîmt dintre paturi.

— Scoate-l afară! Jipă la gardianul din ușă.

— Nu pot merge! strigai eu, negăsînd altceva să mă opun.

Paznicul, după ce se răsuci ca un titirez, îmi întinse cîrjele din coridor și, din două mutări făcute mecanic, eram singur în fața ofițerului care mă aștepta. Mă fulgeră cu o lovitură de mi zburară cîrjele și, în timp ce încercam să mă adun de pe jos, el se îndepărtă fără să privească. Declarai greva foamei pe loc, cerînd raportul comandantului. A patra zi, apăru în celulă colonelul Gheorghiu, ilegalist din garda lui Gheorghiu-Dej, însoțit de locotenentul Ștefan. Raportai incidentul.

— L-ai lovit, l-ai înjurat? Întrebă amuzat comandantul în vechea uniformă kaki, de croială sovietică, țînîndu-și mîinile împreunate sub pîntecul lăsat.

— Minte, tovarășe colonel!

— Toți cei de față au fost martori...

— Bandiții ăștia or să țînă cu ofițerul?

... ăăă? Citește-ți însoțitorul făcu cunoscut ordinul pregătit prin care eram pedepsit cu cinci zile de carceră pentru tulburarea ordinii. La ora stingerii, gardianul îmi ordonă să-mi iau „salteaaua” umplută cu rumeguș, aflată pe coridor. Primisem regim sever.

— Am amîndouă picioarele rupte, iar mina supurează.

— Da ce-s eu, sluga ta... ca să țî-car?

— Nu v-am cerut nimic, dar nu mă înjurăți!

— Îți arăt eu, banditul! amenință el furios, trîntind ușa.

Cuînd deschise din nou. Din coridor mă privea plutonierul lamandi, secretarul organizației de partid al închisorii, căleul condamnaților la moarte și ofițerul de serviciu al schimbului III. Venisem la Jilava în rondul lui. Asistase — fără să fi știut atunci cine era — din jilțul camerei de gardă la percheziția la care mă supuseseră un subofițer, lamandi era țigan, cu o față imobilă de asiatic. Fuma — fără grabă, sugînd nesătul parcă prin cartonul țigării toată firea. Încercam să surprind ce era neobișnuit în acest căpcăun mic de stat, înțepenit ca un idol. Nu mi-aș mai fi desprins ochii de la această prezență care ne ignora total, dacă nu m-ar fi revoltat cum zelosul gardian îmi arunca să îmbrac tot ce putuse sfîșia la control.

În noua celulă, îmi întrebam apoi vecinul, ca să mă eliberez de obsesia de a nu fi putut formula, ce se ascundea în acel „om”. Acum mă privea ca din ceață, sprijinit pe picioarele crăcănate, mestecînd repetat sub șapca cu stea: „Ia-ți salteaaua!”... Țiganul își avea pronunția lui.

— Nu pot... vedeți... explicam eu, încercînd să îndepărtez primejdia.

— Aștept!... aștept!... aștept pînă cînd ai să poți... Sunetele-i tărăgănate trădau nu numai pe cel plătit cu cinci sute de lei pentru fiecare execuție, ci un ins mult mai primejdios. Din inimă-mi se revarsă atunci un val poruncitor: pîlmuieste-l... lovește-l cel puțin o dată... oricît te-ar costa. Pentru toate viețile stinse ca luminările între degetele lui.

— Aștept domnule hoț politic!

Cu schimbarea formulării se frînse și împotrivirea inimii și mă apucași să întind de sacul cu rumeguș, ca de viața mea, ca de un hoit peste pragul de la picioarele cabrate ale căleului care aștepta.

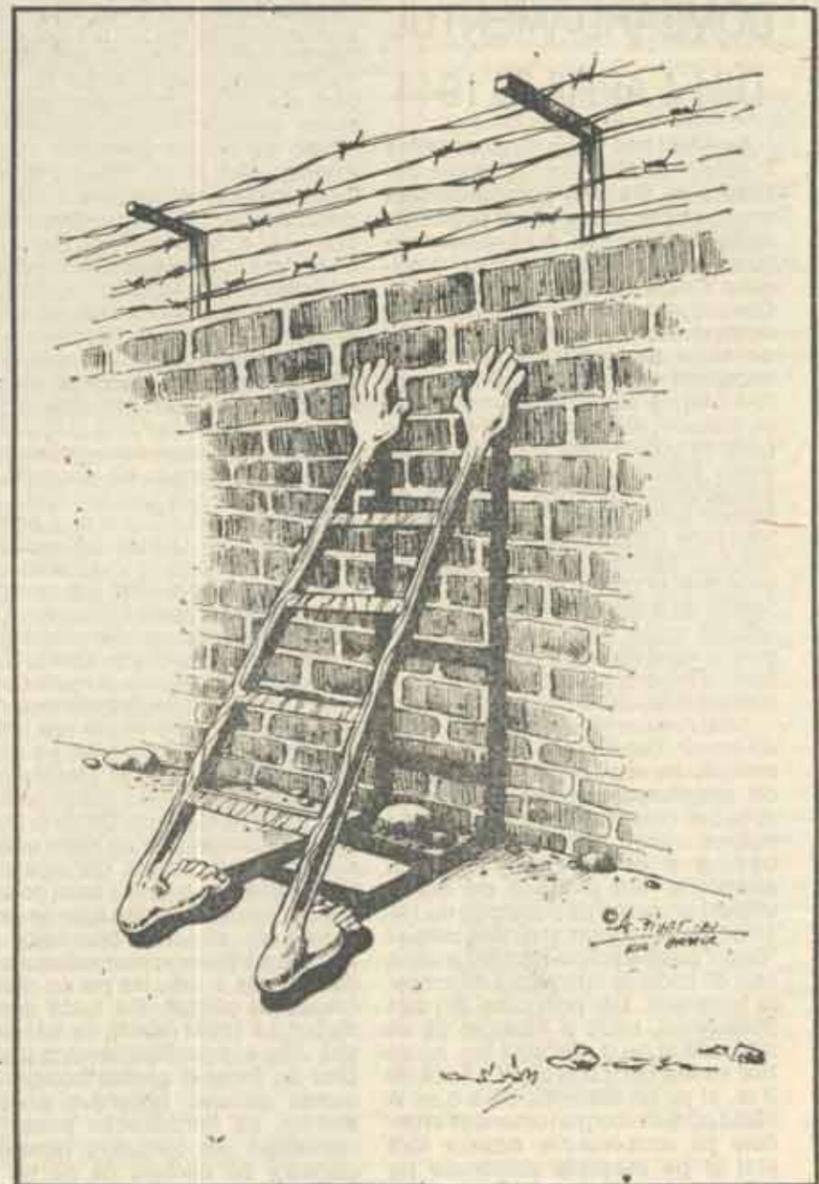
În noua „vamă” cu zece de noi cunoscuți, bătrînul învățător Sușală de la Domnești mă privea ca pe un consătean. Cum mă vedea singur, venea, se așeza pe pat și-și descărca inima, dar cu măsură.

— Inchișoarea din Pitești era, cînd m-a adus pe mine aici, plină de țipete de parcă-i puseseră foc; zi și noapte... săptămîni. Credeam că-mi pierd mințile. Visam năvăliri: tătari, turci... Instalaseră birouri de anchetă pe toate etajele. Se lucra în schimburi prelungite. Pușcăriă gema de țărani care refuzaseră colectivizarea. Bătăia devenise legală ca și în campania confiscării aurului, care premersese pe cea a pămîntului. Și cărau întruna: cete după cete. Unități de intervenție trecuseră la asaltul de noapte al satelor înainte de a aprinde Bărăganul. Țărani împroprietăriți după august '44, participaseră, minaiți aglitoric, la lichidarea moșiilor. Denumirea de dușmani trecu apoi asupra chiaburilor și iată-i pe țărani asistînd nesiguri cîțiva ani cum harnicii gospodari ai satelor ajungeau la sapă de lemn. Apoi venise ceasul lor, al celor mulți, folosiți pînă atunci pretutindeni unde era nevoie de multime, să devină dușmanii poporului. Și cine-l snopea în bătăi, umflîndu-le tălpile și spurcîndu-i cu injurături? Tineri anchetatori, în cea mai mare parte fii ai satelor, cărora stăpînirea le dăduse cizme, uniforme și un trai mai bun. Ei loveau frenetic dintr-un amestec confuz de conștiință revoluționară și înțelepciune țărănească. Țărani nu aveau de ales. Nu le mai rămînea decît să se întorcă în sat și să trăiască fără pămînt... Dar tragedia abia acum începe: singurii oameni care munceau cu îndărătnicie, pîndind reacția naturii și încercînd s-o folosească pentru a-și scoate din pămînt pîinea se mișcau în gospodăria colectivă fără inimă, așteptînd turmentații să se termine programul. Așa se încuibeză sărăcia nu numai în viața satelor, dar și în sufletul omului. Ai să-ți aduci aminte

de vorba mea: țărani se uită și tac... Portul, cîntul, datina nu mai au făcători și păstrători. Iar cu confiscarea pămîntului s-a retezat rădăcina vieții străvechi. Omenirea nu știe cît a pierdut întorcîndu-și ochii și refuzînd acestui pămînt dreptul la protecție. (...) Eu povesteam pentru suta de deținuți înghesuiați în încăperea denumită altcîndva „biserica III” despre soarta mormintelor celor căzuți în răsărit peste care intraseră tancarile sovietice, călcînd în șenile crucile cu numele, răscolind și nivelînd împrejuririle și brazdele sub care, după ce li se smulsese viața, li se lua și liniștea.

Aceeși putere se rostogolise și peste ei, cei de față, înăbușîndu-le viața. Liniștea înfiorată însufleți evocarea și fiecare, atingînd parcă cu mîna pe cel din față, participa ca în biserica ascultînd povestirea. Comuniunea binefăcătoare mă ajută să-mi amintesc că încetasem de mult să mă gîndesc zilnic la cei căzuți, expunîndu-mă prin aceasta izolării interioare și rătăcirilor. Consemnam reacția felurită a ascultătorilor: cîțiva oameni simpli, uitînd de sine, se închinau în momentele de tensiune ca totul să se termine cu bine; mulți acceptau povestirea ca pe o eliberare de propriile gînduri, în timp ce jurnaliștii și alți intelectuali sceptici gustau satisfacțiile formale ale despletirii cu multiple paranteze sau mozaicul scenelor capricios iluminate.

— Povestește-ne, povestește-ne! începeau cu toții în ziua următoare... Mai uităm de gratii și de dorul de acasă... și de foame... se completeau unii pe alții mai în glumă, mai în serios și iarăși urcam prin surpăturile din mine spre cîmpurile de luptă de la Capela sau Krähnst, ori pe poteculele munților laila către Ceatîrdac, de unde priveam din jilțul de piatră bunul Dumnezeu finalul balului de operă. După săptămîni, fie din cauza povestirilor — cum credeau unii —, fie din alte motive, administrația închisorii împărți suta de prizonieri înghesuind-o în celulele mici.



## SCRISOARE DESCHISĂ Domnului Domokos GÉZA

Stimate domnule Președinte,

De mult mă pregătesc să vă adresez această scrisoare. La început mi-am închipuit-o numai ca un act de solidaritate față de U.D.M.R., atacată pe nedrept de unele forțe extremiste, și față de dumneavoastră personal, amenințat, după cum singur ați declarat la TV și în Parlament, cu linșajul. Ulterior mi-am dat seama că gestul meu de solidaritate este neapărat necesar să fie însoțit și de câteva considerații de ordin politic. Așadar...

1. Din toate luările de poziție, din toate rezoluțiile și din toate actele politice ale U.D.M.R., posterioare tragicelor evenimente de la Tg. Mureș, pentru mine reiese limpede că uniunea dumneavoastră împedează o uniune a maghiarilor și a românilor într-un partid democratic, decis să-și urmărească obiectivele politice exclusiv prin mijloace pașnice, constituționale. Emisiunile în limba maghiară ale TVR (în jumătate fără nici o justificare valabilă) au constituit și constituie un model de civilitate, de toleranță și de bună-credință. Revendicările minorității maghiare sînt formulate logic și conciliant, în spiritul Hotărîrii de la Alba Iulia din 1918 și a pactelor internaționale la care România este parte. E vorba de învățămînt în limba maternă, de la grădiniță pînă la universitate, de libertatea de creație și de dreptul de a-și conserva propria identitate culturală, de posibilitatea utilizării oficiale a limbii minorității, alături de cea română, în unitățile administrativ-teritoriale cu populație majoritară de altă naționalitate decît cea română. Am urmărit cu îngrijorare oscilațiile autorității în probleme atît de limpezite. Invocarea situațiilor similare de ajutor s-a făcut mai întotdeauna

tendențios, profitîndu-se și aici de ignoranța noastră, de consecințele dezastruoase ale dezinformării practice timp de peste 40 de ani în toate țările comuniste. Răspunsul dumneavoastră, al U.D.M.R., a fost întotdeauna calm, răbdător, conciliant. Ați înțeles, cred, adevărul elementar că o mentalitate atît de retrogradă nu se poate schimba peste noapte. Vă urez să vă păstrați această cumpătare și în viitor. E singura soluție rațională, chiar dacă uneori îi dau tircoale oboseala psihică, minia și revolta.

2. Imediat după Revoluție, pornind de la sublima înfrățire în lupta pentru doborîrea dictaturii, dumneavoastră, reprezentanții minorității maghiare, ați săvîrșit cîteva greșeli tactice. Ați cerut dintr-o dată, fără să vă gîndiți la reacția celeilalte părți, la suspiciunile pe care le puteți genera de cealaltă parte. Ceea ce ați cerut este absolut legitim într-un stat democratic. Dar ați uitat că noi încă nu eram un stat democratic, că abia porneam să-l construim atunci. Și ați mai uitat că față de naționalitatea maghiară continuă să existe la mulți o oarecare neîncredere, pe care eu nu o aprob, dar nici nu pot să o condamn sumar. Ea are rădăcini istorice adînci pe care nu le putem smulge, așa cum facem toamna cu bulbul de cartofi. Trebuie să așteptăm ca respectivele rădăcini să se usuce, să moară singure. Ceea ce noi putem face, și sîntem datori să facem, este să abandonăm acel teren, să-l lăsăm în paragină, pentru că un teren neîngrijit se pustiește singur.

3. Și cu aceasta am ajuns la problema-cheie a relațiilor interetnice româno-maghiare. Mă refer atît la raporturile majoritate românească -

minoritate maghiară în Transilvania, cît și la raporturile interstatale româno-ungare. Toate aceste relații depind într-o măsură hotărîtoare de atitudinea pe care o avem față de statutul Transilvaniei. Sînt încă prea mulți aceia (maghiari din diaspora, maghiari din Ungaria și chiar maghiari din Transilvania) care vizează refacerea "regatului sfînt", reconstruirea Ungariei Mari. Eu sînt gata să înțeleg unele nostalgii, să nu batjocoresc lacrimile vărsate pe mormîntul Ungariei Mari. Sînt tolerant față de lucrările de istorie care privesc din alt unghi de vedere decît acela al majorității, unele evenimente. De altfel, este și ridicol să pretinzi istoricilor de aiurea să scrie ca tine, cînd tu, cu bună știință, din interes, ai falsificat întreaga istorie românească de la Burebista... la N. Ceaușescu. Peste toate falsificările, de orice fel, există însă niște adevăruri pe care trebuie să le ocrotim în orice împrejurare, dacă dorim să avem un viitor. Cel mai important dintre aceste adevăruri privește tocmai statutul Transilvaniei. Și aici nu avem dreptul să oscilăm. A) Transilvania a fost în antichitate nucleul Daciei Traiane, deci leagănul etnogenezei românilor (proces care s-a desfășurat pe un teritoriu mult mai întins, cuprinzînd în afara provinciilor istorice românești zone vaste din Peninsula Balcanică și chiar din Pannonia). Apartenența Transilvaniei la Dacia Traiană nu a fost contestată nici măcar de Roesler. Pe exact același teritoriu se aflau în Evul Mediu și se află și astăzi urmașii romanilor și ai dacilor romanizați. Există deci vreun temel logic de contestare a continuității? Evident că nu. Deci românii sînt băștinași în Transilvania. B) De cînd au început să se efectueze recensămînte oficiale în Transilvania (primul pe la 1740), românii au fost consemnați în mod constant, ca net majoritari. În aceste condiții, a pune în discuție statutul Transilvaniei,

apartenența ei indubitabilă la statul român, este un act de totală irresponsabilitate și, desigur, de rea-credință. Cu atare "istorici", "politologi" sau oameni politici noi n-avem ce discuta. Sigur, eu înțeleg, în toate zonele învecinate cu Ungaria (din Iugoslavia, România, U.R.S.S., Slovacia) există puternice comunități maghiare, pe care statul maghiar se simte dator să le protejeze. Dar este tot atît de limpede că în toate aceste regiuni, mai apăsate în Transilvania, maghiarii se află într-o netă minoritate. (Cred că pe teritoriile reunite pe veci cu România, la 1 Decembrie 1918, adică în Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș, românii constituie în jur de trei sferturi, maghiarii cam o cincime, iar ceilalți 5%. Rămîne ca viitorul recensămînt să ne furnizeze cifre absolut exacte.) Deci nu există decît o singură soluție: conservarea status quo-ului, așa cum prevede de altfel și Actul final de la Helsinki. Îmi place să consemnez că U.D.M.R. nu pune în discuție acest statut. Oficial, nici guvernul de la Budapesta. De ce oscilează atunci domnul Tökés László, pe care eu l-am socotit și continui să-l socotesc (cu aceste semne de întrebare) un simbol al Revoluției Române? Eu cred că, în interesul minorității maghiare, a bunei conviețuirii și a statului de drept pe care vrem să-l construim, domnul Tökés trebuie să-și limpezească poziția, pe care eu n-o pot crede iredentistă.

În încheiere, doresc să vă reînnoiesc solidaritatea mea în fața atacurilor extremiste la care sînteți supuși și să vă asigur că, atîta vreme cît veți rămîne loiali adevărului istoric și spiritului de comuniune frățească întru zidirea democrației și a statului de drept, eu mă voi număra printre prietenii dumneavoastră.

Cu aleasă stimă,  
VICTOR IANCU  
Baia Mare, 14 martie 1991

## BOMBARDAMENTUL DIN 4 APRILIE 1944

4 aprilie 1944. Această zi va rămîne în istoria românilor ca o zi întunecată. Este ziua primului bombardament anglo-american împotriva populației civile din București. Au fost bombardate Gara de Nord și străzile învecinate: Calea Griviței, str. Polizu, str. Giulești etc. Aici nu erau obiective militare, dar prin bombardarea Gării de Nord se urmărea paralizarea circulației căilor ferate. Bombe de 250-500 kg. au căzut pe școli, spitale, adăposturi, tranșee fără acoperiș pline de copii, femei, băbați. Au fost lovite cîmîlire în care oamenii se adăposteau de frică. Lovirea cu bombe a locuitorilor, școlilor și spitalelor nu s-a făcut intenționat, căci s-a dovedit ulterior că în distrugerea obiectivelor (Gara de Nord și liniile ferate) nu a existat o precizie asupra locului unde cădeau bombe și pentru aceasta se lansă o ploaie de bombe în perimetrul stabilit. Au căzut victime 5000-6000 de vieți omenești.

Tatăl meu se afla în Hotelul "Bratu" de pe str. Griviței, vis-à-vis de Politehnică. Ne-a povestit că din o sută de persoane care se găseau în adăpost (tranșee neacoperite), au scăpat numai trei persoane, căci bomba a căzut chiar acolo și adăpostul era o masă de carne sfîșiată aruncată pe o distanță de 10-15 m. De la adăpost și pînă la Hotelul "Bratu" (care a scăpat neatins) a văzut zeci de cadavre spintecate de schijele bombelor. Din adăpostul din fața Politehnicii, unde a încercat să se ascundă și nu a mai avut loc, nu se mai vedea decît o groapă adîncă de 3 m. și cu un diametru de 5-6 m. A văzut părți din corpuri omenești aruncate pe acoperișurile caselor fără etaj și pe mașinile staționate pe

stradă. Tatăl meu avea 63 de ani, făcuse războiul din 1916-1919, dar a fost atît de impresionat de acest măcel încît mult timp nu și-a revenit. În presa zilei, noi eram aliați cu germanii. Citeam despre bombardamentele făcute de aviația germană asupra Angliei, căci ei au început aceste bombardamente, la care aliații au ripostat și ei cu bombardarea Germaniei și a țărilor aliate ei, dar nu ne imaginăm aceste măceluri împotriva populației civile. Numărul morților, ca urmare a bombardamentului din 4 aprilie 1944, cînd în afară de București au mai fost bombardate și în Ploiești, localități învecinate din Valea Prahovei, Pitești etc., n-a fost publicat în presa română, nu știu deci dacă l-a stabilit guvernul generalului Antonescu, dar știu că nici după 23 august 1944 n-a fost niciodată dat publicității, căci aliații n-ar fi permis publicarea lui. Poate că numărul acestor victime nu se va ști niciodată.

După șase zile, cînd s-a restabilit circulația și am ajuns în București, de sub dărîmăturile caselor paralele cu calea ferată de la Chitila pînă la Gara de Nord, se scoteau încă multe cadavre. Precizia amplasării bombelor pe obiective, pe liniile ferate era foarte relativă, de aceea s-a mers pe aruncarea ploilor de bombe. Despre precizia lovirii obiectivelor pot să arăt că poștul C.F.R. de peste Olt de la Slatina a fost bombardat de către aviația aliaților de zeci de ori, dar niciodată lovit în plin. De-a lungul liniei de cale ferată se puteau vedea sute de gropi făcute de căderea bombelor pe ambele părți ale terasamentului pe o distanță de 1 km., de pe un mal al Oitului pe celălalt. Pe toată durata războiului (1941-1944), în interiorul țării viața s-a desfășurat normal pînă cînd au început aceste bombardamente aeriene. Împotriva acestor atacuri, se introdusesse peste tot camuflajul (se camuflau ferestrele clădirilor cu perdele ca să nu se

observe lumina din exterior). În interior însă puteai consuma orice cantitate de energie electrică, de care, pe timpul acela, nu era lipsă. Produsele care au lipsit în acea perioadă au fost citricele, ciocolata și cafeaua, produse care se mai puteau cumpăra la negru. N-a fost nici un fel de raționalizare a produselor alimentare, în afară de pine, care o zi pe săptămînă (vinerea) era înlocuită cu turtă (un mălai făcut din făină de porumb). În rest, nu era nimic schimbat în viața cotidiană a capitalei. Ne amintea că sîntem în război lipsa bărbaților plecați pe front și doilele tot mai dese pe care le vedeam pe stradă. Băcăniile (alimentarele de azi) erau

pline cu zahăr, ulei, brînzeturi de calitate în cantități suficiente. Măcelăriile erau pline cu carne proaspătă (nu se cunoștea termenul de congelare). Piinea o vedeai în căruțele trase de cai ale fabricilor de piine și ț-o aduceau acasă pe bază de abonament. Oltarii cu cobilița treceau pe străzi strîgînd: "Iapete covăsit, pește, iaurt, smîntînă!". Singurele cozi se vedeau la petrol, care era folosit pentru lămpile de gîtit.

Așa era în timp de război și vedem cum este azi în timp de pace, în drumul către Europa.

ARISTIDE IONESCU



# ÎN SFÎRȘIT, UNITATE?

## APLAUZE LA SCENĂ DESCHISĂ

De la tribuna presei, cit vezi cu ochii, o mare de umbrele. Ploaia n-a reușit să alunge pe nimeni. Deasupra, steaguri și pancarte. „Nu mai vrem nici un pic președinte bolșevic!”. Se pare că nici chiar rușii nu mai vor. O bătrână în baston și cu o pungă de plastic pe cap ridică pumnul și scandează surprinzător de energic „Iliescu minciunos, jos, jos, jos!”. De aceeași părere este și d-l Vasile Popovici, ale cărui cuvinte tăioase reduc pentru moment mulțimea la tăcere: „Noi timișorenii am ieșit de zece de ori în stradă. Dacă guvernul ar fi fost la Timișoara, l-am fi dat jos de mult. Dar el este aici”. Mulți se arată decizi să treacă imediat la fapte, nici ei neștiind cum. Alții sînt mai sceptici și calculează. „Poate nu-i încă momentul.” „Da”, ce, trebuie să ajungem să rodam coajă de copac?”, se revoltă un tînr.

Pînă aici un miting obișnuit (dacă peste 300 000 de oameni intră în „obișnuit”), cu luări de cuvînt și poziții ferme sau moderate, cu punctarea aceluiași adevăruri și evidențierea aceluiași minciuni (la fel de vechi ca și adevărurile). Neobișnuitul, care a transformat manifestația într-un posibil moment istoric, a fost declanșat de doamna Doina Cornea, prin remarcarea în mulțime, a d-lui

Coposu. La început surprinde și o oarecare teamă „diplomatică” („O fi bine? Vai ce greșeală!”), apoi entuziasm. Se scandează numele d-lui Coposu, poate și dintr-o dorință reparatorie a acelei umiltoare lozinci de acum un an „Vrem pielea lui Coposu”. Nu după mult timp este observat și d-l Cămpeanu. Cu un entuziasm ceva mai potolit, lumea îi strigă numele. Și, în sfîrșit, în tribună se (re)-găsește liderii principalelor partide de opoziție (domni Coposu, Cămpeanu și Cunescu), aliați pentru prima oară pe același podium și în fața aceluiași mulțimi. Fapt simbolic, prin momentul ales (un miting al Alianței Civice), cu implicații politice și istorice, datorat de speranțe și curaj. Alături de cei trei șefi politici, ca pentru a completa tabloul acestei unități (regreabil de tîrziu, după unii) a opoziției de toate culorile, se află personalități ca: Do'na Cornea, Petre Mihai Băcanu, Ticu Dumitrescu, Stelian Tănase, Simina Mezincescu... Emoție, îmbrățișări, lacrimi chiar. Fotografii de grup. Mulțimea este în delir „Unitate! Demisia!” În acest moment nimic nu mai pare imposibil. Chiar dacă urmările acestui eveniment nu vor fi la înălțimea așteptărilor, el rămîne memorabil prin unitatea declanșată.

### RADU CÂMPEANU:

„AM FORMA UN NOU GUVERN, MULT MAI BUN DECIT ASTA”

A.P.: Considerați că ceea ce se petrece acum este o unitate de fond a opoziției?

R.C.: Aș vrea să vă spun un lucru, opoziția este unită mai demult, pentru că are, în fond, aceleași scopuri.

A.P.: Mă referesc la o legătură mai strînsă cu Alianța Civică.

R.C.: Alianța Civică are un caracter mai special, este o organizație nepartizană, ceea ce este un avantaj...

A.P.: Din acest punct de vedere, cum ați considera o eventuală transformare în partid?

R.C.: Cred că n-ar fi cea mai bună soluție, asta e părerea mea, cred că ar fi foarte bine să rămîna ceea ce este.

A.P.: Puteți să-mi spuneți care este diferența dintre Forumul Democrat Antitotalitar și Convenția pentru Democratie?

R.C.: Forumul Antitotalitar constituie o asociere mult mai largă care cuprinde partide politice, asociații diverse, ligi și chiar sindicate și nu are un caracter pregnant de partid. Convenția la care vă referiți este o asociere de partide politice, adică un vîrf de lance politic. Cel puțin așa o considerăm noi.

A.P.: Ce s-ar întîmpla dacă astăzi ar cădea guvernul?

R.C.: Am forma unul nou, mult mai bun decît acesta.

A.P.: Ați putea veni cu un program viabil de reformă?

R.C.: Mă surprinde această întrebare. Noi, în mesajul pe care l-am dat prin Convenție, am elaborat o parte de critică și una de propuneri. Evident că erau propuneri principale, cu direcții mari...

A.P.: Vi se repropoază multe...

R.C.: Sigur, se repropoază că nu facem nimic în parlament. Este o gravă eroare. Munca din parlament este dificilă, nu este spectaculară, dar este totuși...

A.P.: Într-un ipotețic guvern, vă gândiți numai la personalități politice?

R.C.: Aici aș vrea să revin la o teorie a marelui Loté, care a creat „marocul modern”: „Oamenii politici sînt indispensabili pentru guvern, deoarece ei sînt teoreticienii ideilor mari și direcțorii mari către care se îndreaptă o țară”.



Aparatul CANON în contact cu opoziția

● Opoziția este unită mai demult, pentru că are, în fond, aceleași scopuri ● Alianța Civică — un catalizator al solidarității ● Cui i-ar da, acum, greutate electoratul? ● La ordinea zilei: recuperarea greșelilor economice și politice fundamentale ●

### CORNELIU COPOSU:

„NOI AM PROPUȘ O RETRAGERE DIN PARLAMENT. DEPINDE ȘI DE ATITUDINEA CELORLALTE PARTIDE”

A.P.: Erați pregătiți pentru evenimentele de astăzi?

C.C.: Este o unitate pentru care luptăm de 11 luni și care în sfîrșit s-a realizat. O unitate pe o platformă minimală, pentru asigurarea drumului spre democrație și spre Europa de mîine.

A.P.: Cum se va concretiza această unitate nou creată, va rămîna ceva de suprafață?

C.C.: În nici un caz! Alianța Civică, toate asociațiile și ligile cu caracter democratic sînt solidare astăzi, s-a ajuns în sfîrșit la acest lucru indispensabil pentru o Romînie viitoare. Alianța Civică s-a născut în împrejurări extrem de dificile și într-o confuzie generală, cînd toată lumea care ezita să se încadreze în partidele politice, s-a solidarizat cu declarațiile ei de principii. Noi l-am acordat de la început sprijin efectiv. O felicităm pentru acțiunile și inițiativele ei și credem că va fi un excelent catalizator al solidarității dintre partidele politice și formațiunile apolitice, dintre ligile studențești și mișcările sindicale.

### ● Lagărul

La intrarea dinspre Pangratti, cîțiva zeci de „băieți” cu căști și scuturi fumurii (nou intrate în dotare, după revoluție) formează un zid aproape compact. Ceea mai încoace, un șanț adînc de aproape 2 metri, plin cu apă, dă senzația unei cetăți asediata. Duzmanii, sînt cele câteva zeci de mii de oameni, dintre care mulți au apărut cu riscul vieții „citadela revoluției în direct”. „Asta e”, spun pragmatici, pușinii la număr însă, eci reacția mulțimii este promptă: „Lagăr!”. Într-adevăr, vestii arici ai lui Rommel, ce străluciau pînă nu demult Televiziunea numai din curte, și-au dublat numărul, înaintînd cu sîrma lor ghimpată și tîrșuși de metal, pînă pe trotuar. Imaginea oamenilor cu minile atrînte de sîrmă și fețe încrîncenate, l-ar face pe Ceaușescu să ridice caustic.

Protestul adresat Televiziunii este citit de dl. Ticu Dumitrescu și înregistrat, probabil, de cei cîțiva cutedători redactori de la ferestre. Odată cu apropierea înșărării, buna organizare de pînă atunci începe să scrie, poate și din cauza faptului că din partea Alianței au ajuns la Televiziune numai cîteva persoane. La puțin timp după ce dl. Ticu Dumitrescu a anunșat formarea unei delegații care să înmîneze protestul și a rugat mulțimea să rămîna pe loc, dl. Iulian Cornățeanu solicită prin portavocea amplasată pe capota unei Dacia, formarea unor „pichete de veghe”. Lumea nedumerită, începe să se împrîștie... Interesîndu-mă la poartă dacă s-a depus vreun memoriu sau dacă a intrat vreo delegație în clădire, mi se spune că nu. Ce s-a întîmplat totuși?

### ● Între retragere și remaniere

Este evident că minuni nu se vor întîmpla în urma mitingului din 12 aprilie. Pînă la ora actuală, singura reacție a fost a Televiziunii, care a anunșat „începerea unor demersuri pentru formarea unei societăți cu capital de stat, particular și străin, pentru programul 2”. Se restarează în paralel o accentuare a binecunoscutului ironii a comentatorilor de la Actualități: „Oaspeți dragi la porțile Televiziunii”, „miting la miniatură” etc... Se pregătesc probabil pentru o viitoare concurență.



Umbrelele care inspiră editoriale

Fotografiile de EMANUEL PARVU

### SERGIU CUNESCU:

„NU NE PUNEM ACUM PROBLEMA GUVERNULUI DE COALITIE, NOI TREBUIE SĂ NE SPRIJINIM PE ELECTORAT”

A.P.: Credeți că evenimentul de astăzi va avea urmări în viața politică?

S.C.: Este o unitate de fond a poporului și chiar dacă este de aici reprezentată numeric foarte mult, ei rămîna totuși o fracțiune din țară. Oricînta cea mai mare este să instaurăm democrația prin adevăr, aceasta este vîntura cea mai importantă în momentul de față. Că avem diferențe de concepții politice acestea le vom realiza mai tîrziu.

A.P.: Se va lărgi cadrul Convenției pentru Democratie?

S.C.: Probabil. Noi vom merge în cadrul Convenției în cele mai bune condiții și bineînțeles că toate formațiunile apolitice trebuie să ne sprijine pentru ca să obținem victoria.

A.P.: Există o diferență de fond între Forumul Antitotalitar și Convenție?

S.C.: Forumurile Antitotalitare sînt formațiuni care cuprind și oameni ce nu fac politică.

A.P.: Dorii un guvern de coaliție?

S.C.: Nu ne punem acum problema guvernului de coaliție. Primul lucru este ca electoratul să ne dea greutatea pe care o avem în realitate.

A.P.: Dar astăzi s-a cerut demisia guvernului. Dacă s-ar întîmpla aceasta ați fi capabili să preluați puterea?

S.C.: Bineînțeles că orice partid face politică pentru ca să ajungă singur sau într-o combinație cu alte partide să preia puterea, și să-și îndeplinească programele. Dar acest lucru trebuie obținut pe calea cea mai democratică și noi asta urmărim. Sîntem intransigenți în a respecta democrația și în practica ei.

A.P.: Aveți o alternativă la programul de reformă?

S.C.: Toți avem programe de alternativă. Dar nenorocirea este că în situația în care ne găsim, programul ar trebui să fie reparativ. Dacă începem noi redresarea economiei, de anul trecut, eram mult mai departe, acum trebuie să recuperăm o serie întregă de greșeli economice și politice fundamentale.

În rest, se ridică la fel ca și înainte, două probleme: atitudinea partidelor de opoziție față de o eventuală retragere din parlament și față de un viitor guvern de coaliție. În privința guvernului, este posibil să aibă loc în curînd o „gărecare” remaniere, prin care se va încerca înlocuirea cîtorva miniștri fesenistați cu persoane din opoziție. Pușin probabil că această vor avea intenșul să marșeze la o asemenea tentativă, de natură a-i implica în consecințele greșelilor de pînă acum și de a-i compromite în ochii opiniei publice în perioada rămasă pînă la viitoarele alegeri. În plus, un astfel de „guvern de uniune națională” cu majoritatea fesenistă, nu ar fi decît încercarea de a arunca din nou praful în ochii Occidentului, și nicidecum dorința unei reale „continuară” cu toate forțele politice ale țării. Lucru pe care, cred, l-a conștientizat și opoziția. În această privință atitudinea F.N.T.-c.d.-ului și a social-democrațiilor este intruciva îndurătoare, iar a liberalilor, ca de obicei, ambiguă.

Problema retragerii din parlament l-a singularizat din nou, într-o oarecare măsură, pe tărăniști; se așteaptă decizia celorlalți, fără de care acțiunea n-ar avea nici un efect. Iar ceilalți așteaptă la rîndul lor momentul potrivit. Care o fi? Decî, decumdata sînt nou sub soare. Toată lumea așteaptă. Cel din stradă, cu opoziția să treacă efectiv la acțiune, iar opoziția ca jocurile politice să devină ceva mai clare. Oricînta un pînă pas a fost făcut prin acest miting, care dincolo de aspectul enoșului și „unității” (sau poate tocmai prin el) a reunit tîrșurii părților implicate, care cu „miting” aplauze (sper, meritat) la scenă deschisă și imense obligații.

15 aprilie 1991

Pagină realizată de ANDREEA PORA

# CONFERINȚA DE LA TIMISOARA

• • Întrebarea la care încerc să răspund este dacă se întâmplă ceva nou în Europa Centrală și de Est. Aproape toți observatorii vestici, de la Daniel Bell la Habermas, susțin, în mod critic, că nimic, dar absolut nimic nou nu se petrece în Estul și Centrul Europei. Îmi propun să înfrunt această interpretare. Dintr-un punct de vedere, firește că ei au dreptate: în ceea ce privește mișcările radicale nu este nimic nou aici. Întrebarea este dacă aceste mișcări vor transcende modernitatea, dacă vin cu o ideologie proprie și cu o lume complet nouă. Toate statele din Centrul și Estul Europei vor să instaureze o democrație liberală, vor reprivatizare și o piață liberă a muncii; toate acestea, luate ca model, există deja în multe locuri de pe pământ. Deci se poate spune că nimic nou nu se petrece aici.

Dar, dintr-un alt punct de vedere, se întâmplă totuși ceva nou aici, și, după mine, această noutate ar consta în următoarele: țările din Europa Centrală și de Est vor să instaureze o versiune pură a unei dezvoltări sociale și politice post-moderne. Instaurarea acestei versiuni pure este posibilă din motive istorice. În Europa de Vest și America, pe care eu le-aș numi societăți post-moderne, ce s-au dezvoltat organic pornind de la stări de lucruri anterioare, tradiția este încă prezentă în noua dezvoltare, în timp ce în Europa Centrală și de Est națiunile trebuie să o rupă în mod absolut cu regimul trecut. În cazul acestor țări, regimul trecut nu constituie cauza a ceea ce se întâmplă acum, ceea ce se întâmplă acum nu poate fi explicat în mod causal, ci doar teleologic. Iată de ce nu sintem produsul unei tradiții a modernității, cu excepția totalitarismului, pe care însă îl negăm. De aceea, cred eu, noile trăsături ale Europei de Vest pot fi observate cu claritate aici. Prin aceste noi trăsături le înțeleg pe acelea care au ieșit mai întâi la iveală în mișcările din '68. Cel mai important lucru nu mai este interesul, ci forma de viață, stilurile de viață. Este ceea ce unul dintre invitații bulgari de la această conferință au numit valori, nu interese. Nu există clase în Europa Centrală și de Est. Acestea sunt societăți fără clase. Există, desigur, o stratificare, dar nu există clase. În Europa de Vest clasele au dispărut încet, treptat, pentru că tradiția exista deja. Clasele bazate pe interese au existat în Europa de Vest cu 20-30 de

ani în urmă. Iată de ce, în țările Europei Centrale și de Est, partidele social-democrate sînt slabe: pentru că mesajul lor principal este că există clase de bază, ceea ce nu este de actualitate în societatea fără clase care a apărut în Europa Centrală și de Est.

Partidele social-democrate vor dispărea



**AGNES HELLER**  
New School for Social  
Research  
(Ungaria)

● Societățile  
post-moderne  
și valorile lor

pină la urmă și în Europa de Vest. Uitați-vă la noile formațiuni politice din Europa Centrală și de Est, la numele lor: uniune, ligă, front, alianță, forum; nici unul nu vrea să-și spună partid; sînt partide, funcționează ca partide, dar nu doresc să fie definite ca atare. Acest lucru se poate explica, desigur, în mai multe feluri. Se poate spune că nu au vrut să se numească partide pentru că apăruseră cînd încă regimurile totalitare erau la putere. Este adevărat, dar există și un alt aspect, mult mai important, și anume acela că aceste organizații care, politic, acționează ca partide, nu sînt bazate în primul rînd pe interese de clasă, pentru că nu mai există clase distincte, cea mai importantă confruntare fiind acum aceea dintre moduri de viață diferite. Iar în toate aceste țări se pot distinge în principal două moduri de viață: al naționalismului, bazat pe valoarea națiunii și, uneori, și pe valori sociale. Celălalt mod de

viață este unul foarte modern, foarte liberal și foarte occidentalizat. În interiorul acestui mod de viață pot apărea conflicte de interese, dar modul comun de viață este cel care primează.

Acesta este punctul de conflict din Europa Centrală și de Est. Ceea ce voiam să subliniez este că aceste transformări s-au petrecut deja în Europa de Vest, dar oamenii n-au observat. De exemplu, partidele socialiste din Spania, Portugalia, Franța și Italia nu mai au nimic de-a face cu socialismul, în sensul tradițional al cuvîntului; ele sînt partide care încep să reprezinte noul mod de viață. În acest sens, evoluția partidelor socialiste reprezintă evoluția societății în ansamblu ei, apariția unui mod de viață nou, modern.

Deci, răspunzînd la întrebarea: ce este nou în țările Europei Centrale și de Est, răspunsul este că, în esență, nu este nimic nou, dar există, totuși, ceva nou: reprezentarea în cea mai pură formă a ceea ce am putea numi dezvoltare socială și politică post-modernă.

● VECHILE DIFERENȚE VOR  
DISPĂREA

● V-am ascultat referindu-vă la situațiile din

Centrul și Estul Europei într-un mod unitar, dar cazul Europei Centrale cred că este oarecum diferit din cauza existenței fostului Imperiu Austro-Ungar, dispărut în urma primului război mondial, care însă a subzistat chiar și sub regimurile ulterioare, sub forma unor instituții și categorii mentale colective. Pe cînd statele din Sud-Estul și Estul Europei, din Balcani, nu au participat la același imperiu care să le asigure unitatea instituțională. Considerați că aceste diferențe se pot observa și astăzi?

• • Da, cred că putem observa aceste diferențe. Alegerile din Serbia și din România au avut un rezultat diferit față de cel al alegerilor din țările Europei de Est. Acest fapt ar putea fi interpretat prin referință la tradițiile monarchice sau non-monarhice existente.

De fapt, Europa de Est este un termen politic creat de U.R.S.S. și de „cortina de fier”, nu este o categorie istorică. Deci, există în mod evident diferențe.

Sînt mulți cei care au arătat că societatea civilă s-a dezvoltat în mod inegal în aceste țări, și sub forme diferite. Toate acestea sînt adevărate, dar nu trebuie să uitați că, de pildă, Portugalia este complet diferită de Franța, iar Spania se considera, cu 30 de ani în urmă, ca făcînd parte din America Latină. Cînd am fost eu în Spania, după căderea lui Franco, Spania încă se considera mai degrabă parte a Americii Latine decît a Europei, dar este evident că acum Spania aparține Europei și nu Americii Latine.

Deci eu cred că aceste stadii istorice nu sînt deasupra noastră și că este ușor să fie schimbate. Cu cît Europa va deveni mai unită, cu atît ne va fi mai ușor să scăpăm de această situație istorică și să atingem, teleologic, un stadiu în care diferențele nu vor mai fi la fel de importante cum au fost înainte.

● Vă mulțumesc pentru amabilitate.

(Interviurile cu unele dintre personalitățile prezente la Timișoara, între 25 și 27 martie, au fost realizate de Bogdan Ghiu. Transcrierea de pe bandă și traducerea lor aparțin Ioanei Uricaru. Traducerea în limba română a textului lui Adam Michnik, publicat în numărul trecut al revistei noastre, aparține lui Bogdan Ghiu.)

Pentru a putea continua și, în sfîrșit, încheia relatarea despre Conferința de la Timișoara, mă văd silit, pentru început, să mă repet: coordonate de Dorin Tudoran, lucrările acestea s-au transformat, în sesiunea de dimineață a celei de-a doua zile, într-o înfîlțire a opoziției est-europene, cu un ton mult mai aplicat-critic.

S-a ajuns, astfel, la întrebări din sală, privind viitorul Alianței Civice: cum va reacționa aceasta în viitorul imediat, va deveni sau nu — aici e aici — partid politic? Responsabilitatea unui răspuns la probleme de o astfel de gravitate și-a asumat-o Stelian Tănase, nu fără precizarea că expune o părere strict personală. A relatat, astfel, diversele înfîlțiri avute de-a lungul anului trecut cu Adam Michnik și Gáspár Tamas Miklós, care, de fiecare dată, îi spuneau, obsesiv: „Voi sinteți hotărîți să nu faceți nimic!”, „Nu mitinguri și proteste, ci ceva serios”. Nu se poate schimba nimic fără acces la decizia politică. Deci, Alianța Civică ar trebui să aibă acces la decizia politică, să-și ia răspunderi politice. Politica nu se face în afara partidelor, ci prin partide. Pe lângă acțiunea în profunzime, mizînd pe durată lungă, de reconstrucție a societății civile, Alianța Civică ar trebui, deci, să-și propună și scopuri imediate, adoptînd mijloace în consecință.

Care ar mai fi, astăzi, rolul foștilor disidenți? De la caz la caz, răspunde Dorin Tudoran. Disidenții care au reușit să reziste și să nu-și piardă țara trebuie, acum, să se ofere în continuare. Bine se poate face de oriunde. Ei însuși are impresia că, pentru moment cel puțin, poate face mai mult bine din afară decît de aici, dinăuntru. I s-ar părea straniu să se întoarcă direct acasă. Nici frica, nici curajul, nici decența, nici nesimțirea nu apar din neant, ci sînt moștenite.

Aplaudat, la tribună și-a făcut apariția Vi-

## ● Bine se poate face de oriunde

rel Ciubotaru, venit special de la Chișinău, din partea Partidului Social-Democrat din Moldova, singurul partid plurietnic de acolo. Se numește astfel în mod tactic-convențional, ca să nu dea posibilitatea partidului comunist să se „reformeze” schimbîndu-și denumirea în „partid social-democrat”, cum s-a întîmplat mai peste tot în Est. Vicleniei politice trebuie să i se răspundă cu aceeași monedă!

Sesiunea de după-amiază a celei de-a doua zile s-a deschis cu citirea, în engleză și română, a Declarației de solidaritate, document poate mai important decît ar putea să pară. Citez: „Acest trecut comun de suferințe și deziluzii ne unește astăzi și ne obligă să căutăm împreună, în folosul acestei părți a Europei și al fiecărei țări în parte, cele mai bune și mai adecvate drumuri de reînnoire a democrației, la civilizație, la normalitate. Forțele democratice întrunite la Timișoara pentru a se cunoaște și a-și mărturisii prieteneste victoriile și eșecurile se declară solidar moral în eforturile lor de reinstaurare în Centrul și Estul Europei a democrației și a pluralismului politic”. Semnatari: Uniunea Forțelor Democratice din Bulgaria, Alianța Civică din România, Alianța Democratilor Liberi din Ungaria, Liga Social-Democrată din Iugoslavia, Carta 77, Partidul Social-Democrat din Moldova. A fost, să recunoaștem, momentul culminant al Conferinței, de care atît puterile diverselor țări, cit mai ales semnatarii însuși ar trebui să tină în viitor seama, conștin și încercînd să facă efectivă această înțelegere deloc convențională, ci de fond, această recunoaștere a moștenirilor și datoriiilor comune.

Dorin Tudoran a atras atenția asupra unei „rime false: Yalta — Malta”, demontînd mitologia postbelică, alibiul stupid și prizonieratul mental al lui „nu e nimic de făcut”, care pare a se fi reinnoit acum. Sindromul Yalta — Malta este o adevărată piatră de moară, o „idee rețue” ce te împiedică să gîndești, dîndu-ți doar impresia că gîndești, că nu ai nimic de gîndit și de făcut. Tot ei a insistat asupra abordării culturale a jocului politic și a importanței geopoliticii, politica nefiind niciodată pur, ci depinzînd de diversele mentalități, care se dovedesc decisive. Astfel, deși supraputeri, S.U.A. și U.R.S.S. nu au aceeași cultură strategică. Revenind la situația României, Dorin Tudoran a reluat o idee mai veche a sa, deloc de neluat în seamă, și s-a referit la revoluția de la Timișoara și la complotul de la București, complot continuat și devenit evident la mijlocul lui iunie 1990.

De un nivel cu totul remarcabil, atîns poate numai de Agnes Heller, s-a dovedit intervenția lui Jakub Karpinski, din Polonia. Acesta a întreprins o analiză cu totul nouă, oarecum surprinzătoare, a fenomenului disidenței și a posibilităților foștilor disidenți de a exercita puterea după ce răsturnarea sistemului comunist a avut loc. Cum altfel decît benefic-provocatoare poate fi seria argumentativă care urmează: disidența este informală, democrația este formalizare, deci disidența este non-democratică. Disidenții nu sînt aleși, ci se aleg. Există o subsocietate și o subcultură disidentă. Această critică a disidenței, făcută din perspectiva democrației, nu poate fi confundată cu atacurile și calomniile la adresa primilor și, pînă la un punct, singurilor oameni liberi din țările foste comuniste, așa

cum se desfășoară ele, în valuri și cam pană, la noi, căci autorul ei este el însuși unul dintre foștii disidenți de marcă ai Poloniei. Această critică nu este un atac, ci o reflecție lucidă, porțită, cu siguranță, dinăuntru, a mecanismelor și necesităților transferului de putere și tranziției. Domnul Jakub Karpinski ne-a promis, în exclusivitate, textul definitiv al comunicării sale. Îl așteptăm, căci ideile și nuanțele erau mult mai bogate și mai incitante decît am putut eu reține.

Mă opresc aici, deși nu a fost totul. Nu mi-am propus să redau exhaustiv ceea ce s-a vorbit la Timișoara; ar fi fost imposibil. Sper, de asemenea, că ideile, conceptele, tezele, radiografiile, parțiale sau totalizatoare asupra fenomenelor pe care le trăim în Est, cu tot ce au în comun și cu tot ce le diferențiază, vor fi de folos, la propriu și în toate sensurile, cititorului și cetățeanului de la noi, în efortul său — în zbatările sale, uneori de un semn total opus — de a deveni ceea ce trebuie să fie, ceea ce de fapt, fără să-și dea seama, chiar este: subiectul propriei sale vieți, autorul istoriei în care îi e dat să trăiască. De fiecare depinde totul. Soarta generală atîrnă de gîndurile cele mai ascunse, cele mai obscure, de ceea ce auzim spunîndu-se în noi în clipa cînd cădem în somn și în clipa cînd încercăm să revenim la viață. Să facem în așa fel încît acea voce interioară care, cel mai adesea, ne comandă actele, gesturile și acțiunile să fie cu adevărat glasul nostru și nu al celor ce au tot interesul ca noi să nici nu fim, care ne dau visele și ne creează dependențe false. Căci, asta e, trebuie să veghem pînă și în somn, trebuie tot mai ferm să delimităm somnul de viața conștientă. Trezirea este, înainte de toate, a fiecăruia în parte.

BOGDAN GHIU

PAVEL CÂMPEANU

# SOCIETATEA CIVILĂ ÎN INTIMITATE

## SONDAJ DE OPINIE (II)

În afara privatizării prețurilor, sondajul ale cărui rezultate le prezentăm parțial în numărul trecut mai cuprinde o temă: viziunea cetățeanului român despre ceea ce a adus România primul an de după revoluție. Nu este nevoie de sondaj pentru a observa enormul spațiu care desparte euforia începutului de dezamăgirea sfârșitului acestui an. Dar este nevoie de sondaj pentru a ne face o idee asupra măsurii în care această precipitare dintr-o stare extremă în opusul ei este pur și simplu trăită de opinia noastră publică, sau este supusă de ea unui efort de decantare și înțelegere, cristalizat în reprezentări relativ coerente și durabile. În această din urmă eventualitate, după părerea mea, opinia publică ar face un prim pas către manifestarea ei ca societate civilă. Cu alte cuvinte, restabilirea societății civile începe prin capacitatea opiniei publice de a depăși imediatul, elaborându-și scale de valori pe care uraganul istoriei nu le poate frânge.

Toată lumea — inclusiv exponenții puterii — recunoaște că primul an de după revoluție ne-a adus nenumărate necazuri, tulburări și regresii. Dar ne-a adus și oare și unele ameliorări, sau le-a menținut măcar pe cele impuse de revoluție? Noi noi am întrebăm pe componenții esanșionului studiat dacă sînt sau nu mulțumiți de anul care s-a scurs după decembrie '89. Pentru a ne da o șansă să obținem la o asemenea întrebare și răspunsuri pozitive, ar fi trebuit probabil să ne căutăm interlocutorii în anumite palate ale capitalei. Noi noi am căutat însă în zeci de localități urbane și rurale din toate județele, iar ceea ce le-am cerut nu a fost să-și declare gradul de mulțumire/nemulțumire, ci să indice felul cum apreciază unele dintre schimbările intervenite în cursul acestui an și unele dintre perspective deschise de el: realizări, greutăți, speranțe, primejdii. Din motive care tin pe de o parte de spațiu și pe de alta de ponderea specifică a acestei clase de schimbări, în cele ce urmează mă voi referi exclusiv la realizări. Experiența cotidiană ne arată că oamenii vorbesc mai cu seamă despre greutăți, ceea ce corespunde degradării vertiginose a condițiilor lor de viață. Ajunge oare acest torent de greutăți să oblitereze conștiința unor ameliorări menținute sau chiar adăugate?

Amintesc că reacția față de această categorie de schimbări a constituit tema unui sondaj pe care l-am efectuat în februarie 1990. Nu toate realizările evidente pe atunci mai pot fi considerate ca atare azi — de pildă îmbunătățirea aprovizionării. Astfel de modificări ale stării de fapt nu puteau fi ignorate — și prin urmare cele două sondaje nu sînt analoge, rămînd însă în bună măsură asemănătoare. Pe temeiul acestei asemănări devine posibilă o comparație a modului în care opinia noastră publică își reprezintă realizările perioadei post-revoluționare la cele două capete ale lui 1990.

Pentru a putea propune subiecților un inventar plauzibil al acestor realizări trebuiau rezolvate în prealabil cel puțin două probleme metodologice. Prima: revoluția a instituit drepturi care pentru unii reprezintă realizări salutare, iar pentru unii mai curînd motive de îngrijorare — de exemplu libertatea avorturilor. Inventarul propus de noi include și asemenea realizări contestate. A doua problemă: cu toate rezervele impuse de acest procedeu, schimbările sesizabile și susceptibile de a fi interpretate în mod obiectiv ca realizări pot fi clasificate în trei subgrupuri: politice, economice și

sociale (drepturi, libertăți). În raport cu cerințele metodologice ar fi fost de dorit ca cele trei subgrupuri să fie egal reprezentate: în raport cu realitatea, o astfel de egalitate ar fi fost cu totul deplasată, progresele pe plan drepturilor și libertăților fiind evident mai substanțiale decît cele obținute pe plan economic sau politic. Inventarul propus de noi și-a asimilat această inegalitate reală.

În pofida acestor imparități, în ierarhia realizărilor, construită de răspunsurile intervievaților în ianuarie 1991, primele trei poziții sînt împărțite în mod egal între cele trei clase, după cum urmează:

DENUMIREA REALIZĂRII	%	Clasa
1. Trecerea primelor alegeri libere din ultimii 53 de ani	46	Politică
2. Libertatea presei	35	Socială
3. Începutul reformei economice	31	Economică

Cifrele indică proporția celor care au evaluat realizările respective ca fiind dintre cele mai importante. Nici primul, nici ultimul dintre acești trei itemi nu au figurat în sondajul din februarie 1990, pentru simplul motiv că evenimentele la care se referă aveau să aibă loc ulterior. Printre realizările cele mai larg apreciate, preponderente nu sînt prin urmare cele moștenite de la revoluție, ci cele obținute pe parcursul lui 1990. Din această predicție temporală se poate deduce că, în pofida vertiginoselor deteriorări a condițiilor de viață și a nelucrării în noile instituții, cei mai mulți dintre concetățenii noștri nu împărtășesc părerea de la o vreme în circulație, potrivit căreia „înainte era mai bine”. Există și un alt aspect al rezultatelor care susține această interpretare: cine crede că 1990 nu a adus nici o realizare nu ar fi avut ce răspunde la o întrebare solicitînd cît se poate de explicit ierarhizarea unui set de realizări. Or, proporția non-răspunsurilor la întrebarea în cauză atinge valoarea puțin obișnuită de 0 — zero. Atunci cînd nu este vorba de o simplă defulare, ci de exprimarea unei opinii responsabile, oamenii nu neagă că atît revoluția, cît și anul care i-a urmat au făcut cu putință unele schimbări binevenite ale modului nostru de viață.

Subliniam mai sus dificultatea unei definiții operaționale a termenului „realizări”. Acum lese la iveală a doua dificultate, generată de ambiguitatea termenului, inevitabilă în contextul dat, ambiguitate care aruncă o umbră de îndoială asupra semnificației lui. De exemplu, referirile la alegeri pot suscita două categorii de răspunsuri, unele vizînd introducerea mecanismului electoral ca moment crucial al democratizării, celelalte privind rezultatele celei dintîi tentative de a-l pune în aplicare. Această posibilitate de dedublare apare în cazul reformei economice. Variantele propuse de noi au fost astfel formulate încît să restringă la minimum riscul acestor confuzii. Oricum, sondajul scoate în relief pericolul de a transfera insatisfacția față de primele rezultate, asupra unor mecanisme și procese fără care însăși noștrii spre democrație ar fi de neimaginat.

Revenind la tabelul de mai sus: semnificativă nu este numai ordinea în care subiecții ierarhizează însemnătatea acestor trei realizări, ci și diferența dintre proporțiile de opțiuni care le distribuie în această ordine. Astfel, libertatea alegerilor se detașează la 11 puncte față de libertatea presei care însă nu depășește începutul reformei economice decît cu 4 puncte.

Pentru motive evidente, numai unul dintre acești trei itemi — libertatea presei — a figurat și în sondajul din 1990. Atunci ea și acum, libertatea presei era apreciată ca una dintre realizările cardinale ale revoluției. Această continuitate a priorității este însă dublată de o pronunțată regresie a proporțiilor. Libertatea presei era socotită drept o realizare majoră de către 61% dintre subiecții în februarie 1990 și de numai 35% cu un an mai tîrziu. Trebuie să precizăm că aproape toți itemii comparabili înregistreză în 1991 procentaje inferioare celor din 1990. Reculul suferit de libertatea presei este însă cel mai puternic. Care poate fi cauza acestei masive scăderi? De vreme ce în mod practic libertatea presei nu s-a degradat, de ce să se degradeze imaginea pe care și-o face opinia publică despre ea? Ar fi greu de ecuit supoziția conform căreia tot mai mulți oameni disting între marea însemnătate democratică a libertății presei și modul în care o parte a acesteia folosește respectiva libertate pentru consolidarea democrației în România.

Dintre toate realizările introduse în inventarul propus de noi, cel mai puțin apreciat este „existența unui guvern bazat pe o majoritate parlamentară reală” (14%). urmată, în această ierarhie răsturnată, de dreptul la grevă și de „creșterea rolului activ al sindicatelor” (fiecare cu cîte 17%). Comparativ cu februarie 1990, rolul sindicatelor își reduce proporția admirabililor la jumătate, dreptul în grevă păstrează același procentaj care îl situa și atunci printre realizările cel mai puțin populare. Iată, de altfel, ierarhiile tuturor itemilor comparabili, așa cum s-au configurat în cele două sondaje:

DENUMIREA REALIZĂRII	Feb. 1990 Rangul	%	Ian. 91 Rangul	%
Libertatea presei	1	61	1	35
Libertatea de a călători în străinătate	2	46	2-3	29
Mărirea loturilor individuale ale țărănilor	3	43	2-3	29
Libertatea credinței religioase	3	41	4	25
Creșterea rolului activ al sindicatelor	5	32	5-6	17
Drepturi egale pentru minorități	6	25	7	15
Dreptul la grevă	7	17	5-6	17

Înăuntrul unei tendințe generale de scădere a procentajelor, pierderile cele mai severe le suferă libertatea presei și rolul sindicatelor. Se pare că acestea din urmă ar avea de cîștigat ocupîndu-se mai

insistent de imaginea lor publică și încercînd oferind explicații mai convingătoare asupra acțiunilor grăbite.

Sondajul efectuat ne permite să constatăm unele deplasări și să le măsurăm magnitudinea — el nu ne permite însă să deslușim motivările acestor mișcări care se potrec în creuzetul opiniei publice. Să scadă oare sînt de accentuat interesul pentru libertatea credinței religioase în legătură cu tensiunile între ortodocși și uniști, sau cu problemele interne ale clerului ortodox? Să semnifice oare contradicția suferită de drepturile minorităților o scădere de interes față de această categorie de drepturi în sine, sau mai curînd o rezervă față de felul cum acestea sînt puse în practică? Să provină oare surprinzătorul scădere a interesului față de libertatea călătorilor peste hotare din parcimoniu cu care consulatele occidentale acordă vizele de intrare? Ș.a.m.d.

Răspunsuri la asemenea întrebări se pot obține numai prin investigații cu caracter motivațional, mult mai dificil de desfășurat, la care sperăm să ne încumăm cîndva. Tot ceea ce putem observa pentru moment ar fi sincronizarea și coerența declinului de ansamblu, caracterul general al tendinței regresive. Aproape de la sine, apare precizarea că drepturile și libertățile instituite de revoluție exercită o furtună care tînde să scadă pe măsură ce:

1. ele își pierd nouătatea;
2. modul lor de aplicare suferă distorsiuni;
3. folosirea lor însuși încetează de a fi strictă și sinceră, riscînd cîteodată să convertească unele libertăți democratice în obstacole ale procesului de democratizare.

Acest ultim tabel curînd, de asemeni, un contrast semnificativ: după un an procentajele se reduc în bloc, pe cînd ierarhizarea lor rămîne aproape neschimbată (vezi rangurile). Fapt fiind starea de confuzie, derută și incertitudine în care trăim, această constatare mi se pare remarcabilă. Instabilitățile care s-a instalat asupra vieții noastre, opinia noastră publică îi răspunde prin reconfirmarea stabilității a felului cum ierarhizează unele valori ale democrației.

Destul în țară și peste hotare se întrebă: are care peiorul român aptitudinile trebuincioase pentru a edifica o societate democratică? Răspunsul pozitiv și-ar găsi un argument mai persuasiv în această constanță de cît în unele dintre legile întocmite de Guvern și adoptate de Parlament. Prin această remarcă nu vreau să minimalizez rolul pe care l-ar putea juca instituțiile respective în circumstanțele date. Vreau numai să spun că, alina vreme cît instituțiile menționate corespund altor îndelungate exigențe acestui rol, hotărîtoare pot deveni prefacerile și cristalizările care se potrec mai tîrziu în constituția societății civile și mai apoi — să sperăm — în acțiunea ei. În opinia mea, esențială persistență a celor două ierarhii, construite la cele două capete ale unui an atît de zbuciumat, reprezintă unul dintre acele fenomene prin care opinia publică începe să-și manifeste vocația de societate civilă.

O parte a intelectualității îi vorbește societății civile cu încredințare despre speranțele pe care și le pune în ea. Societatea civilă nu vorbește despre sine — de aici și obligația morală de a nu o înfățișa așa cum ne-ar place să fie, ci de a o studia așa cum este, prin toate mijloacele, printre care sondajul de opinie nu ar fi cel mai neînsemnat.

## „Realiteme” (III)

Imi propun ca de data aceasta să nu scriu mai mult de o pagină. Imaginați-vă că, într-o seară, din nici o pricină aparentă, „Actualitățile” ar dura numai 17 minute, sau că „România liberă” ar avea numai două pagini. Ar fi, în sine, un eveniment, un fapt senzațional, un semn de alarmă. Milioane de oameni ar fi șocați.

Nu, nu sînt pentru joaca cu nervii cititorilor. Aș vrea numai să semnalez, printr-un fel de exagerare didactică, un fapt. Uniformizarea unităților convenționale prin care realitatea devine ceea ce e, ajungînd la noi, care facem parte din ea, ca să ne dea și să îi dăm substanță, cadence/ritm egală cu sine, de zi cu zi sau oricînd cu orî crează impresia că realitatea, istoria sînt uniforme și omogene, egal împărțite, supuse unui ritm de cronometru de la care nu se admite nici o derogare. Imaginați-vă un istoric al secolului XX căruia i se va da un caiet cu o sută de file, cîte una de fiecare an, obligat fiind să le umple pe toate și să nu depășească măsura impusă. S-ar putea descurca? Foarte greu, cu mari sacrificii. Or, acest principiu valabil la nivel macro se aplică — deși este mult mai greu de perceput — și la nivelul, să-i spunem, jurnalier. Jurnalul

unui om viu nu va putea niciodată avea paginile egale. Realizarea individualității proprii trece și prin individualizarea, nuanțarea (uneori pînă la infinitesimal) a realității trăite. Evident, o astfel de semnificare continuă, prin mass-media, a discontinuităților, denivelărilor, golurilor și plinurilor realității publice nu este posibilă; am înnebuni în scurt timp cu toții. Dar, conștiința permanentă a faptului că realitatea nu este decît artificial, convențional „porționată” ne poate ajuta să sesizăm mai bine, din/la timp, „pulsul” istoriei care este, vrem-nu vrem, viața noastră de zi cu zi.

Deci — o pagină numai! Și tocmai în săptămîna marilor concentrații de oameni rașnite, dovedite de Alianța Civică, în paralel cu lansarea Cartei sale, ce va trebui să devină a noastră, a tuturor.

De fapt, mîlungul acesta ar fi putut (mă joc, evident!) să nici nu aibă loc, căci el avusese deja loc, în mîntea bîntuită — de ce altceva decît de spaima ilegalității care, într-o zi, tot va izbucni la lumină — a puterii. Mă refer, desigur, la protestul anticipat al F.S.N., citit la „Actualități” joi seara, ca și la interviul — lung, plictisitor, deja manierizat: stilul e omul, iar

omul vrea să imprime acest stil, această lipsă de stil, însăși istoriei noastre — al președintelui Iliescu, al cărui ceas istoric pare a se fi oprit definitiv la 20 mai 1990, cînd, desigur, și-a atins visul cu mîna. Brusc, deci, provocat de Alianța Civică, F.S.N. se gîndește că n-ar fi rău să existe, și să și arate acest lucru. Dar nu cred că acesta a fost scopul prim al acțiunii Alianței Civice.

Unică idee a prezentei lor rînduri: că puterea actuală din România este intermitentă, funcționînd exclusiv „la nevoie”, și că se comportă ea și cum ar fi în opoziție: atacînd, criticînd, contestînd. E ci-

neva, totuși, la putere în România? Conduce — cum-necum — cîntec în țara asta, la propriu? Cine oare? Că de vîrș, nu se vede. „Puterea” actuală nu poate ieși din jocul dintre subversivitate și — cel mult — opoziție.

Cît despre vizitele președintelui Iliescu la Londra (supărător de intens mediatizat, în lipsa altor evenimente, cît de cit, în care să fie implicată persoana numărul unu a țării) și a premierului Roman (în particular în S.U.A., se poate spune că ele există cu adevărat?

DOGDAN GHIU

## Asociația pentru fraternizarea orfanilor

Se propune, pentru o dată ce va fi stabilită de comun acord, înființarea asociațiilor provenienți din Casele de copii, în vederea constituirii ASOCIAȚIEI PENTRU FRATERNIZAREA ORFANILOR. Cei interesați sînt rugați să se adreseze în scris la Academia de Artă, din București, strada General Budișteanu nr. 19, sector I, cod 70744, cu mențiunea: ASOCIAȚIA PENTRU FRATERNIZAREA ORFANILOR.

Se solicită:  
— copia unui act care dovedește proveniența dintr-o casă de copii;  
— propuneri privind structura și modul de funcționare a viitoareii asociații.  
Orfanii care și-au găsit un drum în viață sînt chemați să-i ajute pe frații lor mai mici.

# VARIANTE DE TRECERE LA ECONOMIA DE PIAȚĂ

(II)

În problema trecerii la economia de piață, cred că ar fi necesar să fie precizate câteva noțiuni. O economie este caracterizată în primul rând de tipul proprietății majoritare și de modul de funcționare. Economia de la care plecăm, cea socialistă, este caracterizată prin proprietate de stat și mod de funcționare planificat-centralizat. Economia la care vrem să ajungem, economia de piață, este caracterizată prin proprietate majoritară privată și funcționare după legile pieței. Rezultă deci, teoretic, trei variante de trecere:

1. Schimbarea modului de funcționare în prima fază și, apoi, treptat, a tipului de proprietate. Mai exact, prin legislație se impune întreprinderilor proprietate de stat un mod de funcționare după legile pieței și apoi, în funcție de acumularea de capital, urmează procesul de privatizare;

2. Se schimbă tipul de proprietate în prima fază și apoi, treptat, modul de funcționare. Aceasta presupune găsirea unei forme de privatizare rapidă, deci nu în funcție de acumularea de capital particular și, din punct de vedere al funcționării, continuarea producerii și consumului planificat;

3. Schimbarea în același timp și a tipului de proprietate și a modului de funcționare. Presupune o scurtă perioadă pregătitoare și, evident, o formă de privatizare rapidă.

Se observă că primele două variante necesită o continuare a intervenției directe a guvernului în economie, ceea ce, ținând cont de experiențele triste avute până acum, nu se poate ști la ce va duce.

A doua variantă de trecere nu a fost luată în considerare de nimeni; într-adevăr, este ciudată apropierea între modul de funcționare planificat-centralizat și proprietatea privată majoritară. De acest tip de economie a fost foarte apropiată economia Germaniei naziste.

## • DOUĂ CONFUZII

În schimb, prima variantă care e o apropiere tot atât de ciudată între proprietatea de stat majoritară și funcționarea după legile pieței, nu apare deloc ca imposibilă, ba mai mult, este varianta aleasă de toate țările declarate foste socialiste și de U.R.S.S. Cred că se explică această alegere prin faptul că nu implică mari schimbări (în fond, forma proprietății se menține) și dă impresia unei intenții reale de trecere spre economia de piață. Această impresie se bazează pe două confuzii:

- prima confuzie provine dintr-o generalizare nejustificată. Există în țările cu economie de piață întreprinderi proprietate de stat care funcționează după legile pieței. Pornind de la aceasta, s-a presupus că întreprinderile proprietate de stat din țări cu proprietate de stat majoritară vor

funcționa după legile pieței. Nu s-a ținut cont de faptul că cele două situații sunt complet diferite. O întreprindere devenită proprietate de stat este obligată să funcționeze după legile pieței, deoarece majoritatea întreprinderilor cu care are legături sunt întreprinderi particulare care funcționează după aceste legi. În plus, nu face decât să continue modul de funcționare pe care l-a avut. Spre deosebire de această situație, în fostele țări socialiste toate întreprinderile sunt proprietate de stat și trebuie să-și schimbe toate modul de funcționare rămânând în același timp proprietate de stat;

- a doua confuzie provine din modul în care sunt privatizate întreprinderile proprietate de stat din țări cu economie de piață, și anume prin vânzare către particulari. În aceste țări există capital particular concentrat și există și dorința de a-l utiliza în acest scop. În țările foste socialiste, nu există capital particular, deci menținerea ideii că numai prin vânzare se poate realiza privatizarea este o frinare a procesului de trecere la economia de piață. Chiar în cazul distribuției a 30% din acțiuni și a utilizării întregului venit obținut din aceste acțiuni în cumpărarea de acțiuni de la stat, tot sînt necesari, în condiții optime, minimum 30 de ani până cînd proprietatea privată devine egală cu proprietatea de stat; și s-ar putea ca această egalare să nu fie suficientă pentru a avea o economie de piață eficientă.

## • SELECTIE SI CONTRASELECTIE

În afara acestor confuzii mai sînt fenomene și posibilități de evoluție de care nu s-a prea ținut seama în alegerea primei variante de trecere la economia de piață:

- menținerea proprietății statului majoritară permite continuitatea celor mai grave mentalități; lipsa de responsabilitate în organizare și conducere și lipsa de interes în muncă;

- menținerea rolului conducător al cadrelor de conducere și decizie, selectate în regimul trecut după criteriile cunoscute: relații, corupție, talent de intrigant și nu în ultimul rînd docilitatea față de superiori. Docilitatea și conservatorismul care caracterizează această categorie nu au nimic comun cu calitățile necesare unui om de afaceri, unul întreprinzător. Faptul că guvernul cunoaște acest lucru și recunoaște existența acestei categorii nu înseamnă neapărat că și poate găsi soluții pentru eliminarea influenței ei cu atât mai mult cu cît și membrii guvernului fac parte din această categorie. Chiar dacă ei ar fi excepții de la regulă, subordonații lor nu sînt. Însăși alegerea primei variante de trecere la economia de piață, varianta cea mai lentă, se datorează acestei categorii. Dificultățile de adaptare la economia de piață, invo-

cate de cei ce au ales un mod de trecere lent, sînt caracteristice doar acestei categorii, nu și majorității populației. Selectarea viitoarelor cadre de conducere va fi făcută de aceeași categorie evident "după chipul și asemănarea lui". Marea majoritate a celor care acum, ca și înainte, dețin poziții cheie în luarea de hotăriri aparțin acestei categorii. Și asta se întâmplă nu numai în economie;

- trecerea de la economia capitalistă la cea socialistă s-a făcut prin legislație (naționalizare), fără a implica și capital financiar. De fapt, a însemnat o trecere de la un mod de funcționare natural la unul artificial. În prezent se pune problema revenirii la un mod de funcționare natural din unul artificial, revenire care în mod logic nu poate pune probleme de adaptare și este simplu de făcut. Complicațiile nu apar decît din dorința de menținere a artificialului. Încă o dată accentuez că nu poate fi nici o legătură între fenomenele care afectează economia în ansamblu: naționalizarea sau privatizarea întregii economii și fenomenele din economia de piață: naționalizarea sau privatizarea uneia sau mai multor întreprinderi, în timp ce economia în ansamblu rămîne neschimbată.

## • LA CE FOLOSESTE STATUL BANII

- lipsa aproape totală a capitalului particular și mai ales a celui particular concentrat. Cei 45 de ani de comunism au dus la sărăcirea întregii populații. A condiționa trecerea la economia de piață tocmai de inexistența capitalului particular deci, practic, a înțirzia foarte mult acest proces mi se pare o culme a cinismului. Mai mult, presupunînd că acel capital distribuit sub formă de acțiuni va aduce venituri, deci se va realiza capital particular, pentru a continua procesul de privatizare pînă cînd proprietatea privată va deveni majoritară trebuie folosit acest capital particular în loc să fie folosit pentru creșterea eficienței activităților deja rentabile. Mai exact, aici apare o situație ciudată. Se știe că proprietatea privată este mai eficientă decît cea de stat. Această eficiență o obține și prin modul în care își utilizează propriile venituri pentru dezvoltarea activității sau pentru inițierea de noi activități. Dar dacă acel capital particular este folosit pentru a cumpăra de la stat acțiuni la întreprinderi de stat în scopul privatizării, atunci nu este folosit eficient. Pe de altă parte, dacă acel capital particular nu este folosit la privatizare atunci sectorul de stat rămîne majoritar și de fapt nu se realizează chiar scopul propus, deci capitalul particular trebuie folosit în acest scop. Acești bani pe care statul îi primește nu e prea clar la ce vor fi folosiți deoarece bugetul este deja constituit prin impozite. În cazul, probabil, că guvernul va folosi acești bani pentru investiții, evident în sectorul de stat, investiții mai mult sau mai puțin eficiente, se ajunge la o situație paradoxală: în perioada în care avem nevoie de o creștere maximă a eficienței în economie capitalul particular eficient este pur și simplu transformat în capital de stat neeficient. Este exact strategia economică din economia socialistă în care veniturile întreprinderilor rentabile erau folosite pentru menținerea întreprinderilor nerentabile, strategie care ne-a adus în situația în care sîntem acum. Ce fel de "gîndire economică" poate fi aceasta?

## • ARGUMENTELE LIPSESC

Această problemă atât de complexă este tratată de primul-ministru doar

într-o frază în care afirmă că nu se poate trece din proprietatea statului la individ fără capital financiar. Nici o încercare de a argumenta acest "nu se poate".

- perioada de tranziție, după programul guvernului, s-a văzut că va dura destul de mult timp, chiar în varianta optimă în care se îndeplinesc toate scopurile propuse. În acest timp, practic, va fi un nou tip de economie cu proprietate de stat majoritară și mod de funcționare, probabil, după legile pieței. Este un tip de economie despre care nu se știe nimic. De fapt, se știe că este ceva artificial apărut în urma unor programe guvernamentale, care se bazează pe strategii guvernamentale și va fi coordonat, condus de guvern în toate fazele. Despre acest gen de programe, a căror realizare depinde de "geniul" unui mic grup de oameni care le lansează și de munca noastră motivată de îndemnul aceluiași mic grup de oameni, avem destule cunoștințe din experiența anterioară. S-ar putea ca funcționarea după legile pieței să nu se realizeze; legăturile dintre funcționarii din conducerea întreprinderilor și funcționarii din guvern care sînt superiori celor din urmă vor putea duce la un alt mod de funcționare. În plus, există o diminuare a motivației negative în a munci, ceea ce va duce la rezultate diferite de cele planificate și dorite de conducere. Singura perioadă din istorie în care a mai existat acest tip de economie a fost scurta perioadă de după naționalizare cînd întreprinderile au continuat, în virtutea inerției, să funcționeze după legile pieței pînă la generalizarea modului de funcționare planificat-centralizat. Există pericolul ca și acum să apară o asemenea transformare, de fapt o revenire, singura diferență fiind doar ideologia: atunci comunistă, acum de alt tip.

Este puțin probabil că prima variantă va realiza scopurile propuse în vederea trecerii la economia de piață dar e sigur că pentru generația actuală nu va interveni nici o schimbare în bine; bineînțeles mă refer la majoritatea populației și nu la acel grup restrîns care va prospera în continuare.

Pentru varianta a treia cea mai importantă problemă este găsirea unui mod de privatizare rapid, fără utilizarea de capital financiar. Cunosc trei soluții propuse:

1. În programele unor partide politice se prevede transformarea unităților economice în societăți pe acțiuni și împărțirea tuturor acțiunilor în mod egal angajaților, curezerve în privința întreprinderilor foarte mari.

2. Soluția Cojocaru: se transformă numărul de ani lucați în capital utilizabil în cumpărarea de acțiuni sau utilaje de la întreprinderile de stat.

3. Soluția proprie a "capitalului uman" care a fost prezentată în revista "22" nr.32/1990.

Prima soluție are câteva dezavantaje din punct de vedere managerial. Distribuția egală a proprietății tuturor angajaților poate duce la aceeași lipsă de responsabilitate în conducere ca și în întreprinderile de stat. Aceeași cauză duce la apariția efectului sindical în conducere: interese sindicale imediate se pot dovedi mai puternice decît interese manageriale de perspectivă, ceea ce va duce la micșorarea eficienței.

Soluția a doua are aceleași dezavantaje ca și prima dar diminuate.

(Va urma)

MIRCEA SERBA



# ROMÂNIA ȘI CENTRUL LUMII

(Urmare din pag. 1)

și cu convingerea că nu trebuie plecat acum, că România este locul cel mai interesant din lume, pentru că lucrurile se schimbă în fiecare săptămână. Ciudad, privind spre România dintr-un orășel din mijlocul Americii, lucrurile nu mai păreau deloc la fel de grăbite să se schimbe, ba chiar, într-un mod destul de sumbru, rămăneau pe loc. Mișcarea era doar la suprafață; e drept, în adâncuri acțiunea continuă eroziune, dar în aer continua să plutească ceva exploziv, gata-gata oricând să detoneze. (În timp ce descriu această imagine, încă mă mai îndoiesc de ea, spunându-mi că poate doar memoria mea - și a lumii, de altfel - rămăsese traumatizată după violențele sâmbătești și după inutilele morți în stradă; și totuși, îmi este teamă că e exact.) Mai rămăneau zăreau și canalele pe care le puteam prinde la cel mai ieftin televizor american dintr-un cămin studentesc. Imagini din toată lumea, continue panel-uri despre iminentul - atunci - război din Golf, opinii pro și contra: din când în când, emoția că poți să descoperi, într-un colț, România. Dar cum? Condițiile în care luaseră gâștii la o jumătate de an de la revoluție, copiii handicapați trăind în condiții de lagăr de exterminare, articole despre poluarea Estului etc. - România deținea continuu primatul ororii, privită exclusiv sub raport social. Mărturisesc că nu am avut pornirea (destul de comună la noi) de a mă indigna de modul cum eram văzuți, deși eram conștient că într-o lume a competiției, profesia îl împinge pe ziarist să selecteze elementul cel mai expresiv și mai jocant. Să-l ocuz

insă pe el că exploatează România ca subiect de senzație neagră, când mizeria în care s-a trăit aici și-a pus atât de tare pecetea pe existență și pe sensibilități? Să le răspund cu rânchună (în gînd) americanilor: și voi aveți homeless-i (de care de-oltminteri zăreau se și ocupau) sau să-mi reproșez (încă o dată) că nu mi-am găsit răgozul să vizitez măcar orfelinatele în care se animalizau copiii, înaintea de căderea lui Ceaușescu, deși rude apropiate - uneori pediatri - îmi relataseră fapte la fel de greu de suportat ca și filmul lui Ion Berindei? Și reproșul era valabil pentru atîția dintre noi; călundați în propria noastră sărăcie și umilință, nu mai aveam destule resurse de altruism și nici privirea obiectivă care să înregistreze dramele altora. Neplăcute, fără îndoială, intervențiile presei internaționale ne obligau să ne aliniem, vrînd-nevrînd, la normele unui comportament internațional. Privită dinspre America, România era o țară cu grave probleme sociale și politice (care le generează și le întreține) era trecut pe planul doi - cel puțin urmînd statistica articolelor. Și am înțeles că ceva era foarte adevărat în această imagine, deși trăind aici n-ai cum să desparți, să deceliezi tragediile sociale de minciuna și agresivitatea unei mafii politice, rețea ototputernică împinzînd, de sus și pînă jos, întreaga țară? În acel timp, deci, m-am mai gîndit și la modul diferit în care concepem așezarea României în lume: crescuți în reperele unei culturi europene, marcați de izolarea în care trăim și chiar de reflexele megalomaniei ceaușiste (reflex ale unor complexe locale adînci) interiorizam altfel așezarea României în lume. Lumea poate

fi plată ori sferică, dar ea are un centru, unde se află marile state ale lumii: S.U.A., Franța, Anglia, Germania și poate citeva încă. Undeva, foarte aproape de acest burc al pămîntului, este așezată, cu un subiectivism accentuat, în mintea noastră, România, pe care centrul lumii este obligat să o asiste: să o asigure de agresiuni din afară (vezi rușii), să-i livreze ajutoare necesare pentru ca viața de aici să fie la fel cu cea de acolo. Plecînd din țară, descoperi, ajutat și de comportamentul politic al conducătorilor precum și de poșta, și de telefon, că, dacă există un centru al lumii (lumea occidentală, toată), România este așezată foarte departe de el. Și descoperi că imaginea noastră, interioară, a lumii plutește într-un soi de nejustificat dispreț față de alte țări mijlocii sau mici, apropiate: expresia acestui dispreț m-a părut totdeauna o fi sintagma „pînă și Bulgaria”. Pînă cînd o vom mai folosi tot uitîndu-ne la programul bulgar de la televizor și la viața lor politică, mult mai credibilă? Balcanismul este iarăși un cuvînt care îmi pare să trădeze bovarismul unei țări care nu-și recunoaște coordonatele istorice și geografice! Sintem într-o mult mai mare măsură apropiați de țările balcanice (lată, evenimentele din Albania ne-o dovedesc) deci: am vrea s-o recunoaștem. Dar unde se situează, în lume și în Balcani, o țară în care nu există demisia (a-ți da demisia în urma unor greșeli pare aici un gest ridicul) și nu există justiție care să sancționeze crima? Daci, tot gîndindu-mă la aceste lucruri, s-a terminat Programul Univerității din Iowa (făcut celebru la noi prin crcea lui Romulus Rusan - America ogarului cenușiu). Ritualizat după

atîția ani (din 1967) de cînd învît, generoasă, scriitori din țările „cu probleme”, ca să cunoască învățămîntul, cultura și viața americană din statul Iowa, programul prevedea la sfîrșitul lunii noiembrie expedierea la sfîrșitul lunii noiembrie expedierea pe mare, a cărților cumpărate sau primite ca să-ți poți continua drumul mai puțin încercat. Primind toate asigurările că acestea ajung în șase săptămîni (cel mult două luni) am stat ore întregi în anticoritate și librării, alegînd cărți accesibile ale unor autori despre care doar auzisem. Neobișnuit cu fracul lumii, am alungat imediat din minte bănuiala că s-ar putea ca prețioasele (pentru mine) cutii de carton, puse în saci de pînă în care înghesuim cărțile colegilor mei din toată lumea și cărțile autorilor americani la care putusem să am acces ar putea să n-ajungă. Șase săptămîni - două luni cel mult, mi s-o repetat: fi fără grijă. Sint aproape cinci luni de atunci și n-am primit nici un semn, dar cîntui să-mi aduc argumente învîitoare: lasă, a fost greva TAROM-ului, poate are legătură cu transportul pe mare, a fost războiul din Golf, cine știe. Și, într-adevăr, în sîmbăta Paștelui, la 6 aprilie, am primit, o drept, doar un plic în care se afla o felicitare (cînd o deschizi picură sunetele unui colind de Crăciun) pe care o expedisem acum două săptămîni, pe 6 decembrie, din San Francisco. O felicitare de Crăciun care n-o iuns totuși într-o zi de sîrbătoare sîmbărată, de Paști și care, mărturisesc, m-a bucurat. Dacă ei i-au trebuit patru luni ca să ajungă, vor ajunge deci, cîndva, și cutiile cu cărți. Mai ales că camoșii de afaceri, după vizita premierul P. Roman, se vor grăbi în sfîrșit să debarce în România.

●●● „Eu aud acorduri străine în scrierile dumneavoastră secrete. Ba chiar fulgerări de gînd care amintesc de cugetările lui Pascal.” Cel cărui la se adresează astfel un ziarist de la „Azi” nu este altul decît noul președinte executiv al FSN, Ion Aurel Stoica. Sperăm că nu numai stilul pretențios și confuz al materialului, dar și ideile aparțin în exclusivitate zăriștilor de la „Azi”, altminteri ce părere ne-am mai face despre fostul vicepreședinte al Guvernului provizoriu, apoi ministru secretar de stat, iar acum lider al partidului de guvernămînt după răspunsurile care în dă? („Mi se întîmplă adesea să regret că nu am greșit destul. Am ratat destul performențelor, dar tot nu am greșit suficient, grav, coturnurător.”) În „România liberă” însă, fostul președinte al CFSN și CPUN Cluj, domnul Octavian C. Burașu, își aminteste că la Cluj lumea consideră că Ion Aurel Stoica, fost secretar al CC UTC și membru în comitetul județean al PCR, care încercase să împiedice muncitorimea să iasă în stradă pe 21-22 decembrie, greșise destul și era un personaj prea compromis pentru a mai fi cooptat în noile organe locale. Dacă nu a fost bun pentru Cluj, a fost în schimb bun pentru guvernul provizoriu și partidul de guvernămînt. Cum?, se întrebă zăriștilor și Ion Aurel Stoica răspunde în stilul oracolelor: „Din cauza unui telefon”. Ne putem imagina de la cine. ●●● Mărima și modul în care sînt dispuse fotografiile de la aniversarea zăriștilor „Azi” ne fac să înțelegem importanța primului ministru pentru oficialul partidului de guvernămînt. Nu ne miră deci că domnia

sa, calificîndu-l drept un ziar de bună credință, cu merite deosebite, trece cu vederea excesele naționaliste, calomniile și insultele adresate personalităților din opoziție. Nu ne miră nici fotografierea lui Vasile Molă, vicepreședinte al Senatului, cu antecedente penale, lângă Eugen Barbu, scriitor celebru prin plagiat și legăturile cu Securitatea. Ne miră însă, în zădă divergențelor de moment cu guvernul, absența lui Al. Bîrlădeanu, fost director onorific al zăriștilor în pericade fierbînti (mai-lungie), precum și prezența lui Ion Rașu, pe care fotoreporterul prompt de la „Azi” s-o grăbi să-l fotografieze lângă Gelu Voican sub legenda insinuantă „doi

pe tablă în poziția de atac la reze Partida continuă însă, fără ca cei doi să mai țină cont de amănunț. Același „Azi” reacționează identic în o zi după mîtingul AC. Oficialul F.S.N. nu bagă de seamă că în stradă au manifestat sute de mii de oameni. Cum nu bagă de seamă nici Puterea ●●● Ar trebui spus că, și de o parte și de alta, combanșii au fost foarte convingători cînd și-au criticat adversarii (partenerii de drum) și foarte vulnerabili cînd și-au susținut cauza proprie. În plan public așadar, divergențele Serat - Guvern s-au accentuat în disputa Burașu-Bîrlădeanu... Varianta de realizare a reformei aleasă de guvern suferă de

runcate de domnul Roman. Nu prea vedem cine le mai poate răsuși.” (Tia Serbănescu, „Foemiți la navel înalt, „România liberă”, 11 aprilie '90) ●●● Avem suficiente explicații pentru agresivitatea manifestată de Radu Eugeniu Stan față de revista „22” și GDS în interviul din „Exores” luat lui Gabriel Andreescu. Mai puțin înțelegem de ce „Expres”-ul a publicat un astfel de text, mai potrivit unei publicații feseniste, în săptămîna în care Alianța Civică își anunțase mîngul ●●● Dai 5 lei și primii București, săptămînalul de informare editat de primăria municipiului București. Citeodată d’i mai mult ca să plătesci: „Apa noastră cea de toate zilele” - cum îl place d’i nului ing. Dumitru Saru să-i înțuizeze articolul din amintita revistă. În amîndouă situațiile bîntî chitit și pierd la involbură-le furcui încete pe apa simbetel. Inginerul Dumitru Saru parafrazază exercițiul original rugăciunea Domnească și bat’ apă în plus în zăriștilor primăriei, era pare preocupată mai mult de realizarea stilului scrisorilor în rubrică decît de igiena orașului. Și poate că a sosit timpul să mărturisim că într-un moment oarecare al crîei noastre reportericești, o dis’noă dormă, căreia îi luasem un interviu, a s’fuzat să se lasă fotografiată, îndemnându-mă să revin cu această propunere rugăciună atunci cînd va avea apă să se spele pe ochi. Dacă nu pentru sănătatea publică, atunci măcar pentru transparentă, dați drumul la apă, oameni buni! ●●●

OBSERVATOR

## SARABANDA SILABELOR

luptători pentru democrație”. Nu putem să nu ne întrebăm dacă acest ziar, tot mai puțin căutat de cititor, nu a fost lăzestrat cu cele 110 milioane (averea sa declarată în acest moment) din cele 256 de milioane provenite din averea fostului PCR, repartizate (anonimizat) presei centrale, după cum ne-a informat raportul prezentat de ministrul finanțelor ●●● Sticel autentic: Cismigiu. Doi sînt’ți beti încing o partidă care ajunge rețede la o situație critică pentru „alb”. „Sah, mă timpitile!”, răsună satisfăcut glasul celui ce a creat s’uati-limită. Partenerul, supărat, răspunde imperturbabil: „Nu e! Calul „negru” rămîne în continuare

aventurism și lipsă de logică. În plus, face chestiuni absolut nejustificate... austeritatea impusă țării nu se regăsește în nivelul de comportament al conducătorii ei. Dar domnul Bîrlădeanu - și Parlamentul - își aduc aminte de asemenea defecțiuni doar cînd intră în conflict personal, așa cum domnul Severin și-a amintit că domnul Bîrlădeanu e nomenclaturist doar cînd acesta a atacat Guvernul. În ce privește propunerea domnului Bîrlădeanu privind un guvern de unitate națională, trebuie să ne întrebăm în ce măsură ea nu înseamnă o generozitate gratuită, intrucît nici un guvern, de nici o coloratură, nu mai are ce salva acum. Zarurile au fost a-

### A treia Convenție Națională a F.D.A.R.

## O contrapondere eficientă

Cea de-a treia Convenție a Forumului Democratice Antitotalitar și-a deschis lucrările în ziua în care Alianța Civică, sub deviza „Reformă și Adevăr”, chema toate forțele democratice ale țării să protesteze împotriva evoluțiilor din societatea românească. Excesul de „abilitate politică” a făcut ne unii organizatori ai mîtingului din 12 aprilie să manifeste o pudoare contrariată constatînd prezența printre participanți a liderilor principalelor partide de opoziție. Ar trebui să pricepem deja că nici în politica mai nimic nu e întâmplător, iar dacă Corneliu Coposu, Sergiu Căneșu sau Radu Câmpănu au participat pentru prima oară de altfel la un mîting al Alianței trebuie să se fi petrecut ceva de luat în seamă. Și, într-adevăr, Convenția F.D.A.R.-ului debutase în aceeași zi cu scopul declarat de-a finaliza o mișcare unitară de opo-

ziție care să reprezinte contraponderea eficientă și coerentă în peisajul politic românesc, dominat încă, pare-se, tot de F.S.N.

Discuțiile privind Statutul F.D.A.R., desfășurate în mare parte pe parcursul zilei a doua a dezbaterilor, n-au modificat în profunzime liniile generale stabilite în celelalte două convenții, dat fiind faptul că fiecare paragraf era cdu-ind unor îndelungate tănuări între liderii formațiunilor semnatare. Luările de cuvînt ale reprezentanților organizațiilor județene, cit și ale celorlalți participanți - reprezentanți ai asociațiilor cooptate în Forum (Asociația Fostilor Deținuți Politici, Sindicatul „Fraternitatea”) - au vizat mai degrabă strategia și căile de urmat pentru realizarea dezderatelor cuprinse în „...ul către națiune”.

Venit de dincolo de Prut, domnul Iurie

Roca a ținut să precizeze că Frontul Popular din Moldova nu are nimic comun cu F.S.N. și a subliniat că dacă aderarea Frontului Popular la Proclamația de la Timișoara nu a fost îndeașung de convîngătoare, mai convîngătoare vor fi viitoarele relații ale românilor din Republica Moldova cu F.S.N. și Guvernul României, care a semnat de curînd noul tratat între București și Moscova.

Nu se poate afirma că atmosfera dezbaterilor a fost idilic-festivă. Nu au lipsit controversele, și era firesc să fie așa, cită vreme fiecare lider politic a trebuit să-și pună de acord rigorile impuse de interesele propriului partid cu noul organism apărut, care nu se vrea în nici un caz expresia unei fuziuni, cel puțin în ce privește partidele tradiționale.

Ziua a treia a abundat în luări de poziție, unele militînd ferm pentru păcșirea de către oozățiile a Parlamentului (Doina Cornea, Stelian Tănase, Ticu Dumitrescu), altele (Sergiu Căneșu, Radu Câmpănu) susținînd că necesită poziție să fie hotărîtă într-un moment cînd eficiența ei va fi asigurată de un sprijin mai larg din partea electoratului. Domnul Corneliu Coposu, un exemplar foarte rar de poli-

lician consecvent și ferm, a știut să nu strănească conflicte ce ar fi modificat periculos echilibrul cistigat de Convenție. Poziția partidului său în ce privește retragerea din Parlament era conturată clar de la început, însă interesele comune ale Forumului au cinstărit mai greu, P.N.T.-c.d., fără a renunța la radicalismul caracteristic, aliniîndu-se curentului de opinie generat de Radu Câmpănu și Sergiu Căneșu. Domnul Ioan Mănușu, actualul președinte al F.D.A.R., a reușit pe întreg parcursul dezbaterilor să creeze punile de legătură și să medieze între liderii partidelor pe de o parte, iar pe de altă parte să fie convîngător în fata delegațiilor sosiți din întreaga țară. Un lucru este însă cert: așa cum a rezultat d’i n mai toate luările de poziție pentru F.D.A.R. ideea menarhiei constituționale reprezintă un ideal și unității și concilierii naționale în România.

Cea de-a treia Convenție a Forumului Democratice Antitotalitar a izbutit să ofere un cadru organizatoric consistent concertării acțiunilor opoziției parlamentare și extraparlamentare. Fie ca acest efort conjugat să instaureze în România o democrație veritabilă.

SORIN FAUR

# Întoarcerea fiului risipitor - Europa și țările din Est

Dialog cu JACQUES JULLIARD realizat de BOGDAN GHIU

## ● Puterea creatoare a presei

**Bogdan Ghiu :** Stimate domnule Jacques Julliard, ce reprezintă pentru dvs., efectiv, puterea dvs. proprie? Ce înțelegeți să faceți cu puterea de care dispuneți?

**Jacques Julliard :** Există, da, o putere a presei. În țările occidentale, în special, ea constituie o veche tradiție. Această putere este teribil de împărțită. E primul lucru cu se poate spune despre ea. Când se vorbește de puterea presei, se creează impresia că presa acționează într-un singur fel, pledează pentru aceleași lucruri, le favorizează pe aceleași.

În realitate, această putere nu are nimic comun cu celelalte puteri, cu ceea ce se cheamă putere: puterea politică, de exemplu, decide ceva anume într-un mod coerent. Aici, din contra, mai degrabă decît de o putere cred că se poate vorbi de o prezență foarte mare în rîndul opiniei. Este vorba de puterea extraordinară a informației care se manifestă prin intermediul presei. Elementul nou - aici puterea presei este veche - îl constituie, pe de o parte, introducerea imaginii, dar mai ales apariția simultaneității. Odi-noară, evenimentele erau povestite, existau întotdeauna un decalaj cronologic între eveniment și relatarea lui. Lucrurile stăteau așa încă de pe vremea lui Tuclidide. Dar s-au schimbat radical. Îmi imaginez că există o anumită putere a lui Tuclidide asupra grecilor, sau a lui Philippe de Comynes în Evul Mediu. Astăzi, presa - dar în special presa audio-vizuală - face ca lumea întreagă să fie prezentă la un eveniment. Deci presiunea întregului context social, național, internațional asupra unui eveniment a devenit deosebit de importantă. Și, în același timp, îi modifică natura. Am văzut acest lucru în Franța, în mai 1968, cînd, descriind manifestările studențești, ziaristii le fabricau, pentru că oamenii spuneau: „A, este o manifestație în piața Denfert-Rochereau!”. Și se duceau în piața Denfert-Rochereau. Cred că aceasta este puterea presei. Nu este așa cum ar putea fi ea imaginată într-o țară care a trăit sub un regim totalitar, ca voi, ani de zile, puterea presei nu este tot una cu puterea de a înclca, cu puterea propagandei: este puterea de a modifica însăși natura evenimentului. Și cred că ceea ce s-a întimplat în România de 15 luni încoace este cea mai bună dovadă a acestui fapt. Ați intrat într-un mod foarte brutal și, de ce să n-o spun, cîtar foarte neplăcut în media.

Să nu uităm, însă, că în Occident - și lucrul acesta se va petrece și în voi - puterea presei mai înseamnă și puterea publicității. Altfel spus, cele două sînt de nedespărțit. Eu, ca jurnalist la „Nouvel Observateur”, sînt independent de toate celelalte puteri, mai puțin de puterea publicității. Pot să afirm că pre-

scindentele republicii este un escroc, că Papa își petrece viața în bordeluri, pot spune orice. Nu pot însă să spun că un mare agent publicitar este un escroc.

Cert e că avem, deci, o putere, și că această putere e importantă. Ea nu doar face ca lumea să fie prezentă la eveniment, transformîndu-le acestora natura, dar - cum să spun? - oamenii văd evenimentele prin intermediul presei. Cînd spun presa, mă gîndesc la toate formele de informație. Merg mai departe și spun că multe evenimente sînt făcute pentru presa...

**B.G. :** ...pentru că presa există. Cei care organizează știu foarte bine...

**J.J. :** ...că la o anumită oră are loc o demonstrație. Dacă presa nu relatează, dacă televiziunea nu spune nimic, această demonstrație pur și simplu nu există. E ca și cum nici nu ar fi avut loc. Deci, avem puterea de a da existență lucrurilor. E o putere formidabilă...

**B.G. :** ...magică...

**J.J. :** ...aproape magică, divină. A crea lucrurile este aproape definiția Creatorului. Este, deci, o putere considerabilă faptul de a alege. Se întimplă acum să mă oflu în România. Săptămîna viitoare voi scrie un articol despre România. Nu va însemna, probabil, prea mare lucru, dar, la seara mea, voi încerca să spun, așez să spun: „Ascultați, poate că nu am înțeles prea bine ce se întimplă în România, iată ce am reușit eu să înțeleg etc.”. Este mica mea opțiune.

## ● Misiunea ziaristului este de a regenera mereu diversitatea

Acum, înțeleg că îmi puneți această întrebare și mie personal - cum concep eu această putere?

O concep, evident, ca o contra-putere. Există, în societățile noastre, tendințe foarte apăsătoare care antrenează societatea în anumite direcții. Vorbeam, de pildă, despre povara publicității, despre povara economiei, despre povara opiniei însăși, lucru observat foarte bine de Tocqueville. În societățile occidentale, opinia are o greutate formidabilă, căreia nimic nu îi rezistă.

Mi se pare că puterea, sau datorită ziaristului, funcția sa este de a pune în discuție tendințele cele mai apăsătoare ale societății. Deci, cu cit societatea devine mai coerentă, mai omogenă - iar societățile democratice sînt societăți cu o divizare superficială, dar cu un consens foarte profund... Ed consider că ziaristul - în special editorialistul - trebuie să fie un instrument de spart consensurile. Iar atunci cînd mi se spune: „Dar ești în mod sistematic critic, vezi în mod

## ÎNTE CREDULITATE ȘI CREDINȚĂ

Jacques JULLIARD este director adjunct și editorialist la „Le Nouvel Observateur”, istoric, profesor la Ecole des Hautes Etudes de Sciences Sociales.

Joi, 11 aprilie, a fost invitatul Grupului pentru Dialog Social. Domnia sa a vorbit despre dificultatea de a caracteriza situația actuală din România, pentru care ar trebui, poate, creat un nou concept, valabil și în cazul Uniunii Sovietice: „marxism de piață”. În Franța au existat două imagini total opuse despre România: una profundă, constînd în trezirea la viață a unor legături vechi, uitate o perioadă, și o alta superficială, lipsită de nuanțe, care a basculat de la entuziasmul naiv, lipsit de cea mai mică urmă de spirit critic, la hipercriticismul vinovat. Despre România se poate vorbi și ca despre o victimă - în exterior - a mediilor occidentale, care, acceptînd fără rezerve, fără control tot ce li s-a servit, acum refuză să-și asume parca de vină, aruncînd-o integral asupra României. Ca și în cazul celor care, plecînd de la unele amănunte false, ajung azi să nege cu desăvîrșire existența holocaustului, și în cazul României, „sindromul Timișoara” face ravagii: simtîndu-se trași pe ațoară cu atîta ușurință, avînd conștiința încăleată și argoliul atîns, comentatorii politici și jurnaliștii înclină să considere că tot ce s-a petrecut în România este cu desăvîrșire fals. Din discuțiile purtate despre stadiul actual al tranziției spre democrație, s-a remarcat că și Franța, și România sînt republici prezidențiale, țări, adică, în care ajunge la putere acel partid care este în stare să propună nu altul un program, cît un lider credibil, adică exact ceea ce, la noi, li lipsește deocamdată opoziției.

Vineri, 12 aprilie, domnul Jacques Julliard a conferențiat la Institutul Francez, pe tema - atît de delicată - a raporturilor dintre intelectualii francezi și comunism. Există în rîndul intelectualității occidentale un elivaj nord-sud: intelectualii francezi, de pildă, sînt mult diferiți de cei anglosaxoni, fie și prin aceea că au căzut pradă fascinației comunismului, liberi fiind, fără ca nimeni să-i fi constrins, fapt ce nu s-a petrecut în S.U.A., de exemplu. Caracterizați tradițional prin spirit critic, intelectualii francezi erau cu totul paralizați în Est. Ca o mînușă întoarsă pe dos, spiritul critic se preschimba în opusul său, fascinația fără limite. În celebra „reeducare” ei vedeau un fel de regenerare a intelectualului; încercînd să explice istoric această evoluție incredibilă a intelectualilor francezi, dl. Julliard a evocat îndelunga tradiție de insatisfacții și de critici sociale. În Franța, intelectualii au fost la început clerici, adică oameni ai separației, ai închiderii, rupei de societate, lipsiți de orice experiență a contactului cu realitatea. Această cultură clericală, a închiderii, a creat complexul neparticipării la putere. În timp ce în America și în Anglia, intelectualii au fost asociați la putere, în Franța au fost excluși. Critica societății a avut loc, deci, din exterior. Lipsii de experiență politică, ei au creat sisteme apriorice, utopice și ucronice. În secolul 18, această utopie-ucronie a fost lăceizată, locul creștinismului urmînd să-l ia comunismul. S-a ajuns astfel la divinizarea statului, acesta nemăitîind doar un instrument de distribuție, ci încredințîndu-i-se și rolul de a asigura producția. Înceet-înceet, utopia începe să se localizeze, ucronia se precizează istoric. O serie întreagă de țări au dat, pe rînd, carne sistemelor abstracte create de intelectualii francezi: China (pentru Voltaire), Anglia (pentru Montesquieu), S.U.A. (o utopie concretă!), Germania (pentru Renan), culmea constituînd-o, desigur, U.R.S.S. Franța intelectuală, frustrată, a căutat mereu un loc al perfecțiunii pe pămînt. În U.R.S.S. se realiza reconcilierea utopiei creștine cu geografia sentimentală lăceizată. A urmat adevărată eclipsă, o răsturnare perfect simetrică a spiritului critic. Admirația pentru U.R.S.S. s-a manifestat în valuri, dacă n-ar fi să-i enumerăm decît pe suprarealiști și pe existențialiști (prin figura emblematică a lui Sartre). Ceea ce li-a atras pe intelectualii francezi la U.R.S.S., la Stalin a fost nu alt socialism, doctrina ea atare, cît autoritarismul. Iar ceea ce a început să-i trezească la îngrozitoarea realitate au fost nu crimele, ci mărturisirile vinovaților, ale călăilor. S-au trezit ea dintr-o vrajă, deziluzionarea a repus în funcțiune spiritul critic. Căci, în profunzime, comunismul nu are nimic în comun cu intelectualii, lipsindu-i pînă și legitimitatea intelectuală. Astăzi se poate spune că toți știu dinainte ce vor ești în Arhipelagul Gulag, dar ocultaseră adevărul. Reconcilierea dintre Sartre și Raymond Aron s-a petrecut, val pe terenul acestuia din urmă. Răsturnare, din nou, lipsită de nuanțe, un nou abandon, constînd în părăsirea oricărei ambiții sociale. Renunțînd la socialism, intelectualii francezi renunță și la ambiții sociale. Încheierea parantezei fascinantei aduce cu sine redescoperirea unui limbaj universal, o nouă alianță între intelectuali, căutarea unui nou contact cu opinia publică internațională, un nou „internationalism” și obsesia unei noi puteri spirituale. Este nevoie, însă, de aștează, căci spiritului nu îi este proprie puterea, ci speranța.

Acestea au fost, în mare, ideile conferinței domnului Jacques Julliard. O parte dintre ele vor putea fi regăsite în micul interviu ce urmează, pe care domnia sa a avut amabilitatea să ni-l acorde. (B.G.)

sistematic partea rea a lucrurilor? răspund: „Nu, credeți-mă, văd și partea bună. Dar nu mă aflu aici ca să atrag atenția că trenurile soscsc la timp!”. Acesta e primul lucru.

Al doilea, înrudit cu primul, este că eu practic ziaristica de opinie și consider că un jurnalist nu este cu adevărat eficient decît împotriva propriului său partid. Vreau să spun că dacă, în Franța, eu critic dreapta, eoul va fi normal, dacă o fac într-un ziar de stînga. Dar dacă eu, ziarist de stînga, încep să discut ceea ce, după opinia mea, nu funcționează în rîndurile stîngii, voi avea ocuri cu totul diferite. Prietenii vor spune: „Faci jocul adversarilor!”. Iar eu le voi răspunde că este o bună definiție a ziaristului: ziaristul este cel care nu se teme să facă jocul adversarului, în slujba adevărului, pe cît posibil. Înțeleg, în schimb, foarte bine că un om politic - sub amonințarea de a fi complet neînțeles - nu poate să-și asume riscuri ce li-ar putea favoriza pe adversarii lui, dar tot alt de bine consider că tocmai aceasta este funcția ziaristului: de a rupe solidaritățile tribale. Cred că într-o țară ca a dvs. care a cunoscut nu numai comunismul, nu doar propaganda, ci elientismul comunist, lupta împotriva acestuia ar trebui să constituie funcția fundamentală a ziaristului.

influențat pe toți intelectualii occidentali, în special pe cei de stînga, care au tînut sub tăcere multe din orocile comunismului fără a avea senza de a fi fost constrînși. Spun acest lucru în treacăt, dar el este valabil și pentru o parte din media, pentru anumite ziare etc.

Pentru mine, schimbarea cea mai importantă din Est constituie confirmarea a ceea ce gîndesc despre comunism, pentru că nu am crezut niciodată în el, ceea ce nu este atît de frecvent pe cît s-ar crede.

Cel mai important lucru este că Europa, care era nu doar tălătită în două, ci era cu un creier ce a plederat o jumătate din emisferă, este acum pe cale să-și redobîndească integritatea. Și nu atît în termeni politici sau miliari, ci în termeni culturali. Ceea ce ne aduc acum țările din Est - toate, eu fiind cel mai atînat de cazurile Rusiei, Cehoslovaciei și României - este întii de toate un imaginar. Europa nu poate fi numai o piață comună sau o diplomație comună. Nu știu dacă există o națiune europeană, dar sigur există un om european. Altfel vreme cît țările numite „din Est” nu erau prezente, lipsa ceva important din imaginarul european. Cred că, de acum înainte, grație reintegrării țărilor din Est, aducînd puțin eu întoarcerea fiului risipitor, vom gîndi altfel Europa, nu numai ca o putere economică - ceea ce e indispensabil, fără acest element nu se poate -, ci ca o totalitate culturală. Europa era pînă-acum hemiplegică. Ceea ce voi ne aduceți este ceva cu care noi trăisem peste o mie de ani, dar nu-a fost la un moment dat confiscat. Din acest punct de vedere, cred că descoperirea făcută de francezi - aceea că România există, că este, în plus, o țară de cultură pronunțat francofonă - este un lucru extrem de important.

**B.G. :** Considerați că schimbările și frămîntările din Est jeneză, provoacă țările Occidentului, și în ce fel anume?

**J.J. :** Mai întii, schimbările din Est i-au

12 aprilie 1991

## IMPORTANT

La solicitările cititorilor din străinătate, informăm că Revista „22” posedă contul valutar 47.21.8. 16.0003.0. B.C.R. - filiala sector 1 București. Prețul unui abonament anual este de 85 dolari S.U.A. pentru Europa, 95 dolari S.U.A. pentru țări din celelalte continente

Am ilustrat acest număr cu reproduceri din plastica manieristă (din volumul lui JACQUES BOUSQUET : Pictura manieristă, Ed. Seghers, 1964)



„22” : Redactor șef : Victor Bărsan. Redactor șef adjunct : Gabriela Adameșteanu. Secretar general de redacție : Teodor Sugăr. Șef secție actualități : Rodica Palade. Șef secție cultură : Bogdan Ghiu. Șef secție social-politic : Dan Pavel. Redactori : Alina Mungiu, Andreea Pora, Horațiu Pepine, Sorin Faur, Nicolae Băltă. Corectură : Ileana Diaconescu, Mariana Dinu, Mihai Gherman. Secretariat : C-tin Serafimovici. Comitet director G.D.S. : Gabriel Liiceanu, Anca Oroveanu, Andrei Pippidi, Radu Popa. Responsabil de număr : Teodor Sugăr. Adresa redacției : București, Calea Victoriei 120, telefon. 14 15 25, 14 17 76.